

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

Odvolání v trestním řízení

Barbora Vlasáková

Plzeň, 2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Mgr. Barbora VLASÁKOVÁ**

Osobní číslo: **R11M0352P**

Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**

Studijní obor: **Právo**

Název tématu: **Odvolání v trestním řízení**

Zadávací katedra: **Katedra trestního práva**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Historie opravných prostředků trestního řízení v českém právním řádu
3. Vymezení základních pojmů
4. Řádné opravné prostředky v trestním řízení (obecně)
5. Mimořádné opravné prostředky v trestním řízení (okrajově)
6. Aktuální právní úprava odvolání v trestním řízení v ČR a SRN
7. Základní komparace právní úpravy odvolání v trestním řízení v právních řádech ČR a SRN
8. Vybrané sporné otázky institutu odvolání v trestním řízení a návrhy jejich řešení
9. Shrnutí, hodnocení a závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah kvalifikační práce:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 1. vydání. Praha: Aspi, 2008, 824 s.

Hännich, R., Pfeiffer, G. Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung. 7. vydání. München: Beck, 2013. 3180 s.

Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 864 s.

Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva: Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 116 s.

Nett, A. a kol. Trestní právo procesní. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 380 s.

Šámal, P. Opravné prostředky v trestním řízení, Stížnost pro porušení zákona, Obnova řízení. Praha: C. H. Beck, 1999. 189 s.

Šámal, P. a kol. Trestní řád komentář I a II díl. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. 2840 s.

Související právní předpisy a judikatura

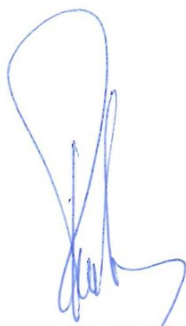
Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Eduard Wipplinger

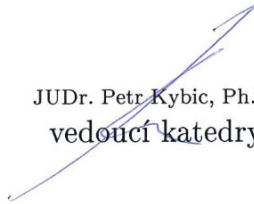
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **15. května 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2016**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

JUDr. Petr Kybic, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 26. srpna 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Odvolání v trestním řízení“ vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury a pramenů.

.....

Jméno Příjmení

OBSAH

1 ÚVOD.....	6
2 HISTORIE OPRAVNÝCH PROSTŘEDKŮ TRESTNÍHO ŘÍZENÍ V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU.....	7
2.1 Historický vývoj do roku 1620.....	7
2.2 Historický vývoj v letech 1620 – 1948.....	10
2.3 Historický vývoj od roku 1948 do současnosti.....	15
3 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	21
3.1 Pojem a účel opravného řízení v trestním řízení.....	21
3.2 Specifické zásady opravného řízení.....	22
3.3 Základní zásady v opravném řízení.....	32
3.4 Pojem odvolání, jeho význam a základní charakteristika.....	41
4 SYSTÉM OPRAVNÝCH PROSTŘEDKŮ.....	45
4.1 Řádné opravné prostředky.....	45
4.2 Mimořádné opravné prostředky.....	46
5 AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA ODVOLÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ V ČR.....	52
5.1 Právní úprava odvolání v ČR.....	52
5.2 Řízení o odvolání.....	53
5.2.1 Přípustnost a účinek odvolání.....	54
5.2.2 Oprávněné osoby.....	55
5.2.3 Lhůta a místo k podání odvolání.....	59
5.2.4 Obsah odvolání a postup při odstraňování jeho vad.....	63
5.2.5 Řízení u odvolacího soudu.....	65
5.2.6 Rozhodnutí odvolacího soudu.....	72
5.2.7 Řízení u soudu prvního stupně po zrušení rozsudku.....	77
6 AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA ODVOLÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ V SRN.....	79
6.1 Soudní systém v SRN.....	79
6.2 Systém opravných prostředků v SRN.....	81
6.3 Řízení o odvolání v SRN.....	82
6.3.1 Základní zásady opravných prostředků.....	83
6.3.2 Podání odvolání.....	85
6.3.3 Průběh odvolacího řízení před odvolacím soudem.....	86
6.3.4 Rozhodnutí v odvolacím řízení.....	87
6.4 Základní komparace právní úpravy odvolání v trestním řízení v právních rádech ČR a SRN.....	88
7 VYBRANÉ SPORNÉ OTÁZKY INSTITUTU ODVOLÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ A NÁVRHY JEJICH ŘEŠENÍ.....	92
8 ZÁVĚR.....	96
9 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY.....	100
10 RESUMÉ.....	106

1 ÚVOD

Téma „Odvolání v trestním řízení“ jsem si vybrala hned z několika důvodů. Nejzásadnějším z nich je bezpochyby můj dlouhodobý zájem o problematiku trestního práva. Dalším, konkrétnějším důvodem je sama praktická stránka odvolání. S tímto institutem se bude v průběhu své budoucí kariéry dříve či později nevyhnutelně setkávat každý, kdo by se chtěl věnovat v rámci své profese oblasti trestního práva. I přesto, že se jedná o téma katedrou trestního práva tradičně vypisované a již mnohokrát zpracované, poskytuje přesto stále ještě jistý minimální prostor pro dílčí pokusy o částečně odlišné přístupy zpracování.

Odvolání je typicky fakultativním stádiem trestního řízení. Jedná se však zároveň o velmi významný prostředek naplnění vlastní autenticity spravedlivého procesu. Jeho účelem je přezkum, respektive náprava eventuálních vad rozsudků soudů prvního stupně, o nichž lze přitom bez nadsázky tvrdit, že jsou v trestním řízení *de facto* nejzásadnější, neboť je jimi rozhodováno o vině a trestu obžalovaných osob vůbec.

Cílem této práce je především metodami deskripce, kompilace, analýzy a komparace stručně charakterizovat vlastní institut odvolání a porovnat jej s toutéž problematikou v právním prostředí SRN. V popředí zájmu budou zohledněny základní zásady trestního řízení a jejich uplatnění v řízení odvolacím. Pozornost bude upřena zejména na vlastní odvolací principy apelace a kasace. Ostatně právě tyto procesní zásady ovlivňují fatálně průběh celého odvolacího řízení, přičemž jejich vzájemný poměr doznal s účinností novely trestního řádu (zák. č. 265/2001 Sb.) skutečně významných změn. Stranou zájmu nezůstane pochopitelně ani relevantní klíčová judikatura.

2 HISTORIE OPRAVNÝCH PROSTŘEDKŮ TRESTNÍHO ŘÍZENÍ V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU

2.1 Historický vývoj do roku 1620

V období předstátní společnosti, které na našem území sahalo do 7. - 8. století (reprezentováno např. Sámovou říší), nelze o užívání jakýchkoli opravných prostředků v rozhodovací činnosti kmenových stařešinů a později kmenových náčelníků vůbec hovořit. Život členů kmene se řídil nepsanými, leč zažitými a všemi respektovanými pravidly chování – ustálenými obyčejí. Vůči příslušníkům cizích kmenů byla uplatňována zásadně krevní msta. Trestem uvnitř dané společnosti byla oběť, kterou byl samotný pachatel. Později mohla být v důsledku pozvolného vývoje akceptována příslušnou komunitou dokonce již i oběť pouze symbolická. Trestní právo však v tomto období tak jako tak spočívalo především na základech jakéhosi institutu odplatné svépomoci.¹

Následující období, tedy období raného feudalismu, na dnešním českém území trvalo přibližně od devátého do poloviny jedenáctého století. V průběhu těchto zhruba dvou a půl století se zde postupně vystřídaly dva typy státních útvarů. Prvním z nich byla Velkomoravská říše, druhým převážně přemyslovská knížectví. Ve vrcholném období Velkomoravské říše vzniká hned několik významných literárně právních pramenů, jež se zabývají mimo jiné i trestním právem – např. „Nomokánon“ či „Zakon sudnyj ljudem“. Jejich obsah je tvořen víceméně kazuistickým katalogem nejrůznějších deliktů a adekvátních forem trestání. O eventuálních opravných prostředcích však tato díla prozatím stále ještě shodně mlčí.

Tato vývojová etapa je z procesně právního hlediska typická nerozlišováním specifik civilního a trestního řízení. K cílevědomému oddělování trestního soudnictví dochází až v průběhu 18. století. V civilních i trestních věcech tak nadále v tomto období rozhodoval nejen sám panovník a jím určení hodnostáři, ale později také dvorské sjezdy konané z iniciativy panovníka a v rámci hradské správy také hradské soudy, respektive hradští sudí, případně vladař.

Do období rozvinutého feudalismu v Čechách (polovina 11. století – konec 14.

¹ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém: *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s., ISBN 978-80-7380-257-8, s. 29.

století) spadá zrod další významné právní památky – „Statut Konrádových“ z roku 1222. Text díla obsahuje panovnické zákazy a příkazy trestně hmotného a v menší míře i trestně procesního charakteru. Například článek 36 obsahuje opravný prostředek proti rozhodnutí králova vladaře: „*Nad to jestliže králův vladař bez soudu někomu něco zabaví, král nechť to napraví svým právem; jde-li o vladaře komorníkova, ať zaplatí hřivnu zlata, jde-li o pána, nechť pozbude úřadu.*“²

Ve druhé polovině 13. století se začíná vyvíjet šlechtická soudní soustava. Vznikl například zemský soud, který byl příslušný pro projednávání sporů šlechty, včetně trestních záležitostí. Rovněž působil jako odvolací soud proti rozhodnutím dvorského soudu. Tehdejší soudnictví bylo ovládáno principem personality, tj. pro různé skupiny obyvatelstva byly aplikovány různé právní řády. Od této skutečnosti se odvíjela i funkční příslušnost soudů. Až do poloviny 17. století, nebylo možné podat proti rozhodnutí zemského soudu žádný opravný prostředek. Existovala však výjimka, a to v případě odsuzujícího rozsudku, jímž byl uložen trest smrti, mohl odsouzený požádat panovníka o milost. Vedle zemského soudu působily v oblasti šlechtických sporů i další soudy – menší zemský, dvorský, mezní, soud purkrabího, hofmistra atd.

V tehdejším městském soudnictví hrál svou roli již i princip teritoriality. Zatímco severní oblast státu spadala pod právo magdeburské, střed a jih byl ovládán právem švábským; novější výzkumy však ukazují, že spíše než právo švábské, bylo v této oblasti rozhodující právo Starého Města pražského.³ Rozdíl tkvěl zejména v obsazení rozhodovacích orgánů. Městské soudy rozhodovaly i v trestních věcech měšťanů. Neúspěšná strana sporu měla právo proti rozhodnutí soudu podat odvolání.

Strana, která se odvolávala proti rozsudku, musela při žádosti o odvolání strnule stát a nesměla se během promluvy pohnout, jinak jí městská rada odvolání nepovolila. Ačkoliv odvolací soud (tzv. výroční soud) rozhodoval spor, text rozsudku vyhlášoval soud prvoinstanční. Nutno podotknout, že odvolání mělo suspenzivní účinek. Pro poraženou stranu ještě existovala možnost revize výsledku ze strany samotného krále. Neměla již ale odkladný účinek. Náhrada nákladů řízení se určovala ve zvláštním likvidačním řízení, které probíhalo u

2 ADAMOVIČ, Karolína; SOUKUP, Ladislav: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 362s., ISBN 978-80-7380-271-4, s. 28

3 ADAMOVIČ, Karolína: *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. 1. vyd. Praha: Lexis Nexis, 2005, ISBN 90-86920-07-0, s. 19

soudu první instance. K jeho zahájení mohlo dojít až po vydání rozsudku odvolacího soudu.⁴

Jedním z prvních kroků v procesu sjednocování městského práva bylo ustavení královského apelačního soudu neboli rady nad apelacemi Ferdinandem I. v roce 1548, tedy již v období stavovské monarchie. Jedná se o druhoinstanční soud pro městské soudy. Věcně příslušný byl tento soud jak pro civilní, tak pro trestní záležitosti. Z hlediska personalit práva se na tento soud mohli se svými spory obrátit pouze měšťané, neusazení obyvatelé měst a vyšší stavy pokud měly majetek ve městě podléhající šosovní dávce.⁵ Pro běžné občany měst však možnost obrátit se na apelační soud zůstala pouze v rovině teoretické neboť vydání opravného prostředku apelačním soudem vyžadovalo značné peněžní náklady. Ten přitom aplikoval jak právo magdeburské, tak i právo Starého Města pražského. Při řešení velmi složitých případů byli radové apelačního soudu oprávněni požádat panovníka o pomoc. Soud mohl svým rozhodnutím napadený rozsudek zrušit, potvrdit nebo změnit a sám rozhodnout. V čele soudu stál jeho prezident, dalšími členy činnými v rozhodovací praxi apelačního soudu byli 4 doktoři práv, 4 zástupci měst a 6 šlechticů. K unifikaci městského práva přispěl tento soud mimo jiné i tím, že prosazoval zákoník Pavla Kristiána z Koldína – „Práva městská Království českého“ z roku 1579. Městský kodex práva obsahuje ustanovení práva majtkového, trestního a v neposlední řadě i procesního.

Kapitola uvedeného zákoníku s názvem „De Appelationibus seu provocationibus“ („O odvolání aneb o apelacích“) obsahuje deset článků ukládajících postup pro podání opravného prostředku. Lhůta pro předložení odvolání činila „dvě neděle“ od vyřčení napadeného rozsudku. Při podání opravného prostředku bylo třeba rovněž uhradit soudní poplatek, tzv. „důkladní peníze“ ve výši „dvou kop grošů českých peněz“. Optikou dnešní jurisprudence se jeví poněkud zvláštním ustanovení článku pátého, které ukládá pokutu padesát zlatých soudcům napadených rozhodnutí v případě, že by apelaci jakkoliv haněli. Odvolávající se strana byla dále povinna v „šesti nedělích“ obeslat stranu proti které apelovala a ke spisu podati příčiny svého odvolání. Mohlo dojít i k situaci, že se strany dohodly ještě před vyřízením apelace. V tom případě byl navrácen „důklad“ (soudní poplatek), ale již vynaložené náklady a škody „autratní“ musely

4 ADAMOVÁ, Karolina: *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. 1. vyd. Praha: Lexis Nexis, 2005, ISBN 90-86920-07-0, s. 21

5 Zvláštní městská dávka svým charakterem připomínající dnešní daň z nemovitosti.

být uhrazeny odvolatelem. Odvolání se přitom těšilo explicitní garanci odkladného účinku:

„Ten, kterýžby se z rozsudku jakéhokoli a očkoli odvolal, nemá hned za takového držán býti, za jakéhožby jej právo nižší položilo, a to dotud, dokudžby takový rozsudek od práva vyššího na místě postaven nebyl.“⁶

2.2 Historický vývoj v letech 1620 – 1948

Rok 1620 je v českých dějinách neodmyslitelně spojen s nástupem Habsburků k moci a nastolením absolutistického režimu. Nastoupení absolutismu spolu s vydáním „Obnoveného zřízení zemského“ znamenalo přechod k byrokratickému soudnictví. Soudní řízení bylo dvouinstanční a později dokonce trojinstanční. Druhou instancí představoval apelační soud, který nyní mohl přezkoumávat i rozhodnutí zemských soudů. Nově fungovaly apelační soudy dva, původní pražský a od roku 1753 přibyl soud pro Moravu a Slezsko se sídlem v Brně. Třetí, nejvyšší instancí byla česká dvorská kancelář, jež postupovala žádosti o revize panovníkovi.

Nelze na tomto místě opomenout některé změny principů v oblasti trestního práva, které přineslo „Obnovené zřízení zemské“ (1627). Dosavadní dispoziční princip nahradila zásada oficiality, dle níž byli úředníci povinni zahájit trestní řízení z úřední povinnosti, aniž by se o to soukromá osoba jakkoliv sama zasadila. Rovněž byla zavedena zásada vedení písemného procesu a zásada inkviziční. Řízení civilní se stále neodlišovalo od řízení trestního. Oba tyto procesy soudili stejní soudci podle stejných procesních pravidel.⁷

V roce 1707 byl vydán první trestní zákoník - „Constitutio Criminalis Josephina“. Byl vůbec prvním samostatným trestním zákoníkem platným pouze v českých zemích. V artikulu XXI uvedeného zákoníku je v § 3 zakotveno právo podat odvolání k apelačnímu soudu. Kodex je celkově poměrně stručný, avšak pamatuje i na některé zvláštní situace. Například, když „zjištěnec“ (odsouzený) zemřel před vynesením rozhodnutí odvolacího soudu, byl považován za nevinného a podle toho měl být i pochován. Odlišně se muselo postupovat, pokud

6 KRISTIÁN z Koldína, Pavel: *Práva Městská Království Českého etc.* 5. vyd., ed. J. Jireček. Praha 1876. s 91

7 MALÝ, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do r. 1945.* 4. vyd., Praha: Leges, 2010, 640 s., ISBN 978-80-87212-39-4

„zjištěnec“ zemřel po vyhlášení odsuzujícího rozsudku; v tomto případě mělo dojít k výkonu „pokuty“ (trestu) i na mrtvém těle.

Dalším trestním zákoníkem v pořadí dle časové posloupnosti byl kodex Marie Terezie – „Constitutio Criminalis Theresiana“, který platil shodně pro české i rakouské země. Tato kodifikace však byla historicky spíše krokem zpět; navracela se např. ke středověkému systému velmi krutých trestů, principu presumpce viny nebo zákonné důkazní teorii. Zákoník ve svém čtyřicátém druhém článku („O recursu neboližto vcházce v útrpných věcech“) ovšem umožňuje speciální opravný prostředek – „vcházku“, jenž je možno chápat v dnešní terminologii jako milost. V § 1 je výslovně uvedeno, že v útrpných věcech se žádné odvolání nedovoluje; připouští se však vcházka. Naproti tomu u stanného práva byla možnost vcházky zapovězena. Žádost o milost bylo třeba ohlásit včas, a to do „dvakrát dvaceti čtyř hodin od vyhlášení ortele“. U ortelu (rozsudku) na hrdelní trest, vymrskání a „připálení cejchu“ mělo ohlášení vcházky odkladný účinek. O udělení milosti mohly kromě odsouzeného požádat i osoby uvedené v § 8, tedy rodiče „zločince“, jeho děti, manžel či manželka, sestry, bratři nebo gruntovní vrchnost. Bylo pouze na vůli žadatele, zda „vcházečný spis“ vyhotovil sám nebo pověřil někoho, k němuž měl „důvěrnost“. Odsouzenému mohl být přidělen i „právní přítel“ nebo při jejich nedostatku „jiný rozumný muž“. „Vyšší právo“, které rozhodovalo o přípustnosti milosti, posuzovalo případ jak z hlediska procesní správnosti proběhnuvšího řízení, tak i z hlediska „dodatečných příčin“. Při absenci takových důvodů, měla být vcházka odepřena a výkon ortelu vykonán.

K faktickému oddělení norem trestního práva hmotného od trestního práva procesního došlo poprvé za vlády Josefa II., a to prostřednictvím dvou samostatných kodexů. V roce 1787 byl vydán trestní zákon – „Všeobecný zákoník o zločinech a způsobu jejich potrestání“ a o rok později trestní (hrdelní) řád – „Obecný soudní řád kriminální“. Trestní proces tak byl nadále veden zásadou tajnosti, písemnosti a zásadou inkviziční. Novinkou bylo svěření rozhodovací pravomoci trestním či kriminálním soudům. Odvolání bylo možno podat k apelačnímu soudu (v Praze nebo v Brně). Apelační soudy rozhodovaly stejně jako doposud civilní i trestní záležitosti. Třetí instanci dále představoval Nejvyšší soudní úřad ve Vídni, ke kterému se však mohla obrátit pouze osoba, o jejíž věci bylo v předchozích stupních rozhodnuto naprosto odlišně.

Trestní zákoník z roku 1803, mimochodem opět zahrnující hmotnou i procesní část trestního práva v jednom kodexu, významných změn v rovině opravných prostředků nedoznal.

Následující procesně právní vývoj sledované problematiky se vyznačuje značnou situačně obsahovou proměnlivostí. Nejen pod vlivem důsledků francouzské revoluce, ale i díky stupňujícímu se tlaku národnostní emancipace, stejně tak jako dalším vnitropolitickým pnutí, vykryštovala situace v letech 1848 – 1849 v tehdy již nezvládnutelnou revoluci. Výsledkem těchto událostí byl prakticky definitivní konec funkční udržitelnosti feudálního absolutismu.

Na pozadí výše zmíněných společenských změn spatřil světlo světa tzv. prozatímní řád trestní z roku 1850. Kodex trestního procesu byl inspirován francouzským a německými zákoníky a mezi jeho největší přednosti patřilo zakotvení moderních principů trestního práva – ústnosti, veřejnosti, volného hodnocení důkazů, zásady materiální pravdy a vůbec poprvé také zásady obžalovací, tj. tímto okamžikem počínaje byli součástí trestního procesu rovněž státní zástupci s funkcí veřejných žalobců.

Hlava šestnáct upravovala opravné prostředky. Proti rozhodnutí okresních „sborových“⁸ soudů bylo možno podat odvolání. Proti rozhodnutí porotních soudů nebo krajského soudu (jenž rozhodoval jako odvolací soud) bylo přípustné podání zrušovací (zmateční) stížnosti. Podání odvolání bylo umožněno v případech, kdy například soud nebyl řádně obsazen, při hlavním řízení nebyli přítomni všichni soudci a porotci, nebo soud vedl vyšetřování, ačkoliv se jednalo o soukromoprávní delikt a nebyla uplatněna žádost soukromého žalobce. Zákoník umožňoval i jeden mimořádný opravný prostředek, a sice obnovu řízení. Ta připadala v úvahu, pokud vyšly najevo nové důkazy nebo napadený rozsudek byl vydán na podkladě zfalšovaných důkazů nebo křivých výpovědí.⁹

Vydání tzv. silvestrovských patentů z roku 1851 zahájilo éru, kterou historické prameny označují jako období bachovského neoabsolutismu. V návaznosti na

8 Soustavu soudů podle uvedeného zákona tvořily soudy: okresní, okresní sborové, krajské, porotní, vrchní a zrušovací. Okresní soudy řešily vybrané přestupky, okresní sborové vyšetřovaly zločiny a přestupky, krajské rozhodovaly o opravných prostředcích předchozích dvou soudů, porotní řešily tiskové přečiny a vybrané zločiny, zrušovací rozhodovaly ve věcech zrušovacích stížností

9 SCHELLE, Karel a kol.: *Vývoj trestního řízení*. 1. vyd. Brno: KEY Publishing., 2012, 98 s. ISBN 978-80-87475-14-0, s. 33 - 34

návrat k centralizované moci byl vydán nový trestní řád (1853), který opět zaváděl inkviziční proces, zákonnou důkazní teorii, zásadu písemnosti a tajnosti. Alespoň institut „státních zástupců“ zůstal zachován. Co se opravných prostředků týče, bylo přípustné pouze odvolání proti rozsudkům prvního stupně k vrchnímu zemskému soudu. Proti rozhodnutí tohoto odvolacího soudu, kterým však potvrdil rozhodnutí prvoinstanční, již další opravný prostředek povolen nebyl. Možnost obnovy řízení zůstala zachována.

V 60. letech 19. století došlo k postupné reformě ústavního systému, což vedlo (především za přispění Prosinčové ústavy z roku 1867 a ústavního zákona č. 144/1867 ř. z. o moci soudcovské) ke znovuzavedení pokrokových zásad do trestního řízení. „Glaserův¹⁰ trestní řád“ (1873) představoval v podstatě návrat k principům trestního řádu z roku 1850. Procesní kodex zahrnoval dva řádné opravné prostředky v trestním řízení. Byly jimi jednak odvolání ke sborovému soudu druhé instance, jednak zmateční stížnost k nejvyššímu zrušovacímu soudu. Zmateční stížnost bylo možno uplatnit proti zprošťujícímu rozsudku k tíži obviněného nebo proti odsuzujícímu rozsudku ku prospěchu i k tíži pokud: soud nebyl náležitě obsazen či byl při hlavním líčení čten spis o nějakém dle zákona neplatném výkonu při přípravném vyhledávání nebo vyšetřování, ačkoliv „stížnostvedoucí“¹¹ tomu odporoval, popř. výrok soudu o skutcích rozhodujících byl nejasný, nebyl úplný nebo sám sobě odporoval, anebo soud „nepravě vyřkl“, že je nepřislušný. Výčet důvodů připouštějících podání zmateční stížnosti zde byl pouze demonstrativní, taxativní výčet bychom našli v § 281 uvedeného zákona. Lhůta pro včasné podání stížnosti byla zákonem stanovena na osm dní od „dodání“ rozsudku. Řízení o tomto opravném prostředku se konalo zásadně veřejně a obžalovaný či jeho obhájce měli právo posledního slova. Jestliže se nedostavila některá ze stran, bylo přečteno pouze její vyjádření a poté se soud odebral do „světnice poradní“. Zákon pamatoval i na podání zjevně neopodstatněná, tedy taková, kterými se stěžovatel snažil řízení pouze zbytečně protahovat. Obstrukce tohoto typu se trestaly pokutou ve výši 10 – 100 zlatých. Podání stížnosti mělo odkladný účinek a soud, jenž o opravném prostředku

10 Julius Anton Glaser (1831 – 1885) – filozof a právník, působil jako rakousko-uherský státní úředník a politik, v letech 1871 – 1879 byl ministrem spravedlnosti Předlitavska, poté se stal generálním prokurátorem na nejvyšším soudním a kasačním dvoře. Jako odborník na trestní právo přispěl k zavedení moderních trestních procesů v monarchii.

11 „stížnostvedoucí“ = stěžovatel

rozhodoval, mohl nařídit nové hlavní přelíčení u původního nebo jiného soudu; v případě stížnosti z důvodu nepravého vyřknutí nepřislušnosti mohl zrušovací soud uložit uskutečnění hlavního líčení a vynesení rozsudku soudu, který takto odepřel spravedlnost; zrušovací soud mohl ve věci i sám rozhodnout.

Narozdíl od zmateční stížnosti mělo odvolání odkladný účinek jen tehdy, když napadalo konkrétní druh trestu nebo trestní sazbu. Odvolací řízení probíhalo neveřejně a zákonná lhůta pro jeho projednání činila tři dny. Odvolací soud byl podaným odvoláním vázán. Uplatňovala se zásada „beneficium cohaesionis“ (§ 295) a zákaz „reformation in peius“ (rovněž § 295).

Rok 1918 představuje neoddiskutovatelně jeden z nejvýznamnějších mezníků československých právních i obecných dějin. Neplatí to však zcela bezvýhradně pro procesní trestní právo, jehož vývoj za první republiky naopak doznal spíše stagnace. Na základě tzv. recepčního zákona byl převzat platný rakouský a uherský právní řád a veřejná správa. Došlo tak k situaci, kdy pro Čechy, Moravu a Slezsko platil rakouský trestní řád z roku 1873, pro Slovensko a Podkarpatskou Rus uherský trestní řád z roku 1896, a nadto pro Hlučínsko platilo německé právo. Veškeré unifikační snahy o sjednocení normativy trestního práva byly navzdory vynaloženému úsilí nakonec neúspěšné, neboť ačkoliv práce na návrhu nového sjednoceného trestního řádu byly v roce 1929 prakticky dokončeny, definitivního schválení se nikdy nedočkal. Vzhledem k tomu, že tak v platnosti i nadále zůstal trestní řád z roku 1873, coby základní právní pramen trestního procesu, v oblasti námi sledovaného institutu odvolání tedy de facto k žádným podstatným změnám nedošlo.

V době okupace byly odstraněny veškeré demokratické zásady dosud platného trestního práva. V nacistické zavrašňovací politice vůči protektorátnímu obyvatelstvu hrálo právě trestní právo jednu z ústředních nátlakových rolí, neboť projednávání případů především politických trestných činů bylo odňato protektorátním soudům a podřízeno přímé jurisdikci soudů německých. Německý trestní řád připouštěl jak řádné, tak mimořádné opravné prostředky. První skupinu představovalo jednak odvolání, které sloužilo k přehodnocení rozhodnutí jak po stránce skutkové, tak právní, druhým řádným prostředkem byla revize, která připouštěla přezkum pouze z hlediska právního. O přisnosti tehdejšího trestního

procesu svědčí mimo jiné i možnost reformace in peius.¹²

V období Protektorátu byly proslulé tzv. „mimořádné soudy“ (Sondergerichte), charakteristické především zkráceným řízením, jejichž rozsudky byly ihned vykonatelné a nebyl proti nim přípustný žádný řádný opravný prostředek. „*Mimořádné soudy byly jedním z prostředků, prostřednictvím kterých okupanti „legální cestou“ potlačovali své politické odpůrce.*“¹³

Po skončení druhé světové války byl na základě dodatečně ratifikovaného dekretu prezidenta (č. 11/1944 Úř. věst. čsl., později publikovaný pod č. 30/1945 Sb.) obnoven právní řád, který zde existoval před okupací. Trestní právo procesní se tedy opět řídilo kodifikací z roku 1873 a Slovensko opět patřilo pod uherskou trestně právní úpravu z roku 1896. Slovenské trestní řízení tak bylo na rozdíl od českého trojinstanční.

V souvislosti s trestním procesem poválečné historie připomeňme v krátkosti i ustavení mimořádných lidových soudů (dekretem č. 16/1945), jež ve zkráceném řízení bez možnosti podání jakéhokoliv opravného prostředku trestaly závažné trestné činy z období okupace. Lidové soudy představovaly jednak počátek tendence směřující ke zlidovění soudnictví, ale i jak uvádí K. Schelle: „*potřebu represe a odplaty za dříve utrpěná příkoří*“¹⁴

2.3 Historický vývoj od roku 1948 do současnosti

Nejen z trestně právního hlediska měl bouřlivý rok 1948, kdy došlo k převzetí moci komunisty a nastolení totality, klíčový význam. I z tohoto důvodu byl v této práci zvolen za určující periodizační mezník kapitoly o historickém vývoji opravných prostředků. Trestní právo bylo v této době již podruhé zneužito ke stíhání skutečných i domnělých odpůrců režimu. Nejvýraznějšími legislativními nástroji se staly zákon 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky (tím, že stanovil skutkové podstaty zločinů proti státu, režimu a neúměrně přísné tresty), zákon 232/1948 Sb. o státním soudu (jenž se stal nejvýznamnějším rozhodovacím orgánem o zločinech stanovených předchozím jmenovaným

12 SCHELLE, Karel a kol.: *Vývoj trestního řízení*. 1. vyd. Brno: KEY Publishing. 2012, 98 s., ISBN 978-80-87475-14-0, s. 53 - 54

13 SCHELLE, Karel a kol.: *Vývoj trestního řízení*. 1. vyd. Brno: KEY Publishing. 2012. 98 s., ISBN 978-80-87475-14-0, s. 49

14 SCHELLE, Karel a kol.: *Vývoj trestního řízení*. 1. vyd. Brno: KEY Publishing, 2012, 98 s., ISBN 978-80-87475-14-0, s. 62

zákonem) a zákon 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví (soudci z lidu se stávali prověřeni stoupcenci tehdejšího státního systému a politiky). Poslední uvedený zákon, tedy zákon o zlidovění soudnictví upravoval podmínky pro „povolání“ osob do funkce lidového soudce, organizaci soudní soustavy, příslušnost soudů, civilní a trestní řízení. V rámci trestního řízení bylo možné podat odvolání proti rozsudku okresního soudu, a to proti výroku o vině, proti výroku o trestu anebo pro porušení procesního ustanovení o řízení, které mohlo mít vliv na výrok o vině nebo trestu. Lhůta pro podání odvolání byla stanovena na tři dny od prohlášení rozsudku; požádal-li obžalovaný o doručení rozsudku nebo nebyl-li přítomen při prohlášení rozhodnutí, mohl podat odvolání do tří dnů od jeho doručení. V neprospěch obžalovaného směl opravný prostředek podat jen státní zástupce. Odvolání mělo odkladný účinek; propuštění zproštěného obžalovaného se však odložilo podal-li veřejný žalobce ihned po vyhlášení rozsudku odvolání a existovaly skutečnosti odůvodňující další setrvání ve vazbě. Odvolacím soudem byl krajský soud, jenž mohl věc pro nedostatečná skutková zjištění vrátit okresnímu soudu k provedení opětovného hlavní líčení. V opačném případě rozhodl v napadené věci sám. K novému nebo opakovanému důkazu mohl soud rozhodující o opravném prostředku přihlížet jen pokud byl proveden při líčení před tímto soudem. Odvolání bylo silně ovládáno revizním principem, neboť soud přezkoumal rozsudek nižší instance ve všech výrocích proti nimž mohl odvolatel podat odvolání i řízení jemu předcházející, a to z hlediska všech důvodů, pro které by odvolatel mohl rozsudku odporovat. Doc. Schelle uvádí, že trestní řízení mělo být v souvislosti s přijetím zákona o zlidovění soudnictví zbaveno „zbytečného formalismu a tím i zlevněno“.¹⁵

Se změnou režimu vyvstala potřeba tehdejšího politického představenstva přepracovat dosavadní právní systém „ku obrazu svému“, tedy takovému, jenž by akcentoval jeho orientaci směrem k Sovětskému svazu. V letech 1949 – 1950 tak probíhala „legislativní bouře“, tzv. „právníká dvouletka“. Pod číslem 87/1950 Sb. byl v jejím rámci mimo jiné přijat i nový trestní řád – Zákon o trestním řízení soudním. K dokreslení charakteristiky nové legislativy právní historici shodně odkazují na § 1 uvedeného zákona, který nabádá občany pomáhat k dosažení účelu trestního řízení. Vedle toho měli být občané vedeni k ostražitosti vůči

15 SCHELLE, Karel a kol.: *Vývoj trestního řízení*. 1. vyd. Brno: KEY Publishing, 2012, 98 s. , ISBN 978-80-87475-14-0, s. 62

nepřátelům pracujícího lidu a jiným rušitelům jeho budovatelského úsilí a k plnění občanských povinností. Dle nového procesního kodexu byla esenciální funkce prokurátora, jenž vykonával přípravné řízení, bděl nad spravedlivým potrestáním pachatele a v řízení před soudem vystupoval jako žalobce. Naproti tomu práva obviněného a obžalovaného byla značně oslabena. Řádným opravným prostředkem bylo odvolání proti rozhodnutí státního soudu (rozhodoval nejvyšší soud) a proti rozsudku okresního soudu (rozhodoval krajský soud). Proces odvolání zůstal v podstatě nezměněn. Zůstala zachována také třídenní lhůta k podání odvolání, jež byla počítána stejně jako v předchozím prameni, buď od vyhlášení rozsudku nebo od jeho doručení. Zákonodárce setrval i na revizním principu, a tak měl soud povinnost přezkoumat všechny výroky, proti nimž mohl odvolatel podat odvolání; soud musel dbát i na odstranění vad řízení, jež mohly způsobit nesprávnost některého z výroků. Beze změn zůstal zachován i princip apelační s prvky kasace. Odvolací soud mohl v napadené věci sám rozhodnout; v případě nedostatečného skutkového zjištění soudem první stolice, nařídil soud druhého stupně projednání v novém hlavním líčení před původním soudem, přičemž tento byl vázán právním názorem vysloveným odvolacím soudem. Celkový obraz tehdejšího trestního řízení výstižně podává prof. Vojáček: „*V reálné praxi první poloviny padesátých let se sice předešlé postupy v jednání před soudy vesměs formálně dodržovaly, avšak nerespektovaly se některé základní zásady, v jejichž duchu mělo řízení probíhat. K přímému porušování právních předpisů docházelo zejména v přípravném řízení. Zejména však činnosti jednotlivých orgánů činných v trestním řízení přímo ovlivňovali představitelé stranického a státního aparátu, kteří v politicky důležitých případech předem určovali, jak se má v trestním řízení postupovat (bezpečnostní pětky či trojky).*“¹⁶

Trestní řád z roku 1950, ale i praktiky orgánů činných v trestním řízení byly již ve své době trnem v oku mnohým představitelům moci, což vedlo k poměrně brzké rekonstrukci trestního procesu. Již v roce 1956 byl pod číslem 64/1956 Sb. vydán nový zákon o trestním řízení soudním. Ve srovnání s předchozí právní úpravou se jednalo o značně progresivní kodex trestního procesu. Podstatný pokrok představoval především § 2, který zakotvil základní zásady trestního řízení – zásadu presumpce nevinoty obžalovaného, zásadu zjišťování materiální pravdy,

16 VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém: *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 694 s., ISBN 978-80-7380-257-8, s. 640

povinnost prokurátora stíhat všechny trestné činy pokud se o nich dozví atd. Co se odvolání týče, byla prodloužena lhůta pro jeho podání na osm dní od doručení opisu rozsudku. Od nyní však převládal princip kasace s prvky apelace, tj. odvolací soud zpravidla napadenou věc vrátil soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Soud druhého stupně mohl ve věci sám rozhodnout jen v zákonem vymezených situacích, a to dle § 282, pokud své rozhodnutí opíral o skutkový stav správně zjištěný soudem prvního stupně, nebo skutkový stav zjistil sám na podkladě důkazů, které sám provedl v rámci odvolacího řízení.

V souvislosti s přijetím Ústavy v roce 1960 byl vypracován i nový trestní řád 141/1961 Sb. (dále jen TR), reflektující zakotvení základních principů trestního řízení v právě vzniknuvší Ústavě, a jenž je na našem území platný, resp. účinný (s četnými novelizacemi) již 54 let. Kodex si zachoval systematiku předchozího trestního řádu, ale značně rozšířil katalog zásad trestního řízení (§ 2). Úprava řádného opravného prostředku odvolání žádných změn nedoznala.

V následujících čtyřiceti letech byl trestní řád mnohokrát novelizován, avšak žádná z těchto změn se nedotkla institutu odvolání. Ten doznal změny až v souvislosti s tzv. „velkou novelou“ provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. V oblasti opravných prostředků měla novelizace dle důvodové zprávy ambice především více respektovat stanoviska stran řízení a umožnit za přísně stanovených podmínek přístup k Nejvyššímu soudu cestou dovolání. Mezi zásadní změny v oblasti odvolání tedy patří: opuštění revizního principu a naopak stanovení vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, stanovení obligatorních náležitostí odvolání, zavedení apelačního principu s prvky kasace a zúžení možnosti vrátit napadenou věc soudu prvního stupně nebo státnímu zástupci k došetření. Toto zakotvení opravného prostředku – odvolání je účinné prakticky dodnes a bude předmětem zkoumání v následujících kapitolách, proto se na tomto místě změnami souvisejícími s „velkou novelou“ nebudeme podrobněji zabývat.

Pro úplnost však zmíníme zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM), který v ustanovení § 72 odst. 1 rozšířil okruh osob oprávněných podat odvolání ve prospěch mladistvých o příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Změnu v oblasti odvolání přinesla také novela trestního řádu, tedy zákon č. 193/2012 Sb.,

jenž nově zavedl institut „dohody o vině a trestu“. Uvedenou novelou došlo také k rozšíření § 245 odstavce 1 trestního řádu o možnost podat za určitých podmínek odvolání proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu.

V souvislosti s přistoupením ČR k Evropské unii došlo postupně k zesílení mezinárodní justiční spolupráce. Ta byla původně zakotvena v trestním řádu (konkrétně v hlavě XXV), nicméně vlivem enormního nárůstu pohybu osob, zboží a kapitálu, přímo úměrně zaznamenala prudký rozvoj i mezinárodní justiční spolupráce. Ustanovení hlavy XXV trestního řádu se tak stávala nedostatečná, málo přehledná a překonaná. Nejen z těchto důvodů byl přijat zákon č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, který upravuje také podmínky podání odvolání proti rozsudku o uznání cizího rozhodnutí a odvolání proti rozsudku o výkonu cizího rozhodnutí. Zákon zejména řeší za jakých podmínek se postupuje dle trestního řádu a kdy je nutný odchýlný postup.

V současné době jsou již započaty legislativní práce na novém trestním řádu. Intenzita těchto snah je však velmi proměnlivá, stejně tak jako složení rekodifikačních komisí, a tak lze jen stěží odhadnout, kdy se odborná ale i laická veřejnost nového trestního řádu dočká. S pravděpodobností hraničící s jistotou bychom však mohli říci, že v nejbližší době nikoliv.

V posledních desetiletích jsou v trestněprávní úpravě patrné tendence tzv. „restorativní justice“, tj. konceptu, který se zaměřuje spíše než na represii na obnovení poměrů, napravení škody a satisfakci poškozeným. V popředí zájmu tohoto pojetí stojí činnost probační a mediační služby. Jedním z projevů uvedeného směřování je i praxe při ukládání trestů za spáchané trestné činy, např. ukládání trestu obecně prospěšných prací. Lze tedy očekávat, že nastíněným trendem se bude ubírat i nová kodifikace trestního řízení.

Dle profesora Jelínka existují v oblasti trestního řízení tři oblasti volající intenzivně po rekodifikaci. První z nich je uvedení trestního řádu do souladu s trestním zákonem. Kategorizace deliktů v trestním právu hmotném má mít svůj odraz i v trestním procesu a pro různé typy deliktů by měly být zvoleny různé formy řízení, přičemž není vyloučena ani legislativní úprava hmotněprávní kodifikace. Dalším okruhem, jenž by se měl stát předmětem zájmu rekodifikace je úprava důkazů a provádění důkazních prostředků v trestním řízení. Třetím

důležitým tématem jsou v rámci plánované rekodifikace mimořádné opravné prostředky.¹⁷

17 JELÍNEK, Jiří: *Při rekodifikaci trestního řádu je potřeba sáhnout i do trestního zákoníku*. Česká justice. [online]. Poslední změna 19.12. 2015 [cit. 2.1. 2016]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2015/12/jiri-jelinek-pri-rekodifikaci-trestniho-radu-je-potreba-sahnout-i-do-trestniho-zakoniku/>

3 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

3.1 Pojem a účel opravného řízení v trestním řízení

„Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, případně i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož úkolem je náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán, a je-li tomu tak, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření, učiněné rozhodnutí vykonat, popřípadě jeho výkon zařídit, dále působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů.“¹⁸ Řízení o opravných prostředcích je součástí trestního řízení, avšak jedná se pouze o stádium fakultativní, jež se koná zásadně v návaznosti na úkon oprávněných osob dispozitivní povahy. Podstatou tohoto úseku trestního řízení je přezkum rozhodnutí v trestních věcech směřující k jeho ověření z hlediska zákonnosti, důvodnosti a bezvadnosti procesu, který vydání rozhodnutí předcházeli. I přesto, že rozhodování o vině trestu je činností vykonávanou osobami s nejvyšší možnou mírou erudice a morálně volných kvalit, nelze zcela vyloučit výskyt nejrůznějších pochybení a omylů. Přičemž se může jednat jak o chyby objektivní, tak o subjektivní přesvědčení stran, jichž se řízení týká. I z těchto důvodů zavádějí moderní demokratické trestní řády institut opravného řízení. V odborné literatuře se tradičně rozlišuje trojí účel opravného řízení:

1. **Bezprostřední účel**, který sleduje nápravu určitého nesprávného rozhodnutí včetně vad skutkových, právních a vad řízení, jež předcházelo vydání napadeného rozhodnutí.
2. **Širší účel** představuje zároveň účinný nástroj k prověřování rozhodování soudů první instance umožňující analýzu rozhodovací praxe, sjednocování výkladu zákonů a zevšeobecnění zjištěných skutečností. Širší účel je spatřován i v tom, že rozhodnutí soudů vyšších instancí vytváří nedílnou součást judikatury, neboť jsou to právě rozhodnutí vzešlá obvykle z řízení o opravných prostředcích, která poskytují zevšeobecňující návod, výklad a stanoviska soudům nižšího stupně.
3. **Všeobecný účel** naplňuje zároveň esenciální cíl celého trestního řízení, tj.

18 JELÍNEK, Jirí a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, 864 s., ISBN 978-80-87576-44-1, s. 17

zabezpečit náležité zjištění skutkového stavu, osoby pachatele, odsouzení skutečného pachatele a stanovení přiměřeného trestu nebo ochranného opatření. Nadto sleduje opravné řízení prověření zákonnosti a správnosti postupu jednotlivých orgánů činných v trestním řízení a zabezpečení co nejefektivnější ochrany všech zúčastněných osob. Nelze opomenout ani fakt, že rozhodnutí, jež je podrobena přezkoumání v opravném řízení, vykazuje následně vyšší míru přesvědčivosti a autority orgánů činných v trestním řízení.

Pochybení orgánu činného v trestním řízení, jenž rozhodoval v prvním stupni může spočívat:

1. **ve vadách skutkových** (error in facto), pokud soud nebo jiný orgán činný v trestním řízení nedostatečně nebo nesprávně zjistil skutkový stav věci, na jehož základě vydal rozhodnutí,
2. **ve vadách právních** (error in iure), jestliže orgán činný v trestním řízení zjistil správně skutkový stav, ale aplikoval na něj nesprávně právní normu,
3. **ve vadách procesního postupu** (error in procedendo), v případě, že orgán činný v trestním řízení porušil procesní předpisy trestního řádu, podle nichž měl před vydáním rozhodnutí postupovat.

Bez ohledu na to, zda se jedná o chyby skutkové, právní nebo procesní, je možné vady řízení klasifikovat jako pochybení podstatná, která zásadním způsobem porušují zákon, nebo pochybení nepodstatná, jejichž výskyt je třeba eliminovat, ale na správnost rozhodnutí vliv nemají.

3.2 Specifické zásady opravného řízení

Každé právní odvětví je vybudováno na určitých právních zásadách, tedy vůdčích idejích, které pak poskytují danému oboru vlastní opěrný základ. Bez ohledu na to, zda jsou tyto principy vyjádřeny explicitně v textu příslušných právních předpisů nebo jsou pouze jakýmsi implicitním vodítkem při tvorbě legislativy, je nezpochybnitelně nutné je tak jako tak považovat za plnohodnotný pramen práva. To ostatně mnohokrát dovedl i Ústavní soud ČR, např. ve svém rozhodnutí Pl. ÚS 33/97: „*Pro oblast práva plyne závěr, že pramenem práva obecně, jakož i pramenem práva ústavního, a to i v systému psaného práva, jsou rovněž základní právní principy a zvyklosti. Tuto tezi potvrzují nejen teoretické*

analýzy, ale především dějiny 20. století, spjaté s existencí totalitních států. Mechanické ztotožnění práva s právními texty se stalo vítaným nástrojem totalitní manipulace. Učinilo zejména z justice poslušný a nemyslíci nástroj prosazování totalitní moci.“

Existují právní principy univerzálně platné, aplikovatelné napříč právními odvětvími, stejně tak jako zásady použitelné pouze pro ta která specifická právní odvětví. Další systematiku lze spatřovat rovněž i v rámci samotného trestního práva. Zde pak rozlišujeme např. zásady hmotněprávní a procesněprávní. Prof. Musil také upozorňuje na nutnost rozlišování základních zásad trestního řízení a základních zásad procesního trestního práva. Zásady trestního řízení jsou zvláštními, specifickými zásadami trestního práva procesního, a je možné je dále rozlišovat na další skupiny:

- zásady společné celému trestnímu řízení
- zásady zahájení trestního řízení
- zásady dokazování.

Relativně samostatně pak stojí zásada zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností a zásada veřejnosti.¹⁹

Co se opravného řízení týče, je ovládáno jednak obecnými zásadami trestního řízení jako takového, ale i řadou principů charakteristických jen pro tuto fakultativní část trestního procesu. Jedná se o:

1. Revizní princip a princip vymezeného přezkoumání. Oba kontrapoziční principy jsou v aktuálně účinném trestním řádu zastoupeny. Pokud je opravný prostředek ovládán revizním principem, znamená to, že orgán, jenž o něm rozhoduje, je povinen přezkoumat všechny výroky napadeného rozhodnutí, proti nimž by mohl být podán opravný prostředek bez ohledu na to, které vady byly vytýkány oprávněnou osobou. Povinnost přezkumu se vztahuje i na řízení, jež napadenému rozhodnutí předcházelo. Teorie trestního práva procesního dále rozlišuje revizní princip úplný a omezený. Při aplikaci prvního jmenovaného přezkoumává nadřízený orgán celé rozhodnutí ohledně všech osob, které jsou

¹⁹ MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel, a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 2. přepracované vyd., Praha: C. H. Beck, 2003, 1124 s., ISBN 80-7179-678-6, s. 106 – 107

daným rozhodnutím dotčeny, a to i v případě, že opravný prostředek byl podán jen ohledně některé z dotčených osob. Naproti tomu při omezeném revizním principu je rozhodnutí přezkoumáno jen z hlediska osoby, ohledně níž byl opravný prostředek podán. Do účinnosti tzv. „velké novely“ trestního řádu se dle revizního principu řídily opravné prostředky: odvolání, dovolání a stížnost pro porušení zákona (jednalo se o revizní princip omezený). V současné době se s tímto principem setkáme jen u stížnosti (§ 147 odst. 1, 2 TR).

Revizní princip se těšil, v rámci sledovaného institutu odvolání, v českém trestním řádu poměrně dlouhé tradici. Původ měl v trestním procesu bývalého Sovětského svazu, kde vycházel z myšlenek tzv. „absolutní poznatelnosti světa a absolutní pravdy zjišťované v trestním řízení“, odkud byl ve své omezené podobě přejat do našeho právního řádu. Přestože původní myšlenka revizního principu byla pravděpodobně vedena chvályhodnými záměry, již ve své době měla tato zásada řadu kritiků. Ne nadarmo se říká, že „cesta do pekla je dlážděna dobrými úmysly“ a u revizního principu to platí absolutně. Problematická je u revizního principu totiž jeho praktická aplikace neboť jen stěží si lze představit, že odvolací orgán skutečně pečlivě zkoumal všechny výroky napadeného rozhodnutí včetně řízení, jež mu předcházelo. Velmi výstižně situaci popsal doc. Pipek: „... v praxi lze pozorovat, že opravné orgány se snaží vyhovět požadavku zákona na revizní způsob přezkoumání napadeného rozhodnutí alespoň po formální stránce tím, že v úvodu rozhodnutí rutinně konstatují, že příslušný orgán rozhodl po přezkoumání rozhodnutí podle požadavků zákona, přičemž je opakován příslušný text ustanovení, které revizní princip zakotvuje.“²⁰ Negativně se o revizním principu vyjadřuje i prof. Šámal, který se praktickými důsledky zabýval ještě hlouběji; argumentuje tím, že hlavní strany sporu jsou, co se týče řízení o opravném prostředku pasivní – nejsou povinny svá odvolání odůvodnit, a pokud již tak činí, odůvodňují je jen formálně a mnohdy pozdě, tedy až při veřejném zasedání odvolacího soudu. Rozhodující orgán se tak s věcí setkává až v samém závěru a jen na podkladě spisových materiálů.²¹ Naopak zastánci opačného názoru tvrdili, že revizní princip má být nápomocen „chudým a práva neznalým“ osobám, pro něž by se mohlo stát využití opravných prostředků nedostupným. Tito oponenti

20 PIPEK, Jiří: *Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech: Revizní princip.*, 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova, 1988, 349 s., s. 310 - 311

21 ŠÁMAL, Pavel: *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému.*, 1. vyd., Praha: Codex Bohemia, 1999, 404 s., ISBN 80-85963-89-2, s. 276

však opomněli dodat, že v „západních“ demokratických právních systémech existuje pro tyto případy relativně snadno dostupný institut ustanovených obhájců.

V opozici vůči reviznímu principu stojí princip vymezeného přezkoumání, jímž jsou v současné době ovládány kromě odvolání i dovolání, stížnost pro porušení zákona a obnova řízení. Dle tohoto principu je odvolací soud vázán pouze vymezenými vadami, které odvolatel vytýká v odvolání. Uvedené však neplatí např. v případě jednočinného souběhu více trestných činů. *„Je-li ve skutku, jehož se týká podané odvolání, shledáván jednočinný souběh více trestných činů, musí odvolací soud z hlediska požadavků uvedených v ustanovení § 254 odst. 1 tr. ř. přezkoumat správnost všech právních kvalifikací i skutkových zjištění je odůvodňujících, a to i když odvolatel nevytkl v odvolání žádnou vadu ohledně některého ze sbíhajících se trestných činů.“*²² (V případě vícečinného souběhu trestných činů se přezkumná činnost odvolacího soudu omezí pouze na napadené trestné činy.)

Aby bylo podané odvolání v souladu s trestním řádem, musí být také odůvodněno (§ 249 odst. 1 TŘ). Opravné řízení je v souvislosti se zrušením revizního principu silně ovládáno dispoziční zásadou, a proto i vymezení rozsahu podaného opravného prostředku, jeho odůvodnění a obsahová bezvadnost leží výhradně v rukách oprávněných osob. *„Při posuzování, zda byly dodrženy obsahové náležitosti odvolání, je však nutné zohlednit, že zákonodárce v trestním řádu nemohl explicitně stanovit, do jakých podrobností je odvolatel povinen jít v rámci specifikace namítaných vad. Proto je namístě považovat i méně detailní odvolání za podání odpovídající podmínkám podle § 59 odst. 4 a § 249 odst. 1, jestliže i přes stručnost odvolání je zřejmé, který rozsudek a v jakém rozsahu je napadán a jaké konkrétní vady (procesní, skutkové, hmotněprávní atd.) jsou rozsudku nebo řízení jež mu předcházelo, vytýkány, tak aby byl zřejmý i rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu (NS 20/2003-T 484).“*²³ I když jsou tedy oprávněné osoby plně zodpovědné za správnost a bezvadnost jimi podaného odvolání, poskytuje trestní řád dostatečný prostor pro případné odstranění jeho vad. Jestliže dané náležitosti nesplňuje odvolání podané státním zástupcem, obhájcem obžalovaného nebo zmocněncem poškozené nebo zúčastněné osoby,

²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2012, sp. zn. 6 Tdo 955/2012, publikované pod číslem 19/2013 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A

²³ ŠÁMAL, Pavel, a kol.: *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář.*, 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1844 s., ISBN 978-80-7400-465-0, s. 2990 - 2991

vyzve je předseda senátu, aby vady odstranili ve lhůtě pěti dnů. V případě, že obžalovaný obhájce nemá, vyzve jej rovněž předseda senátu k odstranění vad. Lhůta je zde delší a čítá osm dní. Zároveň předseda senátu poskytne k odstranění vad potřebné poučení. Jestliže by ani tento postup nevedl k nápravě, ustanoví předseda senátu obžalovanému obhájce. Jelikož je odvolání řádným opravným prostředkem, tedy prostředkem proti dosud nepravomocnému rozhodnutí, je umožněno oprávněným osobám uplatňovat tzv. „nova“, tj. nové skutečnosti a důkazy (§ 249 odst. 3 TŘ). Tato skutečnost je velmi podstatná, neboť z ní vyplývá možnost dodatečně měnit rozsah a důvody odvolání, a to i po uplynutí lhůty k podání odvolání. V praxi tento postup však přináší mnohdy komplikace a zejména průtahy v řízení. Odvolatelé totiž mohou nové námitky přednést až při veřejném zasedání odvolacího soudu, které je pak nutno většinou odročit.

2. Princip apelační a kasační. Tyto principy se týkají způsobu vyřizování opravného prostředku. Termín apelace pochází z latinské *apelare*, tj. odvolat se. Při aplikaci apelačního principu odvolací orgán postupuje v případě zjištění nesprávného napadeného rozhodnutí tak, že vady sám napraví a vydá nové bezvadné rozhodnutí. Výhoda opravného řízení vedeného na bázi apelačního principu je spatřována především v jeho hospodárnosti a rychlosti, protože je zamezeno nadbytečnému vracení věci soudu prvního stupně. Takto pojaté opravné řízení je charakteristické i tím, že umožňuje výraznější změnu skutkového stavu zjištěného soudem první instance, a to vlastním dokazováním soudu vyššího stupně. Na druhé straně tato výhoda přináší i jisté nebezpečí, v tom smyslu, že takto zásadně změněný skutkový stav již není možné přezkoumat řádným opravným prostředkem.

Princip kasační – i název tohoto principu má původ v latině, a sice pochází ze slova *casser*, tj. zrušit, anulovat. Odvolací orgán, jenž se řídí kasačním principem a zjistí vadu napadeného rozhodnutí, toto rozhodnutí zruší a vrátí k novému projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně. *„Uplatnění kasačního principu znamená zdůraznění zásady, že těžiště trestního procesu je v řízení před orgánem prvního stupně, kde se v nejširší míře uplatňují základní zásady trestního řízení a jsou zde nejlepší předpoklady pro zjištění náležitého skutkového podkladu k rozhodnutí a pro dosažení výchovného a preventivního účinku trestního řízení.“*²⁴

24 CÍSAŘOVÁ, Dagmar, FENYK, Jaroslav, GŘIVNA, Tomáš a kol.: *Trestní právo procesní*. 5. vyd., Praha: Aspi, 2008, 824 s., ISBN 978-80-7357-348-5, s. 513

Při aplikaci tohoto principu mají oprávněné osoby možnost podat nový opravný prostředek, pokud s novým rozhodnutím vydaným v následujícím řízení před soudem prvního stupně opět nesouhlasí. Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. došlo v oblasti odvolání k posílení apelačního principu. Prvky kasace zůstaly zachovány, ale pouze pro případy, kdy jsou skutková zjištění tak nedostatečná, že je nutno opakovat hlavní líčení a zcela zásadně doplnit dokazování. Zde pak může odvolací soud věc vrátit soudu prvního stupně. Kasační princip je nadále zachován u opravných prostředků dovolání a stížnosti pro porušení zákona.

3. Devolutivní účinek. Podání opravného prostředku může mít tzv. devolutivní účinek v případě, že o něm rozhoduje jiný orgán (obvykle vyšší instance), než který rozhodoval v původním řízení. Tím, že o napadené věci rozhoduje soud vyššího stupně, je sledováno především preciznější přezkoumání na vyšší odborné úrovni. Prof. Císařová dále dělí devolutivní účinek na centralizovaný a decentralizovaný v závislosti na tom, zda o opravném prostředku rozhoduje jediný orgán vyššího stupně či nikoli. Centralizovaný devolutivní účinek mají dva mimořádné opravné prostředky – dovolání a stížnost pro porušení zákona neboť o nich vždy rozhoduje pouze Nejvyšší soud České republiky.²⁵

Trestní řád zná i situaci, kdy o opravném prostředku může rozhodnout též orgán, který vydal napadené rozhodnutí, přičemž plně vyhoví podanému opravnému prostředku a musí být zároveň splněna podmínka, že se změna původního rozhodnutí nedotkne práv jiné strany trestního řízení (§ 146 odst. 1 TR). V tomto případě hovoříme o tzv. autoremeduře, jež je přípustná pouze u stížnosti.

4. Suspenzivní účinek. Suspenzivní nebo-li odkladný účinek způsobuje odklad výkonu napadeného rozhodnutí do doby než soud vyšší instance meritorně rozhodne o opravném prostředku. „*Odkladný účinek je namístě u opravných prostředků proti takovým rozhodnutím, jejichž výkonem by byl účel opravného prostředku zmařen.*“²⁶ Dle platné právní úpravy může suspenzivní účinek vyvolat odvolání, v zákonem stanovených případech stížnost a obnova řízení, pokud tak

25 CÍSAŘOVÁ, Dagmar, FENYK, Jaroslav, GŘIVNA, Tomáš a kol.: *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: Aspi, 2008, 824 s., ISBN 978-80-7357-348-5, s. 513

26 JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, 864 s., ISBN 978-80-87576-44-1, s. 621

rozhodne soud. U dovolání může odkladný účinek navrhnout předseda senátu soudu prvního stupně a o přiznání účinku pak rozhoduje Nejvyšší soud ČR; po předložení věci Nejvyššímu soudu, může odkladný účinek navrhnout i předseda senátu Nejvyššího soudu. Pokud jde o stížnost pro porušení zákona, může zde odklad výkonu napadeného rozhodnutí navrhnout ministr spravedlnosti.

Suspenzivní účinek se tedy ve své nejryzejší podobě vyskytuje především u odvolání. Avšak jak už to v trestním právu bývá, existují i zde určité zákonné výjimky. Jedná se o výjimky uvedené v ustanovení § 139 odst. 2 TrŘ – kdy odvolání podané jen poškozeným a odvolání podané jen zúčastněnou osobou nebrání tomu, aby ostatní části rozsudku nabyly právní moci a byly vykonány. Stejně tak odvolání týkající se jen některého z více obžalovaných nebrání tomu, aby rozsudek u ostatních obžalovaných nabyl právní moci a byl vykonán. Z judikatury dále vyplývá, „že rozsudek nabývá právní moci ve výroku o vině a trestu a je v těchto výroci vykonatelný, jestliže uplynula lhůta k podání odvolání osob oprávněných napadnout tyto výroky, resp. jestliže se tyto osoby odvolání výslovně vzdaly nebo je výslovně vzaly zpět, i když se nepodaří rozsudek doručit poškozenému nebo zúčastněné osobě (§ 139 odst. 2 TrŘ).²⁷

5. Princip beneficium cohaesionis (dobrodiní záležející v souvislosti). Podstatou tohoto principu je změna rozhodnutí i ve prospěch osoby, která opravný prostředek nepodala, jestliže jí prospívá důvod, pro který bylo změněno rozhodnutí ve prospěch osoby, jež opravný prostředek podala. Tato zásada představuje průlom do právní moci rozsudku a také průlom do principu vázanosti soudu podaným opravným prostředkem neboť soud obligatorně a ex officio má vždy rozhodnout též ve prospěch dalších spoluobžalovaných (popř. zúčastněných osob), kterým prospívá tentýž důvod, pro který rozhodl ve prospěch některého spoluobžalovaného (popř. zúčastněné osoby). Cílem této zásady je, aby neexistovala v téže věci navzájem si odporující rozhodnutí. Dobrodiní záležející v souvislosti se v českém trestním právu uplatňuje u všech řádných i mimořádných opravných prostředků.

V souvislosti s námi sledovaným institutem odvolání je princip beneficium cohaesionis zakotven v § 261 TrŘ. Postup v souladu s uvedeným principem je

²⁷ Usnesení Okresního soudu v Teplicích ze dne 5.5. 1998, sp. zn. 2T 187/97, publikované pod číslem Rt 60/2000 ve Sbírce soudních rozhodnutí

umožněn, jestliže o obžalovaném, resp. obžalovaném a zúčastněné osobě bylo rozhodnuto v témže řízení a tímž rozsudkem. Podrobněji se výkladem a aplikací tohoto principu zabýval Nejvyšší soud v Bratislavě: „*Důvodem, pro který rozhodl odvolací soud ve prospěch obžalovaného a který je i ve prospěch spoluobžalovaného, může být jen takový důvod, který je společný pro oba obžalované v tom smyslu, že se jich obou nezbytně týká. Takovýmto důvodem nemůže být důvod, který, třebaže je jinak stejné povahy, je třeba zkoumat u každého ze spoluobžalovaných zvlášť, individuálně a samostatně, např. okolnosti týkající se výměry trestu.*“²⁸ Novější judikatura důvody pro které může, resp. musí být uplatněn princip *beneficium cohaesionis* ještě dále zpřesňuje: „*Důvod, z něhož má odvolací soud rozhodnout, musí být pro všechny spoluobviněné osoby společný a nesmí jít o důvod, který je třeba u každé z těchto osob zkoumat individuálně. Je však třeba dodat, že k tomu, aby se jednalo o takový společný důvod, musel být tento dán již v době, kdy ohledně obviněných bylo ještě vedeno trestní stíhání. Jakmile by důvod, o němž by se mělo jednat, vznikl až po skončení trestního stíhání kteréhokoli z obviněných, tak ve vztahu k jeho osobě by se o společný důvod nejednalo a nebylo by možné jej dodatečně v jeho prospěch aplikovat. Jinými slovy řečeno, důvod o němž jde, musí osobám uvedeným v zákoně prospívat již v době, kdy bylo o skutku rozhodováno soudem prvního stupně, který svým chybným postupem k tomuto důvodu v rozhodnutí nepřihlédl. Případně tento důvod musí nastat alespoň během doby, než rozhodnutí soudu prvního stupně nabude ohledně osoby, která odvolání nepodala, právní moci (k tomu usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2002, sp. zn. 4 Tz 65/2002).*“²⁹

6. Zákaz *reformationis in peius*. Uvedený princip znamená zákaz změny k horšímu a slouží k ochraně zájmů osoby, která podala opravný prostředek (nebo osoby v jejíž prospěch byl opravný prostředek podán jinou oprávněnou osobou), tak aby nedošlo ke zhoršení jejího postavení. Zákaz změny k horšímu se při tom vztahuje jak na samotné opravné řízení, tak i na případné opětovné řízení před soudem prvního stupně po vrácení napadené věci odvolacím soudem soudu nižšího stupně. Zákaz platí i za situace, kdy je zcela evidentní, že napadený rozsudek je vadný, ale náprava by znamenala rozhodnutí v neprospěch

28 Rozhodnutí Nejvyššieho súdu v Bratislave ze dne 15.10. 1976, sp. zn. 5 Tz 86/76, publikované pod číslem Rt 59/1977 ve Sbírce soudních rozhodnutí

29 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 2. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1573/2005

obžalovaného. Tato zásada se však vztahuje výhradně na situace, kdy je podán opravný prostředek pouze ve prospěch dané osoby. Jakmile tedy do odvolacího procesu vstoupí státní zástupce (event. poškozený § 247 odst. 1) s podáním opravného prostředku v neprospěch obžalovaného, zákaz reformationis in peius se neuplatní. Zásadu nelze uplatnit ani za situace, kdy státní zástupce podá opravný prostředek ve prospěch i v neprospěch určité osoby. Pokud však státní zástupce (nebo jiná oprávněná osoba) má možnost podat opravný prostředek ve prospěch i v neprospěch osoby, ale učiní tak jen v její prospěch, zákaz reformationis in peius musí být uplatněn. Nejvyšší soud dále ve svém stanovisku dovodil, „že odvolací soud může na podkladě odvolání podaného státním zástupcem pouze v neprospěch obviněného zrušit nebo změnit napadený rozsudek soudu prvního stupně nejen v neprospěch obviněného, ale i v neprospěch a ve prospěch obviněného a také výlučně v jeho prospěch. Takovému rozhodnutí nebrání ani skutečnost, že obviněný se po vyhlášení rozsudku výslovně vzdal odvolání (§ 250 odst. 1 tr. ř.) ... V odůvodnění rozhodnutí musí odvolací soud takový postup řádně odůvodnit.“³⁰ Změnou v neprospěch je myšlena jakákoliv změna v kterémkoliv výroku rozsudku, jenž se přímo dotýká osoby obžalovaného, skutkového zjištění, právní kvalifikace, druhu a výměry trestu, ochranného opatření, náhrady škody či nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Reformationis in peius se vztahuje pouze na výsledek řízení, nikoli na řízení samotné. „Posouzení zda nedochází k porušení zákazu reformationis in peius, nemusí být (a často ani nebývá) vždy jednoduchou záležitostí. Je tomu tak jednak v důsledku častých změn trestního zákona (popřípadě zákonu, na něž odkazuje) a s tím spojené nutnosti zkoumat, který zákon je pro obžalovaného příznivější, a jednak i s ohledem na specifické okolnosti jednotlivých případů.“³¹

Zásada zákazu reformationis in peius je významně dotvářena rozsáhlou judikaturou. Jedním z problematických okruhů, s nímž se soudy musely v rámci aplikace práva vypořádat, bylo ukládání podmíněného trestu odnětí svobody soudem prvního stupně a následné uložení, sice kratšího, ale nepodmíněného trestu odnětí svobody soudem odvolacím. „Přísnější je každý nepodmíněný trest odnětí svobody oproti trestu odnětí svobody, jehož výkon je podmíněně odložen,

30 Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 303/2012, publikované pod číslem 21/2013 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A

31 PŮRY, František, SOTOLÁŘ, Alexander: *Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu*. Bulletin advokacie, 2005, č. 3, s. 20

*byť by tento odložený trest byl uložen v delší výměře, a to z toho důvodu, že není možno z hlediska tzv. zákazu reformationis in peius přihlížet k nejistým budoucím okolnostem, které mohou, ale nemusí modifikovat trest po jeho pravomocném uložení.*³² Naopak o porušení zákazu změny k horšímu nejde v uvedeném případě: „*Nejde o porušení zákazu reformationis in peius ve smyslu § 259 odst. 4 TrŘ, jestliže jen z podnětu odvolání obžalovaného jednak odvolací soud zrušil napadený rozsudek soudu prvního stupně, kterým byl obžalovaný uznán vinným trestným činem vraždy podle § 140 odst. 2, odst. 3 písm. i) TrZ a byl mu uložen trest odnětí svobody v trvání 15 let, k jehož výkonu byl zařazen podle § 56 odst. 3 TrZ do věznice s ostrahou, a jednak odvolací soud sám nově rozhodl tak, že obžalovaného uznal vinným trestným činem vraždy podle § 140 odst. 2 TrZ a uložil mu trest odnětí svobody v trvání 14 let, k jehož výkonu ho zařadil podle § 56 odst. 2 písm. d) TrZ do věznice se zvýšenou ostrahou. ... Zpřísnění způsobu výkonu trestu odnětí svobody je zde dostatečně vyváženo zmírněním právní kvalifikace skutku a uložení kratšího trestu odnětí svobody.*³³

Zásada zákazu změny k horšímu se aplikuje na opravné prostředky: odvolání, stížnost (zde se vztahuje na všechny spoluobviněné, kterých se stížnost týká), dovolání a stížnost pro porušení zákona. U obnovy řízení se zákaz reformy k horšímu týká pouze trestu, tj. obžalovaného lze uznat vinným i horším trestným činem, nelze mu však uložit přísnější trest.

Řada odborníků kritizuje zásadu zákazu reformationis in peius v rozsahu, v jakém se uplatňuje v současné době. Předmětem kritiky jsou pak zejména absurdní situace, ke kterým dochází, zjistí-li soud přezkumné instance ve věci, ve které bylo podáno odvolání pouze ve prospěch obžalovaného, že skutková zjištění neodpovídají skutečnosti a právní posouzení věci je v rozporu se zákonem a jsou zde tedy dány důvody pro zrušení napadeného rozsudku, ale řízení by mohlo vést ke zhoršení postavení obžalovaného, a proto napadený rozsudek nemůže být zrušen. Odvolací soud je nucen ignorovat nezákonnost a posvětit ji právní mocí. JUDr. Vočka uvádí, že by bylo vhodnější zákaz reformationis in peius omezit a připustit možnou změnu výroku o vině, neboť tento výrok se obžalovaného nedotýká tak citelně, aby mohl výrazněji ovlivnit rozhodování, zda podat či

32 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2007, sp. zn. 5 Tdo 974/2007

33 TR NS 77/2011-T 1405

nepodat odvolání. Zákaz změny trestu k horšímu by měl zůstat zachován.³⁴

Budoucnost zákazu zhoršení postavení obžalovaného je v současné době v souvislosti s chystaným novým trestním řádem poměrně nejistá. Členové rekodifikační komise se v dokumentu „Východiska a principy nového trestního řádu“ vyjádřili takto: „*Zákaz reformace in peius nebude upraven jako základní zásada, neboť je obtížné ho obecně vymezit, poněvadž u každého opravného prostředku přichází v úvahu jeho jiné vymezení. Současně bude zváženo omezení tohoto principu v řízení proti uprchlému.*“³⁵

Prof. Císařová nad rámec uvedených principů uvádí ještě sedmý princip, a sice princip dle něž může oprávněná osoba napadnout totéž rozhodnutí určitým opravným prostředkem pouze jednou. V rámci řádných opravných prostředků tato vlastnost vyplývá z institutu právní moci a vázanosti podání opravného prostředku na zákonem stanovenou lhůtu. V případě mimořádných prostředků je možnost napadnout totéž rozhodnutí jen jednou daná příslušnými ustanoveními trestního řádu, tedy v případě dovolání § 265n TŘ, stížnost pro porušení zákona § 266 odst. 1 TŘ a obnova řízení § 286 odst. 2 TŘ. Popisovaná zásada se nevztahuje na situace, kdy je rozhodnutí v opravném řízení zrušeno a vráceno orgánu nižšího stupně k novému projednání a rozhodnutí. V takovém případě může být proti novému rozsudku podán opravný prostředek stejného druhu.³⁶

3.3 Základní zásady v opravném řízení

Základní zásady jsou obsaženy v ustanovení § 2 TŘ a mnohé z nich mají i ústavní podklad (např. presumpce nevin, zásada ústního a veřejného jednání před soudem ...). Tyto základní zásady trestního řízení prostupují celým trestním procesem, přičemž některé z nich jsou charakteristické jen pro určitou jeho fázi. V obecné rovině tyto principy pak plní funkci zákonodárnou, z hlediska orgánů činných v trestním řízení funkci aplikační a interpretační, zásady mají vliv i na tvorbu právního vědomí laické veřejnosti a tato funkce bývá v odborné literatuře nazývána „trestně politická“. Neméně významné jsou pak funkce poznávací a kontrolní.

34 VOČKA, Vladimír: *Problematika právní úpravy a trestněprocesní praxe principu zákazu reformace in peius*. Trestněprávní revue, 2007, roč. 6, č. 7, s. 202

35 *Východiska a principy nového trestního řádu*. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/wp-content/uploads/2015/01/Trestní-řád-východiska-a-principy.pdf>. [cit. 5. 2. 2016].

36 CÍSAŘOVÁ, Dagmar, FENYK, Jaroslav, GŘIVNA, Tomáš a kol.: *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: Aspi, 2008, 824 s., ISBN 978-80-7357-348-5, s. 516

V následujícím výčtu a stručné charakteristice základních zásad budeme postupovat systematicky, dle pořadí v jakém jsou zakotveny v ustanovení § 2 TŘ a pozornost zaměříme zejména na způsob, jakým se uplatňují v rámci odvolacího řízení.

1. Zásada řádného zákonného procesu. Někteří autoři³⁷ hovoří o „zásadě stíhání jen ze zákonných důvodů“. Tato zásada (vyjádřená v § 2 odst. 1 TŘ) prostupuje celým trestním řízením a to opravné není výjimkou, ba naopak, díky svému kontrolnímu poslání je přímo garantem zákonného procesu. V námi sledovaném institutu odvolání lze projev zásady řádného zákonného procesu spatřovat především v ustanovení § 258 TŘ, jenž poskytuje širokou škálu možností zrušení napadeného rozhodnutí odvolacím soudem.

2. Zásada presumpce nevinny. Vyjadřuje skutečnost, že každá osoba proti níž je vedeno trestní řízení je považována za nevinou, dokud pravomocným rozsudkem nebyla vyslovena její vina. Explictní zakotvení tohoto principu v trestním řádu (§ 2 odst. 2) vychází z článku 40 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod a z článku 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Princip presumpce nevinny, který jinými slovy říká, že nedokázaná vina má stejný význam jako dokázaná nevinna, disponuje poměrně zásadním přesahem za hranice trestního práva. Velmi úzce totiž souvisí i s právem na ochranu osobnosti a požadavkem šetření dobré pověsti osoby před neoprávněným nařčením, že spáchala trestný čin. Presumpce nevinny tak klade požadavek především na orgány činné v trestním řízení, aby bez ohledu na své subjektivní přesvědčení ohledně viny obviněného (event. obžalovaného) vystupovaly nanejvýše korektně, tj. nezaujatě a nestranně. Jisté výkladové pochybnosti přivedlo zavedení institutu dohody o vině a trestu do trestního řádu, neboť nebylo zřejmé, zda prohlášení obviněného o spáchání daného skutku může být považováno za zákonné zjištění viny. Rozuzlení přinesl Evropský soud pro lidská práva, když konstatoval, že záruka presumpce nevinny je garance poskytnutá obžalovanému, který s ní může volně disponovat a tedy se jí může i dobrovolně vzdát, tím, že svou vinu uzná. Dohoda o vině a trestu musí být následně obligatorně stvrzena odsuzujícím rozsudkem (§ 314r odst. 4TŘ), neboť si to žádá sama formulace článku 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

37 Např. JELÍNEK, Jirí a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, 864 s., ISBN 978-80-87576-44-1, s. 137

Co se týče opravných prostředků, v oblasti řádných opravných prostředků vyvolá řádně a včas podané odvolání suspenzivní účinek, tzn. do vydání pravomocného rozsudku trvá domněnka nevinoty obžalovaného. U mimořádných opravných prostředků tomu tak z povahy věci být nemůže, neboť zde již existuje pravomocný rozsudek, jehož účinky trvají. Nicméně za určitých zákonem stanovených podmínek lze i v případě dovolání, stížnosti pro porušení zákona a obnovy řízení dosáhnout přerušeni nebo odkladu výkonu rozhodnutí (viz. předchozí podkapitola).

3. Zásada oficiality a legality. Obě zásady spolu velmi úzce souvisí, neboť zásada legality (§ 2 odst 3 TŘ) je specifickým projevem zásady oficiality (§ 2 odst. 4 TŘ). Princip legality tak představuje povinnost státního zástupce stíhat všechny trestné činy o nichž se dozví, s výjimkami, které stanoví zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Princip oficiality naproti tomu zavazuje všechny orgány činné v trestním řízení k postupu z úřední povinnosti, přičemž jsou tyto povinny postupovat bez zbytečných průtahů, s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána. V oblasti opravných prostředků je zásada oficiality v důsledku novely provedené zákonem č. 265/2001 Sb. prolomena, v tom smyslu, že zahájení opravného řízení nyní záleží pouze na vůli oprávněné osoby a uplatňuje se zde tedy zásada dispozitivní. Další postup soudů v opravném řízení je však již ovládnut principem oficiality, jehož projevem je mimo jiné i trestní proces v souladu se zásadou *beneficium cohaesionis*. Omezení zásady oficiality lze spatřovat i v nahrazení revizního principu zásadou vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním a v důsledném uplatňování zákazu *reformationis in peius*. Princip legality se ve sféře opravných prostředků se projevuje v tom, že státní zástupce je oprávněn v zájmu státu podat opravný prostředek i v neprospěch obžalovaného.

4. Zásada rychlého procesu. Uvedená zásada je jednou z konkretizací zásady oficiality a klade na orgány činné v trestním řízení požadavek co nejrychlejšího projednání trestních věcí, avšak s důrazem na řádné objasnění daného případu. Zásada rychlosti řízení je formulována i v Listině základních práv a svobod v článku 38, ale i v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, článek 6

odst. 1. Uvedená zásada byla v rámci opravného prostředku odvolání posílena zejména zavedením apelačních prvků do opravného řízení, a to omezenou možností vrátit věc po zrušení rozsudku k novému projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně. V trestním řízení jako celku má pak zásada rychlosti řízení esenciální význam ve vazebních záležitostech a v případech, kde byl zajištěn majetek.

5. Zásada zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností (Zásada materiální pravdy). Zásada obsažená v ustanovení § 2 odst. 5 TŘ (společně se zásadou vyhledávací) vyjadřuje povinnost orgánů činných v trestním řízení postupovat v souladu se svými právy a povinnostmi stanovenými trestním řádem, tak aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný k vydání rozhodnutí. Tato zásada byla do našeho trestního řádu vsazena novelou provedenou zákonem č. 292/1993 Sb., kdy nahradila dosavadní „zásadu objektivní pravdy“. Novela provedená zákonem č. 265/2001 Sb. pak tento princip ještě rozšířila o prvek tzv. „kontradiktorního řízení“, který má za úkol posílit aktivitu stran při dokazování. Význam zásady zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností je i v opravném řízení zcela zřejmý, neboť právě orgán vyššího stupně, který napadené rozhodnutí přezkoumává, se zabývá mimo jiné i dosud zjištěným skutkovým stavem a realizuje jeho případnou nápravu. *„Odvolací řízení je po novele provedené zákonem č. 265/2001 Sb. nyní založeno na apelačním principu s prvky kasace, a proto, pokud se soud druhého stupně neztotožní se skutkovými zjištěními rozsudku soudu prvního stupně, je zásadně povinen doplnit dokazování k odstranění zjištěných vad, nejde-li o takové vady, které vyžadují opakování hlavního líčení nebo provádění rozsáhlého a obtížně proveditelného doplnění dokazování.“*³⁸

6. Zásada vyhledávací. Zásada upravená v ustanovení § 2 odst. 5 TŘ představuje konkretizaci zásady oficiality ve sféře dokazování. Ukládá orgánům činným v trestním řízení vyhledávat a provádět důkazy tak, aby byl zjištěn skutkový stav, o němž nejsou žádné pochybnosti a umožňuje tak vydat v dané věci rozhodnutí. Uplatnění najde tato zásada především v přípravném řízení. Jistý

³⁸ MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 2. přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, 1124 s, ISBN 80-7179-678-6, s. 833

průlom do tohoto principu představuje institut tzv. „nesporných skutečností“ v trestním řízení. Jedná se o skutečnosti, na kterých se strany dohodly a není třeba je již dokazovat. Tento postup je trestním řádem připuštěn ve věcech, kde se konalo zkrácené přípravné řízení za podmínek stanovených ustanovením § 314b odst. 2 TŘ a dále je lze uplatnit i při hlavním líčení ve zjednodušeném řízení dle § 314d odst. 2 TŘ. Druhý průlom reprezentuje „Dohoda o vině trestu“, zavedená do českého trestního řízení po vzoru anglo-amerického právního systému novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 293/2012 Sb. Není ničím jiným než dohodou mezi státním zástupcem a obviněným, kde druhý jmenovaný prohlašuje, že skutek, pro který je stíhán, spáchal a orgánům činným v trestním řízení tak odpadne povinnost vyhledávat a provádět patřičné důkazy. Vyhledávací zásada má své opodstatnění i v opravném řízení, neboť díky posílení apelačního principu v odvolacím řízení, je poskytnut dostatečný prostor procesu dokazování i v řízení o odvolání. V souladu s ustanovením § 263 odst. 6 TŘ je odvolací soud oprávněn provádět dokazování, pokud nejde o rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, jež by znamenalo suplovat činnost soudu prvního stupně.

7. Zásada volného hodnocení důkazů. V souladu s ustanovením § 2 odst. 6 TŘ mají orgány činné v trestním řízení hodnotit důkazy, aniž by byly vázány zákonnými pravidly, tedy čistě dle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech individuálních okolností případu. Tuto zásadu však nelze v žádném případě ztotožňovat s projevy libovůle či bezbřehé svobody orgánů činných v trestním řízení. Nelze ani připustit aplikaci důkazů získaných jakýmkoli nezákonným postupem. Uvedený princip je uplatňován ve všech stádiích trestního řízení, všemi orgány činnými v trestním řízení. Rovněž orgán, jenž rozhoduje v opravném řízení je touto zásadou vázán, avšak v omezené míře. Ta je dána skutečností, že odvolací soud se s důkazy provedenými soudem prvního stupně setkává pouze zprostředkovaně, a to prostřednictvím protokolů ve spisu. Odvolací soud je rovněž vázán hodnocením důkazů provedených prvoinstančním soudem, s výjimkou důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl (§ 263 odst. 7 TŘ). Odvolací soud se v zásadě může se soudem prvního stupně názorově rozcházet ve dvou sférách v oblasti dokazování. První z nich je neshoda se skutkovými zjištěními. V tomto případě je dán dvojitý postup odvolacího soudu – může provést sám nezbytné dokazování, které povede k žádoucímu doplnění

skutkového zjištění, ale pokud by se jednalo o rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování, vrátí věc k novému projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně. Druhou sférou, kde hrozí rozpor v názorech soudu prvního a druhého stupně je právě hodnocení provedených důkazů. V uvedeném případě odvolací soud nemůže napadené rozhodnutí zrušit a sám rozhodnout dle § 259 odst. 3 TŘ aniž by nezbytné důkazy předtím zopakoval (§ 263 odst. 6 TŘ). Pokud by však toto opakované provádění důkazů spadalo do kategorie „rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování“, musel by odvolací soud zrušit napadený rozsudek a vrátit soudu prvního stupně. V rámci tohoto postupu je oprávněn udělit soud vyššího stupně pouze doporučení, v žádném případě však nesmí poskytnout jakékoliv závazné pokyny ohledně hodnocení důkazů.

8. Zásada obžalovací. Uvedená zásada (§ 2 odst. 8 TŘ) se projevuje v trestním řízení mimo jiné rozdělením procesních úloh mezi jednotlivé subjekty, kdy obžalobu, návrh na potrestání eventuálně dohodu o vině trestu podává státní zástupce, jeho protistranu představuje obžalovaný (obvykle zastoupený obhájcem) a o jejich sporu rozhoduje nezávislý a nestranný soud. Z obžalovací zásady dále vyplývá možnost stíhat danou osobu jen na základě obžaloby, návrhu na potrestání nebo dohody o prohlášení viny a přijetí trestu a rovněž vázanost soudu podanou obžalobou, již soudu předložil státní zástupce. Soud je vázán toliko vymezeným skutkem, nikoli však právní kvalifikací uvedenou v obžalobě. Vázanost podanou obžalobou omezuje i státního zástupce v možnosti dodatečného rozšíření obžaloby o další skutek. I v rovině opravného řízení má státní zástupce postavení žalobce a strany. Stejně tak jako v hlavním líčení, i zde je omezena možnost veřejného žalobce rozšířit obžalobu o nový skutek. Projevem obžalovací zásady v oblasti odvolání je obligatorní přítomnost státního zástupce při veřejném jednání (§ 263 odst. 2 TŘ). Naopak v neveřejném jednání je přítomnost státního zástupce zapovězena (§ 242 odst. 1 a 2 TŘ), čímž je sledováno zachování rovnosti stran.

9. Zásada veřejnosti. Jedná se o jeden z dalších případů ústavou zakotvených principů trestního řízení. (§ 2 odst. 10 TŘ, čl. 96 odst. 2 Ústavy, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). Základním posláním této zásady je záruka zákonnosti trestního řízení a práv osob, tím, že poskytuje možnost účasti širší veřejnosti na řízení před soudem. Výjimky z uvedené zásady představují řízení dle zákona č. 218/2003 Sb., tedy zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a řízení dle ustanovení § 200 odst. 1 TŘ, kde jsou vymezeny důvody vyloučení veřejnosti z řízení před soudem (např. ohrožení utajované informace chráněné zvláštním zákonem, mravnost, bezpečnost aj.) S výjimkou řízení o stížnosti, je opravné řízení zásadně veřejné. Pokud se však jedná např. o rozhodnutí o odmítnutí odvolání, které nesplňuje zákonem stanovené obsahové záležitosti a jiná rozhodnutí procesně formální povahy, probíhají tato v neveřejném jednání. V neveřejném zasedání rozhodne rovněž odvolací soud pokud ruší rozhodnutí dle § 258 odst. 1 TŘ a je zřejmé, že ve veřejném zasedání před odvolacím soudem není možné vadu zhojit. Takovýto rozsudek je nutné vrátit soudu prvního stupně, u nějž se předpokládá účelnější a lepší možnost nápravy skutkových či jiných vad řízení. Jedná se o uplatnění kasačního principu vedeného požadavkem rychlosti a hospodárnosti řízení.

10. Zásada ústnosti a bezprostřednosti. Obě zásady zakotvené v trestním řádu (§ 2 odst. 11 a § 2 odst. 12 TŘ) často i v odborných publikacích vystupují vedle sebe, neboť spolu velmi úzce souvisí. Zásada ústnosti stanoví, že soud rozhoduje na základě ústně provedených důkazů a ústních přednesů stran. Uvedená zásada nalezne své uplatnění především v hlavním líčení a veřejném zasedání. Své místo má však i v opravném řízení, zejména ve veřejném zasedání u odvolání v rámci povinnosti soudu druhého stupně doplnit požadované dokazování, a to v souvislosti s posílením apelačního principu.

Zásada bezprostřednosti pak stanoví dva požadavky týkající se procesu dokazování. Prvním z nich je požadavek, aby soud rozhodoval na základě důkazů provedených před ním. Účelem je možnost soudu utvořit si představu o projednávané problematice na základě prvotního, autentického a bezprostředního dojmu z provedených důkazů; druhým požadavkem je pak nutnost čerpání důkazů z pramenů, pokud možno, co nejbližším zjišťované skutečnosti. Vlivem, v této

práci již několikrát zmiňovaného posíleného apelačního principu lze i v rámci odvolání uplatnit princip bezprostřednosti, pokud je nutné doplnit dokazování odvolacím soudem.

11. Zásada zajištění práva na obhajobu. Jedná se o princip zakotvený v § 2 odst. 13 TŘ, ale také o princip ústavní, formulovaný v článku 40 Listiny základních práv a svobod a článku 6 odst. 3, písm. b) a c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Vztahuje se na všechna stádia trestního řízení a je uloženo všem orgánům činným v trestním řízení dbát o práva dané osoby vyplývající z této zásady, zejména tím, že jsou povinny poučit jednotlivce v každém stádiu o obhajovacích právech a především umožnit jejich realizaci. Právo na obhajobu zahrnuje právo osobní obhajoby, právo zvolit si obhájce, žádat při splnění zákonem stanovených podmínek o bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu a této obhajoby využívat během všech úkonů prováděných orgány činnými v trestním řízení a v neposlední řadě i institut nutné obhajoby. Z hlediska fáze opravného řízení je významný fakt, že dojde-li odvolací soud k závěru, že byla porušena tato zásada, musí rozsudek soudu prvního soudu zrušit (§ 258 odst. 1, písm. a) TŘ) a eventuálně vrátit věc soudu první instance (§ 259 odst. 1 TŘ) k novému projednání a rozhodnutí. Dalšími projevy principu zajištění práva na obhajobu v rámci odvolání jsou jednak povinná přítomnost obhájce obžalovaného při veřejném řízení o odvolání ve všech případech, kdy jej musí mít při hlavním líčení (§ 263 odst. 3 TŘ) a povinnost odvolacího soudu přezkoumat prvoinstanční rozhodnutí i z hlediska provedených důkazů, tj. zda se soud stejně pečlivě a spravedlivě vypořádal se všemi důkazy, tedy důkazy svědčícími v neprospěch, ale těmi svědčícími ve prospěch obžalovaného.

12. Zásada zvláštního, šetrného přístupu k poškozenému. Tato nejnovější zásada trestního řízení, zakotvená v ustanovení § 2 odst. 15 TŘ, byla zařazena do trestně procesního kodexu na základě novely, provedené zákonem č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů. Do té doby byla výslovně uvedena pouze v zákoně č. 218/2003 Sb., tedy zákonu o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Na základě této zásady jsou orgány činné v trestním řízení povinny poskytnout poškozenému vhodným a srozumitelným způsobem poučení, tak aby mohl co nejefektivněji uplatnit svá práva. Daný princip rovněž zavazuje orgány činné v trestním řízení, k tomu, aby řízení vedly s

potřebnou ohleduplností a šetřily osobnosti poškozeného. V souladu s ustanovením § 246 odst. 1d) TŘ je jednou z oprávněných osob k podání odvolání i poškozený, a proto má zásada zvláštního, šetrného přístupu k poškozenému své opodstatnění i v řízení o tomto opravném prostředku.

Rekodifikační komise, která vytvořila dokument „Východiska a principy nového trestního řádu“ má již v tuto chvíli poměrně jasnou představu ohledně zakotvení základních zásad do nového trestního řádu. Lze očekávat, že se s největší pravděpodobností dočkáme nejrůznějších koncepčních změn. V první řadě již nenalezneme všechny zásady sepsané pod jedním paragrafem jako dosud, ale zásady budou nově průběžně zaznamenány, tak aby korespondovaly s odpovídající fází trestního procesu, s výjimkou těch, jež jsou neoddiskutovatelně páteří celého procesu a budou tedy uvedeny v některých z úvodních ustanovení.

Jednou z nejzásadnějších změn vůbec, od které se budou odvíjet i některé modifikace dosavadních zásad, bude představovat zavedení institutu soukromé žaloby v trestním řízení. V jaké míře bude možno takto postupovat není zatím z „Východisek a principů nového trestního řádu“ zcela zřejmé. Dovožuji však, že podobně jako v zahraničních trestně procesních právních úpravách, bude možno takto postihovat méně závažné delikty, jakými jsou např. pomluva, urážka na cti, ublížení na zdraví s velmi krátce trvajícím porušením zdraví. Tato, v odborných kruzích značně diskutovaná, změna přinese tedy určitý průlom do zásady legality, obžalovací zásady a zásady oficiality. V návaznosti na zavedení soukromé žaloby do trestního práva, budou naopak posílena práva poškozeného. Ve sféře opravných prostředků pak v souvislosti se zavedením „soukromé žaloby“ vyvstane potřeba vymezit rozsah oprávnění soukromého žalobce při podání odvolání.

Zcela nově se dočká zasazení do trestního řádu (konkrétně do pasáže týkající se dokazování) zásada, která vyplývá z požadavku judikatury Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu: „*Zásada, že nikdo nesmí být odsouzen výlučně či v určující míře na základě důkazu, k němuž neměl možnost se vyjádřit, či na základě výpovědi svědka, který neměl možnost být klást otázky.*“³⁹

Závěrem této kapitoly lze tedy konstatovat, že současný stav kodifikace

39 *Východiska a principy nového trestního řádu*. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/wp-content/uploads/2015/01/Trestní-řád-východiska-a-principy.pdf>. s. 10. [cit. 20. 2. 2016].

základních zásad trestního řízení (i když poznamenaného četnými novelizacemi), zcela jistě plní své funkce a tyto zásady značně dotváří obraz i opravného řízení.

3.4 Pojem odvolání, jeho význam a základní charakteristika

Každé rozhodnutí soudu by mělo splňovat především dva základní atributy – zákonnost a spravedlnost. K zajištění tohoto cíle slouží mimo jiné i systém opravných prostředků, jenž reprezentují jak opravné prostředky řádné, tak mimořádné. Řádné opravné prostředky, tj. takové, jež je možno uplatnit pouze proti nepravomocnému rozhodnutí soudu první instance, pak představuje odvolání. Odvolání je, stejně jako v řadě jiných kontinentálních právních systémů, jediným opravným prostředkem proti dosud nepravomocnému rozsudku soudu prvního stupně. „*Vede k přezkoumání správnosti, zákonnosti a spravedlnosti rozsudku, čímž se stává velmi důležitým garantem ústavou a zákony zaručených práv a svobod občanů a významným prostředkem k dodržování zákonnosti postupu trestního řízení.*“⁴⁰

Neoddiskutovatelný význam odvolání lze spatřovat především v tom, že směřuje proti meritornímu rozhodnutí soudu, jímž se zjišťuje zejména vina či nevina obžalovaného a ukládá se jím trest, případně trestní a výchovná opatření. Odvolání reprezentuje poměrně rychlou, efektivní a jednoduchou cestu k nápravě vadných rozhodnutí. Nejdůležitějším procesním stranám otevírá i cestu k Nejvyššímu soudu formou dovolání.

Zakotvením možnosti přezkumu soudního rozhodnutí v řízení o odvolání je rovněž učiněno zadost jednomu z esenciálních pilířů právních řádů demokratických společností, a sice právu na spravedlivý proces. Ten totiž nezahrnuje pouze tradičně uváděné postuláty jako např. „*nezávislé a nestranné rozhodování, vyloučení libovůle v soudní jurisdikci, ale také ústavní požadavek přezkumu rozhodnutí soudu nižšího stupně soudem vyššího stupně, neboť jen tak se naplňuje ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu (hlava pátá Listiny) a z ní vyplývající právo na spravedlivý proces*“.⁴¹

Zanesením institutu odvolání do trestního řádu plní Česká republika závazek

40 MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 2. přepracované vyd., Praha: C. H. Beck, 2003, 1124 s., ISBN 80-7179-678-6, s. 834-835

41 Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1999, sp. zn. III ÚS 505/98, publikovaný pod číslem N 99/15 SbNU 25 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR

vyplývající z mezinárodních smluv o lidských právech, jejichž režim se řídí článkem 10 Ústavy. Konkrétně se jedná o článek 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen EÚLP) a článek 14 odst. 5 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen MPOPP), které zakládají právo na přezkum rozhodnutí soudem vyššího stupně. Výše zmíněné právo na spravedlivý proces je rovněž náplní článku 6 EÚLP. Právo na spravedlivý proces v pojetí EÚLP však explicitně neobsahuje právo na odvolání proti rozhodnutí soudu, a proto je třeba článek 2 Protokolu č. 7 chápat jako doplnění práva na spravedlivý proces.

Rozsudkem, který lze napadnout odvoláním se míní zejména rozhodnutí, kterým se obžalovaný uznává vinným anebo naopak, jímž je zproštěn obžaloby, rozsudek, kterým bylo v hlavním líčení rozhodnuto o obžalobě nebo návrhu na potrestání, rozsudek, kterým bylo rozhodnuto po povolení obnovy řízení jen pro určitý trestný čin o trestu za zbývající trestné činy, v řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu obdobný rozsudek o stanovení přiměřeného trestu za zbývající trestné činy, odsuzující rozsudek o schválení dohody o vině a trestu, rozsudek o uložení trestu odsouzenému, jenž se neosvědčil během předchozího podmíněného upouštění od potrestání s dohledem, dále rozsudek, jímž bylo rozhodnuto o uznání cizozemského rozhodnutí a rozhodnutí o výkonu uznaného cizozemského rozhodnutí.

Soudní soustava je v České republice dvojinstanční, z čehož vyplývá nemožnost podat odvolání proti rozsudku odvolacího soudu a proti rozsudku Nejvyššího soudu o dovolání a stížnosti pro porušení zákona. V řízení o odvolání nelze uplatnit autoremeduru.

Podání odvolání je dispozitivním úkonem oprávněných osob. Zásadně nemůže dojít k zahájení odvolacího řízení z úřední povinnosti, a to ani za situace, kdy by soud prvního stupně sám zjistil pochybení v jím vydaném rozsudku, nebo pokud by k témuž závěru dospěl soud vyššího stupně, který by jinak rozhodoval o odvolání. Naopak samotný průběh odvolacího řízení je již ovládán principem oficiality, neboť v dalším postupu je již povinností orgánu činného v trestním řízení učinit z vlastní iniciativy veškerá opatření, tak aby byl naplněn účel opravného řízení.

Od novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. převládá v odvolacím řízení apelační princip s prvky kasace. Podané odvolání má vždy devolutivní a suspenzivní účinky. Existuje však výjimka, kdy suspenzivní účinek nenastává – jedná se o situaci dle § 139 odst. 2 TR. Zmíněná novela přinesla i omezení revizního principu a naproti tomu zavedla vázanost odvolacího soudu podaným odvoláním. V současné době tak soud přihlíží k vadám, které nebyly v podaném odvolání vytýkány, jen pokud mají vliv na správnost výroků, proti nimž bylo podáno odvolání. Jestliže mají vytýkané vady původ jiném, odvoláním nenapadeném výroku, přezkoumá soud obligatorně i správnost výroku, na který v odvolání napadený výrok navazuje, za předpokladu, že oprávněná osoba proti němu mohla podat odvolání. Rovněž pokud oprávněná osoba podala odvolání proti výroku o vině, přezkoumá soud ex officio i výrok o trestu, jakož i další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad.

Kodifikace odvolání v trestním řádu poskytuje rozsáhlé možnosti uplatnění tohoto prostředku. Tato skutečnost se projevuje především v možnosti přezkoumání všech rozsudků provoinstančních soudů, zpřístupnění podání odvolání značně široce pojatému okruhu oprávněných osob, stanovení dostatečně dlouhé zákonné lhůty k podání opravného prostředku, odstranění nadbytečného formalismu, tím že nejsou taxativně vymezeny konkrétní důvody pro podání odvolání. Skutečnost, že učiněné podání odvolání nemusí být takto výslovně označeno, ale postačí, když z jeho obsahu vyplývá, jaké rozhodnutí napadá a jaké vady jsou rozhodnutí, případně řízení vytýkány, dokazuje jeho dostupnost i osobám bez hlubšího právního vzdělání. Eventuální možnost oprávněné osoby vzít odvolání zpět nebo vzdát se práva na odvolání, tak potvrzuje jeho ryze dispozitivní charakter. Záleží pouze na vůli odvolatelů, jak široce vymezí obsah a důvody odvolání. Nelze však podat odvolání jen proti odůvodnění rozsudku. Svoboda odvolacího práva se projevuje i v zákazu „*reformationis in peius*“, tj. zákazu změny rozhodnutí v neprospěch obžalovaného, tím že eliminuje jeho případnou obavu ze zhoršení situace k níž by mohlo dojít v důsledku odvolání. Dalšími podstatnými rysy právní úpravy odvolání je zásada „*beneficium cohaesionis*“, tj. princip, který způsobí změnu rozsudku i vůči osobě, jež odvolání nepodala, ale prospívá jí důvod, pro který byl změněn rozsudek ve prospěch osoby, která odvolání podala a ochrana práv stran a dalších oprávněných osob,

zejména tím, že mají být dostatečně poučeny o možnosti, lhůtách a náležitostech odvolání.

Podání odvolání, na rozdíl od mimořádných opravných prostředků, nepodléhá žádnému soudnímu poplatku, a to ani v případě neúspěšného odvolání. Pro upřesnění dodejme, že zpoplatnění podání mimořádného opravného prostředku (dovolání, obnova řízení) se týká pouze „zcela bezvýsledných podání.“ (§ 3a Vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 312/1995 Sb.)

4 SYSTÉM OPRAVNÝCH PROSTŘEDKŮ

Snad v každé lidské činnosti, ač prováděné s nejvyšší mírou pečlivosti, existuje možnost výskytu nejrůznějších pochybení. Výjimkou tak není ani konání orgánů činných v trestním řízení v rámci jejich rozhodovací pravomoci. Z těchto důvodů obsahují moderní trestní řády „brzdné systémy“ v podobě rozmanitých opravných prostředků, za účelem dokonalého zjištění trestných činů, jejich pachatelů a následného spravedlivého potrestání.

Dojde-li tedy procesní strana (případně jiná oprávněná osoba) k závěru, že učiněné rozhodnutí orgánem činným v trestním řízení je nesprávné, nespravedlivé či jinak procesně vadné, má možnost učinit úkon – podání opravného prostředku, který, za předpokladu, že je podán „řádně a včas“, vyvolá přezkum napadeného rozhodnutí a eventuálně jeho zrušení a vydání nového, vad prostého rozhodnutí.

V trestním řádu České republiky existuje řada opravných prostředků: stížnost, odvolání, odpor, dovolání, stížnost pro porušení zákona a obnova řízení. Jejich tradiční rozdělení vychází z vlastnosti rozhodnutí – právní moci, jež propůjčuje rozhodnutí stabilitu, přispívá k zajištění právní jistoty, ke zvýšení autority orgánů činných v trestním řízení a představuje i významnou záruku občanských práv a svobod, neboť znemožňuje stíhat znovu pro týž skutek osobu, proti které bylo již trestní řízení skončeno.⁴² Z tohoto pohledu dělíme tedy **opravné prostředky na řádné**, které lze podat proti dosud nepravomocným rozhodnutím. Jelikož trestní řád zná pouze relativní právní moc rozhodnutí, připadá v úvahu i možnost přezkumu rozhodnutí již pravomocného, a to podáním jednoho z **mimořádných opravných prostředků**.

4.1 Řádné opravné prostředky

Stížnost (§ 141 – 150 TŘ) lze podat vždy proti usnesení policejního orgánu, ale jen v zákonem stanovených případech proti usnesení soudu a státního zástupce, pokud rozhodují ve věci v prvním stupni. Na téma usnesení, proti nimž je přípustná stížnost se vyjádřil i Ústavní soud v tom smyslu, že obecné soudy rozhodují usnesením, jestliže rozhodují v souvislosti s věcí o otázkách sice k ní

42 JELÍNEK, Jiří. a kol.: *Trestní právo procesní.*, 3. vyd., Praha: Leges, 2013, 864 s., ISBN 978-80-87576-44-1, s. 472 - 473

přidružených, ale o takových, které lze snadno od merita oddělit. Jedná se zároveň o nižší formu rozhodnutí. Z toho důvodu tam, kde je ze zákona přezkoumatelné vyšším soudem, má povahu rozhodnutí prvostupňového. V zde popisovaném případě odvolací soud rozhodoval napadeným usnesením o nepřijetí stěžovatelem nabízeného slibu dle § 73 odst. 1 písm. b) TŘ a o nevyslovení dohledu probačního úředníka dle § 73 odst. 1 písm. c) TŘ v rámci stížnostního řízení v prvním stupni. Předmětné usnesení obsahovalo poučení, jež pravilo, že proti němu není přípustný žádný řádný opravný prostředek, což mělo za následek odepření spravedlnosti stěžovateli, který se tímto vadným poučením řídil.⁴³

Stížnost má odkladný účinek pouze tam, kde to výslovně stanoví zákon. O tomto řádném opravném prostředku zpravidla rozhoduje nadřízený orgán, avšak ustanovení § 146 odst. 1 TŘ připouští i možnost autoremedury, nedotkne-li se změna původního usnesení práv jiné strany trestního řízení. Jedná-li se o rozhodnutí policejního orgánu, jež bylo vydáno se souhlasem státního zástupce, může tento policejní orgán stížnosti vyhovět jen opět se souhlasem státního zástupce.

Dalším zástupcem kategorie řádných opravných prostředků je **odvolání**. Jeho základní poslání a charakteristika byly již popsány v předchozí kapitole a i kapitoly následující o něm budou podrobněji pojednávat, proto se na tomto místě omezíme na prosté konstatování o existenci tohoto institutu v systému opravných prostředků.

Mezi řádné opravné prostředky literatura shodně řadí i **odpor** (§ 314g TŘ) proti trestnímu příkazu, ačkoliv nesplňuje zcela kriteria definice opravného prostředku, v tom smyslu, že jeho podání nevyvolá opravné řízení, nýbrž nařízení hlavního líčení samosoudcem, který napadený odpor vydal. Odpor je třeba podat u soudu, který trestní příkaz vydal ve lhůtě osmi dnů od jeho doručení.

4.2 Mimořádné opravné prostředky

Mimořádné opravné prostředky představují průlom do právní moci rozhodnutí a možnost, jak zvrátit stav založený již pravomocným rozhodnutím. V rámci rozhodování o těchto opravných prostředcích je vždy třeba pečlivě zvážit veškeré relevantní okolnosti daného případu, neboť uplatnění mimořádných opravných

⁴³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 8. 2010, sp. zn. III.ÚS 1926/10, publikovaný pod číslem N 168/58 ve Sbirce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR na straně 469.

prostředků s sebou vždy nese riziko snížení autority soudní moci. „*Zákon proto musí upravovat mimořádné opravné prostředky tak, aby do právní moci rozhodnutí nebylo zasahováno ve věcech, kde to nezbytné není a kde by stabilita rozhodnutí byla porušena bez skutečně závažného důvodu.*“⁴⁴ O těchto opravných prostředcích vždy rozhoduje soud, a to i v případě, že napadené rozhodnutí bylo vydáno jiným orgánem činným v trestním řízení.

Dovolání (§ 265a – 265s TR) je nejnovějším opravným prostředkem v trestním řádu, zavedeným až tzv. „velkou novelou“. Do té doby nebylo umožněno žádné procesní straně domáhat se zrušení pravomocného rozhodnutí (na rozdíl od občanského soudního řízení), s výjimkou návrhu na obnovu řízení, jehož podání však bylo vázáno na dosti úzký okruh podmínek. Vznikaly tak značné systémové disproporce mezi oběma typy řízení. „*Podle důvodové zprávy se proto novela trestního řádu z roku 2011 pokusila řízení o mimořádných opravných prostředcích v občanském a trestním řízení konvergentně přiblížit s odůvodněním, že důvody, pro které v občanském soudním řízení náleží právo podat mimořádný opravný prostředek u Nejvyššího soudu stranám, platí i pro české trestní řízení.*“⁴⁵ Dovolání lze využít k nápravě právních a zákonem přesně vymezených procesních vad. Dovoláním lze napadnout jen taxativně vymezená (pravomocná) rozhodnutí soudu, pokud rozhodl ve druhém stupni. Dovolacím soudem je Nejvyšší soud České republiky a osobami oprávněnými k podání dovolání jsou pouze nejvyšší státní zástupce a obviněný prostřednictvím obhájce. Judikatura Nejvyššího soudu dovodila, že ustanovení § 265d odst. 1 písm. a) TR (o oprávnění nejvyššího státního zástupce k podání dovolání) nevyklučuje, aby za splnění zákonem stanovených podmínek (§ 8 odst. 1 písm. a), odst. 2 zákona o státním zastupitelství) podal tento opravný prostředek v jeho zastoupení náměstek nejvyššího státního zástupce. Nesmí však docházet k tomu, aby nejvyšší státní zástupce přenesl celou agendu dovolání na některého ze svých náměstků. Podání dovolání v zastoupení je tedy možné jen za situace, kdy na straně samotného nejvyššího zástupce existuje nějaká podstatná překážka (smrt, nemoc, dlouhodobá zahraniční cesta apod.). V případě, že by nejvyšší státní zástupce přenesl zcela

44 JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1. s. 683

45 JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a předpisy související*. 21. vydání. Praha: Linde, 2004, 988s. ISBN 80-7201-496-X. s. 662

svoji výlučnou pravomoc na svého náměstka, jednalo by se projev libovůle, a nadto o „negaci vůle zákonodárce“. K uvedenému Nejvyšší soud dále poznamenal, že je vhodné, aby nejvyšší státní zástupce svou práci organizoval tak, aby případy nutnosti nechat se zastoupit některým z náměstků maximálně eliminoval.⁴⁶

Stížnost pro porušení zákona (§ 266 – 276 TŘ) je možno využít k nápravě vad rozhodnutí, vad skutkových ale i k přezkoumání procesních otázek řízení, jež předcházelo napadenému rozhodnutí. K podání tohoto opravného prostředku je oprávněn výhradně ministr spravedlnosti a rozhoduje o něm Nejvyšší soud České republiky.

Obnova řízení (§ 277 – 289 TŘ) slouží k odstranění vad ve skutkovém zjištění, na němž je rozhodnutí založeno, a to i v případě, že příčiny zjištěných nedostatků vyšly najevo až po nabytí právní moci rozhodnutí a spočívají v nových skutečnostech nebo nových důkazech, jež byly dříve soudu neznámé. Výčet rozhodnutí proti nimž je přípustné uplatnění opravného prostředku je taxativně stanoven v § 277 TŘ. K tomu dodává stanovisko Nejvyššího soudu: „*Výčet rozhodnutí uvedených v ustanovení § 277 tr. ř. je taxativní, proto jejich okruh ani s použitím analogie legis in bonam partem za žádných podmínek nelze rozšiřovat.*“⁴⁷ Konstrukce ustanovení § 280 odst. 2 a odst. 3 TŘ umožňuje podat návrh na povolení obnovy v neprospěch obviněného jen státnímu zástupci, v jeho prospěch tak může učinit stejný okruh oprávněných osob jako u odvolání. Ti tak mohou učinit i po smrti obviněného. O návrhu na povolení obnovy rozhoduje zpravidla soud, který rozhodoval v prvním stupni nebo soud, jenž by byl příslušný rozhodovat o obžalobě, výjimku představuje ustanovení § 281 odst. 3 TŘ, kdy na návrh státního zástupce rozhodne krajský soud, ačkoliv by standardně rozhodoval soud okresní. Důvodem je skutečnost, že vyšly najevo takové okolnosti případu, které jsou natolik závažné, že vyvolají změnu příslušnosti soudu.

Nikoliv nevýznamná je skutečnost, že proti rozhodnutí o návrhu na povolení obnovy je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 286 odst. 3 TŘ). To ostatně potvrdil i Ústavní soud: „... *Rozhodnutí o povolení obnovy řízení je navíc*

46 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. 15 Tdo 354/2011, publikované pod číslem 15/2012 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A

47 Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 302/2012, publikované pod číslem 22/2013 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A

*jediným ze všech rozhodnutí o řádných i mimořádných opravných prostředcích, proti kterému zákon připouští řádný opravný prostředek (stížnost dle § 286 odst. 3 tr. řádu). Byť se v obnovovacím řízení nejedná o meritum trestního řízení (o vině a trestu), toto řízení je svým charakterem v řadě ohledů analogické fázi trestního řízení probíhající před soudy ve věci samé.*⁴⁸

Český trestní řád zná i řadu dalších opravných prostředků proti pravomocným rozhodnutím, jejichž zařazení je velmi obtížné a na něž upozorňují autoři odborných publikací, např. prof. Musil uvádí⁴⁹:

Zvláštní oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 174a TŘ, podle kterého může nejvyšší státní zástupce do dvou měsíců od právní moci rušit nezákonná usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci, přičemž zruší-li nejvyšší státní zástupce takové usnesení, pokračuje v řízení státní zástupce, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, jenž je přitom vázán právním názorem, který vyslovil ve svém rozhodnutí nejvyšší státní zástupce, a je povinen provést úkony a doplnění, jejichž provedení nejvyšší státní zástupce nařídil.

Návrh odsouzeného na zrušení pravomocného odsuzujícího rozsudku vydaného v řízení proti uprchlému podle § 306a odst. 2 TŘ, který může poté, co pominuly důvody, pro které se řízení proti uprchlému vedlo, podat odsouzený (dříve uprchlý) do osmi dnů od doručení rozsudku; odsouzený musí být o možnosti takového postupu poučen v rozsudku. Soud prvního stupně poté napadený rozsudek zruší a provede znovu hlavní líčení (v rozsahu uvedeném v § 306a odst. 1 TŘ). Zásadně zde nemůže dojít ke změně rozhodnutí v neprospěch obviněného.

Zásahem do pravomocných rozhodnutí jsou i **rozhodnutí Ústavního soudu o ústavních stížnostech** podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 – 84 zákona č. 183/1993 Sb. o Ústavním soudu, kterými jsou rušena pravomocná rozhodnutí vydaná též v trestních řízeních.

48 Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 6. 2010, sp. zn. III. ÚS 608/10, publikovaný pod číslem N 173/58 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR na straně 513

49 MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 2. přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, 1124s., ISBN 80-7179-678-6, s. 818

Na některé další opravné prostředky, jež jsou průlomem do právní moci rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení poukazuje i prof. Císařová⁵⁰:

Uplatnění tzv. beneficia cohaesionis (§ 150 odst. 2, § 261, § 265k odst. 2, § 269 odst. 2 a § 285 TR).

Povolení navrácení lhůty k podání řádného opravného prostředku (§ 61 TR).

Ukládání souhrnného trestu podle § 35 odst. 2 TZ, v jehož rámci je modifikován jen výrok o trestu a **ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu podle § 37a TZ**, v jehož rámci je modifikován výrok o vině i výrok o trestu.

Zrušení rozhodnutí v rehabilitačním řízení, a to přímo ze zákona (§ 2 zákona č. 119/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů) nebo na návrh oprávněné osoby (§ 4 a násl. zákona 119/1990 Sb.)

Pozadu v nalézání specifických případů, kdy dochází ke změně pravomocných rozhodnutí, nezůstává ani další autor – prof. Jelínek⁵¹. Dle něj je takovým prostředkem, nástroj který záleží v tom, že ministr spravedlnosti, má-li pochybnosti o správnosti rozhodnutí soudu v řízení o vydání do ciziny, má možnost věc předložit Nejvyššímu soudu k přezkoumání tohoto rozhodnutí.

Podle prof. Šámala⁵² má pak neurčitou povahu **návrh na přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a příkazu k zjištění údajů o telekomunikačním provozu** podaný dle § 88 odst. 8 a § 88a odst. 2 TR k Nejvyššímu soudu, o němž se rozhoduje způsobem uvedeným v § 314l až 314n.

V souvislosti s výše popsáním systémem opravných prostředků v trestním řízení, si dovolím konstatovat, že uvedený komplex nástrojů k nápravě vadných rozhodnutí poskytuje velmi zdařilou pomoc v cestě za právem na spravedlivý proces. Domnívám se, že jde o takovou právní úpravu, která umožňuje pokrytí veškerých možných eventuálních situací, které mohou během trestního procesu nastat.

Ze souhrnu řádných opravných prostředků pak vyplývá zcela nezpochybnitelný

50 CÍSAŘOVÁ, Dagmar, FENYK, Jaroslav, GŘIVNA, Tomáš a kol.: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Aspi, 2008, 824 s., ISBN 978-80-7357-348-5. s. 518 - 519

51 JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. vyd., Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1, s. 616

52 ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*, 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, 1844s., ISBN 978-80-7400-465-0, s. 2961

význam institutu odvolání v systému opravných prostředků, neboť na rozdíl od stížnosti, jež je aplikována pro nápravu rozhodnutí méně závažných, právě odvolání směřuje proti rozhodnutím v trestním procesu esenciálním, totiž o vině a trestu.

5 AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA ODVOLÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ V ČR

V této kapitole a kapitole následující se pokusíme rozebrat právní úpravu institutu odvolání ve dvou evropských právních systémech. Náš zájem bude orientován především na procesní stránku námi sledovaného opravného prostředku.

5.1 Právní úprava odvolání v ČR

Odvolání, jakožto jediný řádný opravný prostředek proti nepravomocnému rozsudku soudu prvního stupně, je zakotveno v trestním řádu ČR, tedy zákoně č. 141/1961 Sb., v ustanoveních § 245 – § 265.

Již v jedné z předchozích kapitol bylo zmíněno, že tato vnitrostátní úprava opravného prostředku odvolání vychází ze závazku stanoveného v EÚLP, konkrétně čl. 2 Protokolu č. 7, jenž je dalším rozšířením jinak velmi obsáhlé zásady práva na spravedlivý proces zakotvené v čl. 6 EÚLP. Ze statistik vyplývá, že právě čl. 6 EÚLP je nejporušovanějším ustanovením EÚLP. Pozitivní zprávou však je, že počet těchto porušení každým rokem klesá, nicméně za rok 2015 připadá z celkového počtu konstatovaných porušení Úmluvy 24,18 % na článek 6. V těsném závěsu jsou pak články 3 a 5 EÚLP.⁵³

Právo na odvolání v trestních věcech je tedy v uvedeném Protokolu č. 7 definováno takto: „1. Každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, má právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně. Výkon tohoto práva, včetně důvodů, pro něž může být vykonáno, stanoví zákon.

2. Z tohoto práva jsou přípustné výjimky v případě méně závažných trestných činů, které jako takové kvalifikuje zákon, nebo jestliže byla příslušná osoba souzena v prvním stupni nejvyšším soudem nebo byla uznána vinnou a odsouzena na základě odvolání proti osvobozujícímu rozsudku.“

Čl. 6 EÚLP v žádném případě nenutí vnitrostátní soudy, aby zřizovaly odvolací soudy, ale stát, jenž se rozhodne tyto soudy vytvořit, je povinen zabezpečit

53 Statistika Evropského soudu pro lidská práva. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_Report_2015_ENG.Pdf, s. 193 [cit. 1. 3. 2016]

účastníkům řízení veškeré záruky vyplývající z práva na spravedlivý proces.⁵⁴

Obě ustanovení EÚLP představují právní rámec, přesněji řečeno minimální standard procesní ochrany, který jsou jednotlivé státy povinny nejen akceptovat, ale především implementovat do svých vnitrostátních právních řádů. Přičemž členským zemím není bráněno, aby poskytovaly vyšší úroveň garantovaných práv na spravedlivý proces, než jaký vyžaduje tato mezinárodní smlouva. I přesto, že mnohé interpretace pojmů ve sledovaných ustanoveních nejsou ani samotnou judikaturou ESLP vykládány zcela koherentně, jsem toho názoru, že se Česká republika vypořádala se zakotvením odvolání v trestním řízení se ctí a poskytuje více než uspokojivý standard práv na spravedlivý proces. Příkladem může být otázka rozsahu přezkumu napadeného rozsudku. Dle čl. 2 odst. 1, věty druhé EÚLP je výkon práva na odvolání včetně důvodů, pro které může být vykonáno ponechán na úvaze smluvních stran. Každý stát si tedy může stanovit, zda se odvolací soudy budou zabývat otázkami skutkovými i právními nebo, zda tuto pravomoc omezí pouze na otázky právní. K uvedenému doplnil ESLP v rozhodnutí *Krombach proti Francii*, že omezení přezkumu rozhodnutí zakotvené ve vnitrostátním právu musí vždy sledovat legitimní cíl a nesmí zasahovat do podstaty tohoto práva na přezkum soudem vyššího stupně.⁵⁵ Český trestní řád se tedy v ustanovení § 246 odst. 2 vypořádal s vymezením práva na přezkum nad rámec uvedeného článku EÚLP.

Právo na spravedlivý proces je na národní úrovni upraveno rovněž v Listině základních práv a svobod, v člancích 36 – 40. Stejně tak jako v případě ESLP i na půdě Ústavního soudu ČR se jedná o nejfrekventovanější důvod pro napadání vydaných rozhodnutí.

5.2 Řízení o odvolání

Řízení o odvolání je upraveno trestním řádem, v části třetí, hlavě šestnácté, v ustanoveních § 245 – § 265. Tato ustanovení se aplikují rovněž na řízení o odvolání proti rozsudku vydanému samosoudcem, na odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně vydanému v řízení ve věcech mladistvých (§ 291 TŘ, § 1 odst. 3 ZSM) a v řízení proti trestně odpovědné právnické osobě (§ 1 odst. 2

54 KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal: *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vyd.. Praha: C. H. Beck, 2012, 1687s., ISBN 978-80-7400-365-3, s. 1398

55 *Krombach proti Francii*, Rozsudek ESLP, ze dne 13. 2. 2001, č. 29731/96.

TOPO).⁵⁶

5.2.1 Přípustnost a účinek odvolání

Přípustnost a účinek odvolání jsou předmětem ustanovení § 245 odst. 1 a odst. 2 TŘ. Odvolání je přípustné proti dosud nepravomocným rozsudkům soudů prvního stupně, tedy okresních a krajských soudů bez ohledu na to, v jakém složení tyto soudy rozhodly. Z dvouinstančnosti soudní soustavy vyplývá nepřipustnost podání řádného opravného prostředku proti rozsudku soudu druhého stupně.

Důvody pro podání odvolání nejsou trestním řádem nikterak taxativně vymezeny (neplatí to pro rozsudek o schválení dohody o vině a trestu, viz. dále), pouze ustanovení § 246 odst. 2 určuje obecný rámec, dle něhož je možno podat odvolání pro nesprávnost některého výroku nebo naopak pro absenci určitého výroku. Opravný prostředek může být podán i z důvodu procesního pochybení v řízení předcházejícímu rozsudku. Z dikce rozebíraného ustanovení rovněž vyplývá nepřipustnost odvolání jen proti odůvodnění rozsudku. Není ale vyloučeno, aby odvolatel namítal nesprávnost či neúplnost určitého výroku a dovozoval toto právě z odůvodnění rozsudku.

Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 193/2012 Sb. byl zaveden institut dohody o vině trestu, kterou sjednává primárně státní zástupce s obviněným; zákon pamatuje i na poškozeného, jenž má rovněž právo zúčastnit se sjednávání dohody o vině trestu. Tato dohoda musí být následně schválena rozsudkem soudu. Odvolání proti tomuto rozsudku je přípustné, avšak jen ve dvou zákonem vymezených případech. V obou musí jít o odsuzující rozsudek, jímž byla schválena dohoda o vině a trestu. Prvním případem je situace, kdy rozsudek není v souladu se zněním dohody o vině a trestu, v jakém ji navrhl státní zástupce. V tomto případě pak může daný rozsudek napadnout odvoláním státní zástupce a obviněný, ve prospěch obviněného i další osoby, uvedené v § 247 odst. 2 TŘ. Druhá možnost, kdy lze podat odvolání proti tomuto typu rozsudku, nastává, pokud rozsudek obsahuje nesprávný výrok o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích, nebo o vydání bezdůvodného obohacení, ledaže poškozený souhlasil ve sjednané dohodě o vině a trestu s rozsahem a způsobem náhrady

56 ŠÁMAL, Pavel a kol., *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář.*, 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, 1844s., ISBN 978-80-7400-465-0, s. 2961

škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo s vydáním bezdůvodného obohacení a soud schválil dohodu v té podobě, s níž poškozený souhlasil. Jedná se tak o určitou pojistku proti tzv. překvapivým rozhodnutím.

Dle trestního řádu (§ 245 odst. 2) má řádně a včas podané odvolání odkladný, tj. suspenzivní účinek, který způsobí, že rozsudek není možné vykonat, dokud nenabude právní moci. Zákon připouští určité výjimky, a to pokud se jedná o odvolání podané jen poškozeným nebo jen zúčastněnou osobou, pak je možné, aby ostatní části rozsudku nabyly právní moci a byly vykonány. Rovněž za situace, kdy se odvolání týká jen některého z více obžalovaných, nabude pro ostatní obžalované rozsudek právní moci a poté bude vykonán (§ 139 odst. 2 TŘ). Jinou výjimku reprezentuje ustanovení § 139 odst. 3 TŘ. Jedná se o situaci kdy lhůta k řádnému podání odvolání byla zmeškána, ale oprávněná osoba podala žádost o navrácení lhůty. Zde může rozsudek nabýt právní moci a být vykonán až po nabytí právní moci rozhodnutí o této žádosti.

5.2.2 Oprávněné osoby

Okruh oprávněných osob k podání odvolání v trestním řízení je v ustanoveních § 246 odst. 1 a) b) c) d) a § 247 odst. 2 TŘ vymezen poměrně široce. Základním rozlišovacím kritériem, je skutečnost, zda hodlá odvolatel podat opravný prostředek ve prospěch či neprospěch obžalovaného. V neprospěch tak může učinit jen státní zástupce, eventuálně poškozený, za předpokladu, že napadá pouze výrok o povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Ve prospěch obžalovaného pak mohou podat odvolání: státní zástupce, obžalovaný, příbuzní obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh. Tato oprávnění jsou rozšířena i dalšími ustanoveními trestního řádu a zákona o soudnictví ve věcech mládeže takto: opatrovník obviněného (§ 34 odst. 2 TŘ), ustanovený opatrovník mladistvého, jehož zákonný zástupce svá práva vykonávat nemůže a je nebezpečí z prodlení (§ 43 odst. 2 ZSM), orgán sociálně-právní ochrany dětí v řízení proti mladistvému (§ 72 odst. 1 ZSM), obhájce v řízení proti uprchlému (§ 304 TŘ) a ustanovený opatrovník obžalovaného, jehož zákonný zástupce nemůže vykonávat svá práva a je nebezpečí z prodlení (§ 45 odst. 2 TŘ). Jestliže je obžalovaný zbaven způsobilosti k právním úkonům, případně je-li tato způsobilost omezena, může v jeho prospěch podat odvolání též jeho zákonný zástupce a obhájce

(formulace poslední věty ustanovení § 247 odst. 2 „zákoný zástupce a jeho obhájce“ není rozhodně optimální, neboť spojka „a“ evokuje eventuální kumulativní nutnost angažovanosti obou uvedených osob). Uvedenému dělení oprávněných osob z hlediska prospěchu či neprospěchu obžalovaného se poněkud vymyká odvolání podané zúčastněnou osobou, neboť ta podává opravný prostředek jen ohledně výroku o zabrání věci či jiné majetkové hodnoty. Za zúčastněnou osobu pak může odvolání podat její zmocněnec, za zúčastněnou osobu, jež je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo tato její způsobilost je omezena, je oprávněn podat odvolání též zákoný zástupce, přičemž není vyloučena ani možnost takového podání zmocněncem.

Z obžalovací zásady zakotvené v § 2 odst. 8 TŘ vyplývá právo státního zástupce napadnout odvoláním kterýkoliv výrok rozsudku, a to především v neprospěch, ale i ve prospěch obžalovaného (ve prospěch je přípustné také odvolání proti vůli obžalovaného); rovněž není vyloučena možnost podání odvolání částečně ve prospěch a částečně v neprospěch obžalovaného. Státní zástupce musí vždy výslovně a obligatorně uvést, v jakém režimu odvolání předkládá, tj. zda ve prospěch, neprospěch nebo částečně v neprospěch a ve zbytku ve prospěch. Neuvedení této povinné náležitosti má za následek odmítnutí odvolání dle § 253 odst. 3 TŘ. Celkově specifické postavení státního zástupce v trestním procesu charakterizuje výstižně prof. Šámal: „... přestože má zvýšenou odpovědnost za prokázání tvrzení uvedených v obžalobě, a tím vlastně i za výsledek samotného řízení před soudem (§ 2 odst. 5., § 180, § 203 odst. 1, § 215 odst. 2), zachovává se v jeho postavení nutně i prvek objektivity vyvěrající z funkce zástupce veřejného zájmu v trestním řízení. S tím by jistě nebylo v souladu, pokud by státní zástupce usiloval o to, aby za každou cenu dosáhl odsouzení nevinné osoby. Takový postup by byl v rozporu se základními zásadami trestního řízení.“⁵⁷

Obžalovaný je oprávněn podat odvolání proti výroku, jenž se ho přímo dotýká a jen ve svůj prospěch. Napadnout odvoláním však může i zprošťující rozsudek. Důvody zproštění jsou taxativně vymezeny v ustanovení § 226, písm. a) - e) TŘ. Tyto důvody však nemají stejnou váhu a je vždy třeba tyto posuzovat individuálně, s patřičnou distinkcí jednotlivých případů. Obžalovaný se tak může

57 ŠÁMAL, Pavel. a kol., *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář.*, 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, 1844 s., ISBN 978-80-7400-465-0, s. 2966 - 2967

domáhat příznivějšího důvodu zproštění.

I obžalovaný, který je zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo jeho způsobilost k právním úkonům je omezena, je oprávněn podat odvolání ve svůj prospěch a není přitom vyžadován souhlas jeho zákonného zástupce.

V zastoupení obžalovaného a jeho jménem pak mohou podat odvolání jeho zákonný zástupce a obhájce. V případě, že zákonný zástupce nemůže vykonávat svá práva, bude obžalovanému ustanoven předsedou senátu opatrovník (§ 34 odst. 2 TŘ). Obhájce podává odvolání zásadně jménem obžalovaného. Judikaturou bylo však dovozeno, že skutečnost, kdy pod textem odvolání chybí jméno obžalovaného a je uvedeno pouze jméno obhájce, nemůže tento fakt vést k odmítnutí odvolání jakožto odvolání podané neoprávněnou osobou ve smyslu § 253 odst. 1 TŘ.⁵⁸

Trestní řád vymezuje také okruh oprávněných osob se samostatným odvolacím právem (§ 247 odst. 2 TŘ, věta první, kromě státního zástupce a obžalovaného), jež podávají odvolání svým jménem, ale jen ve prospěch obžalovaného. Těmito osobami jsou: příbuzní obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh. Podstatné je, zda s takovým odvoláním obžalovaný souhlasí a je vyžadováno, aby jeho vůle byla projevena tak, aby o ní nebylo sporu.

Dalším subjektem oprávněným k podání odvolání je poškozený, ale jen za předpokladu, že řádně a včas (nejpozději před zahájením dokazování v hlavním líčení) uplatnil svůj nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestnou činností.

Může nastat situace, kdy poškozený a zároveň příbuzný v pokolení přímém napadne rozsudek proti výroku o vině ve prospěch obviněného. Nejvyšší soud vyslovil ve svém usnesení názor, že takové poměry nejsou vyloučeny s odůvodněním, že opodstatněnost tohoto závěru vystupuje do popředí zejména v situaci, kdy je vedeno trestní stíhání pro trestné činy neuvedené v § 163 TŘ, tedy takové, které není podmíněno souhlasem poškozeného. Vyjádření, že poškozený může podat odvolání výhradně v neprospěch obviněného proti výroku o náhradě

58 ŠÁMAL, Pavel a kol., *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář.*, 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, 1844 s., ISBN 978-80-7400-465-0, s. 2968

škody, je pro Nejvyšší soud nepřijatelné, neboť nemá oporu v zákoně, a nadto omezuje procesní práva osob vyjmenovaných v § 247 odst. 2, věta první, TR a v neposlední řadě omezuje i právo garantované článkem 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle něhož se každý může domáhat svého práva před nezávislým soudem.⁵⁹

Poškozený se může pomocí odvolání domáhat svého práva, jestliže mu napadeným rozsudkem byla přiznána nižší částka, než jakou navrhoval a se zbytkem nároku byl odkázán na jiné řízení nebo byl odkázán na jiné řízení s celým nárokem, avšak jen v případě odsuzujícího rozsudku. Zásadně ale nemůže podat odvolání proti zprošťujícímu rozsudku, respektive proti jeho výroku, který jej odkázal na jiné řízení. Důvodem je, že výrok o náhradě škody lze uvést jen v odsuzujícím rozsudku, dle § 228 odst. 1 TR. Podání odvolání poškozeným proti zprošťujícímu rozsudku by tak muselo být klasifikováno jako podané neoprávněnou osobou a tudíž by bylo odmítnuto. V teoretické rovině by takové odvolání představovalo požadavek vydání odsuzujícího rozsudku, což trestní řád vůbec neumožňuje. Pokud by ale ve zprošťujícím rozsudku chyběl výrok, který by poškozeného odkázal se svým nárokem na jiné řízení, může poškozený takové rozhodnutí napadnout odvoláním pro chybějící výrok dle ustanovení § 229 odst. 3 TR.

Díky již několikrát v této práci zmiňované „velké novele“ trestního řádu bylo za účelem posílení práv poškozených zavedeno tzv. adhezní řízení, tedy řízení, kdy v rámci jednoho řízení o vině a trestu obžalovaného může být zároveň rozhodnuto o náhradě majetkové škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení. Tím došlo významně k posílení práv poškozeného a rovněž zrychlení a zefektivnění celého trestního procesu.

V praxi se objevují případy, kdy v řízení vystupuje vysoký počet poškozených. Za této situace předseda senátu rozhodne, že tyto osoby bude zastupovat společný zmocněnec, kterého si poškození sami zvolí. V uvedeném případě je to zároveň výhradně zmocněnec, kdo je oprávněn podat odvolání. Podání opravného prostředku kýmkoliv z řad poškozených by bylo hodnoceno jako odvolání podané neoprávněnou osobou.

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2010, sp. zn. 8 Tdo 277/2010, publikované pod číslem 13/2011 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A

5.2.3 Lhůta a místo k podání odvolání

Podání odvolání je dispozitivním úkonem oprávněných osob, jehož účelem je v první fázi vyvolat suspenzivní účinek, tj. odklad výkonu nesprávného rozhodnutí a ve fázi druhé podnitit přezkum a změnu napadeného rozsudku. Aby odvolání tyto účinky mohlo bezpečně vyvolat, je třeba jej podat „řádně a včas“. Zákon explicitně nestanoví formu tohoto podání, a proto se tento úkon řídí obecným ustanovením § 59 odst. 1, 2, 4 TŘ, dle něhož je přípustné podat odvolání písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů⁶⁰, telegraficky, telefaxem nebo dálnopisem. Z podání musí být v obecné rovině patrné, kterému orgánu činnému v trestním řízení je určeno, kdo jej činí, které věci se týká a co sleduje, dále je vyžadován podpis a datace.

Dle § 59 odst. 1 TŘ se podání posuzuje zásadně s ohledem na jeho obsah a nemůže být na újmu nesprávné nebo zcela chybějící označení takového podání.

Trestní řád určil v ustanovení § 248 lhůtu k podání odvolání na osm dní od doručení opisu rozsudku. Jedná se o lhůtu procesní, která se řídí § 60 TŘ. Odvolání lze podat i před doručením opisu rozsudku, ale vždy až po jeho vyhlášení. Případně-li konec lhůty na den pracovního klidu nebo pracovního volna, pokládá se za poslední den lhůty nejbližší pracovní den (§ 60 odst. 3 TŘ). Pokud je podání učiněno elektronicky do datové schránky příslušného soudu nebo telefaxem, považuje se za včas doručené, pokud dojde poslední den lhůty po skončení řádné pracovní doby, neboť lhůta končí až ve 24 hodin posledního dne. Zákon pamatoval i na situace, kdy obžalovaný nebo jeho obhájce zmeškají ze závažných důvodů lhůtu k podání odvolání, v ustanovení § 61, kde formuluje postup navrácení lhůty. O navrácení lhůty lze požádat do tří dnů od pominutí překážky. Pokud odvolání nebylo ještě podáno, je třeba jej připojit k žádosti o navrácení lhůty. Odůvodnění odvolání je pak možno dodat následně do osmi dnů od doručení usnesení o povolení navrácení lhůty. Slovní spojení „závažné důvody“ ve výše zmiňovaném ustanovení poskytuje značný prostor, k tomu, aby docházelo ze stran obžalovaných a jejich obhájců k nadužívání institutu navrácení lhůty i v situacích, které neplynou ze skutečně závažných překážek, ale spíše z jejich liknavosti. Judikaturou jsou proto dotvářena pravidla pro užívání tohoto

60 Zvláštními předpisy je zde míněn zákon č. 227/2000 Sb. o elektronickém podpisu, jenž konkretizuje způsob použití tohoto prostředku.

institutu. Soudy tak např. dovodily, že nedostatečná komunikace či nedorozumění mezi obviněným a obhájcem nejsou ve smyslu § 61 TŘ důležitým důvodem bránícím podat opravný prostředek. Důležité důvody musí mít charakter zásadní překážky, typicky onemocnění v posledních dnech lhůty, bránící podat opravný prostředek, úmrtí či jiná závažná událost v rodině obviněného či obhájce, živelná pohroma ...⁶¹ Dále bylo judikaturou stanoveno, že závažným důvodem ve smyslu § 61 TŘ není čerpání dovolené obžalovaným nebo jeho obhájcem.⁶² Je třeba uvést, že ani každé onemocnění či úraz nejsou způsobilé být zdůvodněním pro potřeby ustanovení § 61 TŘ. ... „*Za důležitý důvod ve smyslu § 61 odst. 1 tr. řádu nelze považovat každé onemocnění či úraz, ke kterým došlo v posledních dnech lhůty k podání opravného prostředku. Proto se musí jednat jen o vážnou zdravotní indispozici, pro kterou obviněný nebo obhájce nemohli v zákonné lhůtě podat opravný prostředek. Dospěje-li soud na podkladě lékařské zprávy k závěru, že zdravotní stav obviněného nebo obhájce nebránil v provedení uvedeného procesního úkonu, navrácení lhůty nepovolí.*“⁶³

Pokud se opis rozsudku doručuje také obhájci či zákonnému zástupci obžalovaného, je stanoven počátek běhu lhůty k odvolání od doručení, k němuž došlo nejpozději. Obžalovaný má rovněž právo zvolit si pro svou obhajobu více obhájců, v tomto případě je však povinen oznámit orgánům činným v trestním řízení, které z těchto obhájců zmocnil k přijímání písemností a vyrozumívání o úkonech trestního řízení. Pokud by tak z jakéhokoliv důvodu neučinil, určí takového obhájce předseda senátu a zároveň o tom informuje ostatní obhájce (§ 37 odst. 3 TŘ). V případě, že by ani tato varianta nenastala, bude opis rozsudku doručen všem zvoleným obhájcům a lhůta k podání odvolání se bude odvíjet od okamžiku nejpozdějšího doručení.

Osobám se samostatným odvolacím právem (podle § 247 odst. 2 TŘ, mimo státního zástupce) končí lhůta k podání odvolání tímž dnem jako obžalovanému. Těmto osobám se ale opis rozsudku nezasílá (§ 248 odst. 3 TŘ).

Státní zástupce a orgány sociálně-právní ochrany dětí patří do okruhu oprávněných osob k podání odvolání, jejichž odvolací lhůta běží samostatně, tj.

61 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2005, sp. zn. 7 Tdo 1199/2005

62 Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. 3Nt 15/2003, publikované pod číslem 3 To 278/2003 ve Sbírce soudních rozhodnutí

63 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012 sp. zn. 5 Tdo 946/2012 - 22

bez vazby na lhůtu obžalovaného.

Řádně a včas podané odvolání má mimo jiné devolutivní účinek, tzn. rozhoduje o něm jiný, instančně vyšší orgán než ten, který vydal napadené rozhodnutí. Řádně podané odvolání však musí být doručeno soudu, který rozhodoval v prvním stupni. Pokud tedy napadené rozhodnutí vydal okresní soud, je třeba odvolání podat k tomuto okresnímu soudu, rozhodovat o něm ale bude soud krajský, a to v senátě sestávajícím z předsedy a dvou soudců; o závažnějších trestných činech rozhodují v prvním stupni krajské soudy a o odvolání proti jejich napadeným rozsudkům pak rozhodují soudy vrchní.

Z dispozitivního charakteru odvolání vyplývá rovněž právo vzdát se odvolání nebo je vzít zpět. Vzdát se odvolání mohou oprávněné osoby výslovným prohlášením směřovaným k soudu prvního stupně. Mohou tak učinit kdykoliv od vyhlášení rozsudku do uplynutí lhůty k podání odvolání. Forma tohoto prohlášení není zákonem nijak specifikována, a proto se bude tedy řídit obecnými požadavky vyplývajícími z ustanovení § 59 odst. 1, věta druhá a odst. 4 TŘ. Vzdání se práva na odvolání je velmi závažný úkon, neboť je již neodvolatelný. Odvolání, jež by bylo podáno po předchozím vzdání se tohoto práva, bude ve smyslu § 253 odst. 1 TŘ zamítnuto. Obžalovaný, jež se vzdal práva na odvolání a nepřeje si, aby jiné osoby dle § 247 odst. 2, věty první TŘ podaly v jeho prospěch odvolání, musí učinit závazné prohlášení i o této skutečnosti. Bez ohledu na vůli obžalovaného mohou v jeho prospěch podat odvolání vždy státní zástupce (§ 247 odst. 2, věta druhá TŘ) a orgán sociálně-právní ochrany dětí (§ 72 odst. 1 ZSM).

V odborných kruzích vyvstala rovněž otázka, zda je možné s ohledem na celkový dispozitivní charakter odvolacího řízení, vzdát se práva na odvolání jen částečně. Judikatura uveřejněná po účinnosti tzv. „velké novely“ se kloní k názoru, že nikoliv. *„Vzdání se práva odvolání obžalovaným je možné jen ohledně všech výroků rozsudku, proti nimž může podat odvolání. Prohlásí-li obžalovaný po vyhlášení odsuzujícího rozsudku a poučení o opravných prostředcích, že se vzdává práva odvolání a že si nepřeje, aby odvolání podaly osoby, které mohly napadnout rozsudek v jeho prospěch podle § 247 odst. 2 tr. ř., ale ohledně výroku o náhradě škody si ponechává lhůtu k podání odvolání, je takové vzdání se odvolání právně neúčinné. Proto je třeba považovat za chybný postup soudu prvního stupně, který po takovém prohlášení obžalovaného vyznačí na rozsudku*

*tzv. částečnou doložku právní moci.*⁶⁴ S tímto názorem, ale nesouhlasí JUDr. Langer, neboť není na závadu, pokud by oprávněná osoba podala na příklad odvolání pouze proti výroku o trestu a vzdala by se odvolání proti všem ostatním výrokům. Dispozitivní charakter odvolání by měl být zdůrazněn i tím, že by odvolatel měl mít nárok vzdát se práva na odvolání jen proti některým výrokům rozhodnutí.⁶⁵

Co se týče zpětvzetí, postup je obdobný jako u vzdání se práva na odvolání. Rovněž musí být učiněno výslovně oprávněnou osobou, dle stejných formálních požadavků jako vzdání se oprávněného prostředku, musí být však učiněno nejpozději do doby než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Obžalovaný nemá možnost vzít zpět odvolání podané jinou oprávněnou osobou. Ovšem osoby dle § 247 odst. 2 TR, věty první mohou vzít zpět odvolání podané ve prospěch obžalované osoby jen s jejím souhlasem (§ 250 odst. 3 TR, věta první). Státní zástupce může vzít zpět odvolání ve prospěch obžalovaného i bez jeho souhlasu, pro obžalovaného to ale znamená, že mu od doručení vyrozumění ohledně zpětvzetí odvolání státním zástupcem začne běžet nová lhůta pro podání odvolání. Po podání zpětvzetí odvolání příslušnému soudu, vydá předseda senátu rozhodnutí, o tom, že se zpětvzetí odvolání bere na vědomí. Na vědomí se bere téměř automaticky, pokud neexistují zákonné překážky, není zde při tom vůbec relevantní, názor předsedy senátu o správnosti, resp. nesprávnosti daného rozhodnutí.

Pro oprávněné osoby mohou nastat komplikace v souvislosti s určením příslušného soudu k podání zpětvzetí odvolání. Teoreticky by se podání mělo doručit tomu soudu, kde se aktuálně nachází spis s napadeným rozsudkem. Prakticky je pro „běžné“ oprávněné osoby takováto informace obtížně zjistitelná, proto si dotčené soudy zpětvzetí vzájemně postupují a vyrozumění o vzetí na vědomí zpětvzetí odvolání vydá soud, kde se nachází spis s napadeným rozsudkem.

64 Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 3 To 87/2002, publikovaný pod číslem Rt 54/2002 ve Sbírce soudních rozhodnutí

65 LANGER, Petr: *Je třeba nově upravit odvolání v trestních věcech?*, Trestněprávní revue, 2007, roč. 6, č. 5, s. 130

5.2.4 Obsah odvolání a postup při odstraňování jeho vad

Trestní řád nevymezuje explicitně žádné důvody, jež by musely být náplní podaného odvolání. Minimální požadavek na obsah tohoto opravného prostředku rámcově stanoví pouze § 249 odst. 1 a 2 TŘ. Osobám odlišným od státního zástupce je uloženo podané odvolání odůvodnit tak, aby bylo zcela zřejmé a nezpochybnitelné, které výroky rozsudku jsou napadány a jaké vady jsou vytýkány rozhodnutí nebo řízení, jež vydání rozsudku předcházelo. Požadavek obligatorního odůvodnění má souvislost se zrušením revizního principu novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. a zavedením zásady vázanosti soudu podaným odvoláním. Akt podání odvolání jako takový je dispozitivním úkonem a takto je třeba přistupovat i k formulaci odůvodnění tohoto opravného prostředku. Z formulace § 246 odst. 1, 2 TŘ vyplývá, že odvolání nelze podat proti odůvodnění rozsudku.

Státní zástupce má ve sféře opravných prostředků ze všech oprávněných osob nejširší pravomoci. Může podat odvolání jak ve prospěch, tak v neprospěch, ale i zčásti ve prospěch a zčásti v neprospěch obžalovaného, a to proti rozsudku zprošťujícímu i odsuzujícímu. Zákon na něj z důvodu takto významných pravomocí klade požadavek, aby v každém odvolání výslovně uvedl ve vztahu ke každému jednotlivě vytýkanému výroku, zda je odvolání podáváno ve prospěch, v neprospěch či zčásti ve prospěch a zčásti v neprospěch obžalovaného. Tento postup určí, zda může být uplatněna zásada zákazu reformationis in peius, či nikoli. Pokud je totiž odvolání státního zástupce podáno byť jen zčásti v neprospěch, uvedená zásada se neuplatní. Naopak je-li odvolání státním zástupcem označeno jako zcela ve prospěch, princip zákazu reformationis in peius se aplikuje bez omezení.

Institut odvolání je ve srovnání s dovoláním a stížností pro porušení zákona specifický v tom, že explicitně nezakazuje měnit rozsah a důvody odvolání i po uplynutí lhůty k podání odvolání. V praxi bývá tento postup kritizován, neboť odvolatelé často nové skutečnosti přednesou až v rámci veřejného zasedání, což vede k průtahům v průběhu řízení.

Oprávněné osoby mají ze zákona možnost podložit odvolání novými skutečnostmi a důkazy, tzv. „novy“ (§ 249 odst. 3 TŘ). Může se jednat o fakta, jež

byla známa již dříve, ale nebyla uplatněna, ale i skutečnosti, které vyšly najevo až po vyhlášení rozsudku. V odvolacím řízení v rámci trestního procesu není uplatňována zásada koncentrace tak, jak ji známe z řízení civilního. Absence této zásady umožňuje odvolatelům uvádět nové důkazy dokonce až v řízení o odvolání před odvolacím soudem.

Lhůta pro nápravu případných vad odvolání je dle trestního řádu dvojitá (§ 251 odst. 1, 2 TR). Kratší lhůta, tedy lhůta pěti dnů je poskytnuta státnímu zástupci a osobám, jež jsou zastoupeny obhájcem nebo zmocněncem. Postup nápravy spočívá v tom, že předseda senátu vyzve příslušné osoby k nápravě podaného odvolání a upozorní je na možnost odmítnutí odvolání, jež nebude včas opraveno, dle § 253 odst. 3 TR. Prof. Šámal upozorňuje na nedostatek v legislativě, v tom smyslu, že není stanoveno, zda se výzva k nápravě má doručit obhájci či obžalovanému. Praxe ukazuje, že pragmatictější a efektivnější je zasílání takové výzvy obhájci, neboť se předpokládá, že právě tento obhájce „má na svědomí“ vadné odvolání.⁶⁶

Pokud odvolání podané obžalovaným bez obhájce neobsahuje všechny patřičné náležitosti, vyzve jej předseda senátu k nápravě, jež musí být učiněna do osmi dnů, zároveň mu poskytne k odstranění vad potřebné poučení⁶⁷. Jestliže ani poté nedošlo k nápravě, ustanoví mu obhájce jen za účelem odůvodnění odvolání, eventuálně i pro obhajování v celém odvolacím řízení, jedná-li se složitý případ.

V praxi se často vedou polemiky o povaze lhůty stanovené v § 251 odst. 1 TR. Není zde zcela zřejmé, zda se jedná o lhůtu procesní a propadnou či nikoliv. Jednotná v této záležitosti není ani judikatura. Prof. Šámal⁶⁸ uvádí, že formulace daného ustanovení zákona, konkrétně upozornění na následek nesplnění výzvy, kterým je odmítnutí odvolání, napovídá spíše o propadném charakteru lhůty. Stejného názoru je i Krajský soud v Plzni, který k dané věci dodal, že lhůtu k odstranění vad odvolání podle § 251 odst. 1 tr. ř. nelze prodloužit, neboť jde o

66 ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář.*, 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, 1844 s, ISBN 978-80-7400-465-0, s. 3007

67 Potřebné poučení může předseda senátu učinit sám osobně, eventuálně prostřednictvím justičního čekatele, vyššího soudního úředníka či soudního tajemníka. Poučení je akceptovatelné v písemné i ústní formě. O ústním poučení je nutné sepsat protokol.

68 ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář.*, 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, 1844s., ISBN 978-80-7400-465-0, s. 3008

lhůtu zákonnou a trestní řád na možnost jejího prodloužení nepamatuje.⁶⁹ Opačný názor pak zastávají Nejvyšší soud a Ústavní soud. Nejvyšší soud argumentuje tím, že pokud má odvolací soud v době rozhodování o podaném odvolání k dispozici podání, jež odvolatel po výzvě předsedy senátu soudu prvního stupně opravil, byť po uplynutí stanovené pětidenní lhůty, nemůže jej soud odmítnout.⁷⁰ Ústavní soud v odůvodnění svého stanoviska ohledně charakteru dané lhůty tvrdí, že pokud by zákonodárce zamýšlel tuto lhůtu jako propadnou, explicitně by tuto vůli vyjádřil omezením možnosti navrácení lhůty, stejně jako je tomu v ustanovení § 265e ohledně dovolání.⁷¹

5.2.5 Řízení u odvolacího soudu

Odvolací soud se v první řadě v souvislosti s předloženým odvoláním musí zabývat otázkou, zda je podání učiněno včas, oprávněnou osobou a v neposlední řadě bude předmětem zájmu i zákonná obsahová stránka odvolání. Dle § 253 odst. 1 TŘ odvolací soud zamítne odvolání podané opožděně, neoprávněnou osobou, osobou, jež se výslovně vzdala práva na odvolání nebo osobou, která v téže věci již jednou vzala odvolání zpět. Jestliže však podané odvolání nesplňuje náležitosti obsahu, odvolací soud jej odmítne⁷² (§ 253 odst. 3 TŘ).

Řízení před odvolacím soudem probíhá zpravidla ve veřejném zasedání, v zákonem stanovených případech je možno rozhodnout v zasedání neveřejném. Trestní řád v ustanovení § 263 odst. 1 a), b) kategorizuje případy, kdy lze rozhodnout neveřejně do dvou skupin. První z nich představují rozhodnutí dle § 253, § 255 a § 257 TŘ, např. zamítnutí odvolání podané neoprávněnou osobou nebo odvolání podané opožděně, odmítnutí odvolání s obsahovými nedostatky, rozhodnutí o přerušování trestního stíhání pro důvody vyplývající z § 173 odst. 1 písm. b) až d) TŘ, rozhodnutí o postoupení věci jinému soudu. Druhý okruh rozhodnutí, jež je možno učinit v neveřejném zasedání, jsou rozhodnutí dle § 258 TŘ a jedná se o rozhodnutí, kterými se ruší napadené rozsudky pro zjištěné vady,

69 Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 2. 2002, sp. zn. 6 To 1004/2001, publikované pod číslem Rt 59/2002 ve Sbírce soudních rozhodnutí

70 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 11. 2007, sp. zn. 5 Tdo 1261/2007

71 Nález Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2005, sp. zn. IV. ÚS 276/04, publikovaný pod číslem N 149/38 SbNU 189 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR

72 Rozdíl mezi zamítnutím a odmítnutím tkívá v tom, že při odmítnutí se soud podáním, resp. jeho obsahem vůbec nezabýval z důvodu formálních nedostatků; zamítnutí naproti tomu znamená, že se oprávněným prostředkem zabýval, ale shledal je nedůvodným, nebo byl podán neoprávněnou osobou či oprávněnou osobou, ale opožděně.

kteře nelze odstranit před odvolacím soudem a věc tak bude vrácena soudu prvního stupně nebo státnímu zástupci. Jedná-li se o vady, jež lze zhojit před odvolacím soudem, odvolací soud učiní jiný typ rozhodnutí, a to ve veřejném zasedání.

Ustanovení § 263 odst. 2 TŘ stanoví povinnou účast státního zástupce při veřejném zasedání; účast státního zástupce v jiných případech, kdy se koná veřejné zasedání povinná není (§ 234 odst. 2 TŘ). Novelou provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. pak byla odstraněna povinná účast státního zástupce při neveřejném zasedání z důvodu zachování zásady rovnosti stran (§ 242 TŘ).

V případech, kdy musí mít obžalovaný obhájce v hlavním líčení, jej musí mít i v řízení odvolacím (§ 263 odst. 3 TŘ). Jedná se o situace zakotvené v § 36 TŘ, tedy případy nutné obhajoby. Zvolený obhájce pak musí být přítomen u veřejného zasedání a je třeba, aby o jeho konání byl vyrozuměn minimálně pět dní předem. Pokud si obžalovaný zvolil více obhájců a neoznámil orgánům trestným v trestním řízení, kterého z nich určil pro k přijímání písemností, a ani předseda senátu takového obhájce nestanovil, budou o veřejném zasedání vyrozuměni všichni tito obhájci. Mladistvý musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření dle ZSM nebo provedeny úkony dle trestního řádu (§ 42 odst. 2 a) ZSM).

Přítomnost obžalovaného se ve veřejném zasedání zajišťuje dvojím způsobem v závislosti na tom, zda je jeho účast bezpodmínečně nutná, zejména kvůli případnému výslechu nebo provedení důkazů či nikoliv. V prvním případě bude obžalovaný k veřejnému zasedání předvolán, ve druhém pouze vyrozuměn o jeho konání. V závislosti na tom, jaký režim zajištění přítomnosti obžalovaného při veřejném zasedání je v dané situaci žádoucí, se řeší i způsob doručení zásilky s předvoláním či vyrozuměním. „Uložení zásilky podle § 64 odst. 2 TŘ a z něj vyplývající fikce doručení zásilky adresátovi nejsou vyloučeny u zásilky, již je obžalovaný jako odvolatel vyrozumíván o konání veřejného zasedání o odvolání.“⁷³ Je třeba pečlivě dodržovat zákonem stanovené podmínky ohledně přítomnosti obžalovaného při veřejném zasedání, neboť pochybení tohoto typu může být později dovolacím důvodem dle § 265b odst. 1 písm. d) TŘ. Veřejné

73 Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 6. 5. 2002, sp. zn. 3 To 709/2001, publikované pod číslem Rt 38/2003 ve Sbírce soudních rozhodnutí

zasedání bez přítomnosti obžalovaného, jenž je toho času ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody, lze konat, jen pokud obžalovaný výslovně prohlásí, že se účasti při veřejném zasedání vzdává. Jestliže je obžalovaný mladistvý, je jeho přítomnost při veřejném zasedání nutná (§ 54 odst. 1 ZSM).

Veřejné zasedání zahájí předseda senátu sdělením věci, jež se bude projednávat – zejména označí soud napadeného rozsudku, obžalovaného a odvolatele. Následuje přednesení napadeného rozsudku a podání zprávy o stavu věci. Tím je myšleno, pokud možno, stručné, leč výstižné vyličení dosavadního průběhu řízení. Zprávu o stavu věci sdělí předseda senátu nebo tzv. „soudce zpravodaj“. V průběhu přednesu zprávy o stavu věci nejsou žádoucí jakékoliv náznaky subjektivního hodnocení případu a rovněž se očekává, že nepůjde o prosté doslovné čtení spisu. V dalším kroku přednese odvolatel své odvolání, jestliže je odvolatelem obžalovaný zastoupený obhájcem, přednese odvolání obhájce a obžalovaný bude jen vyzván k případnému doplnění. Analogicky se postupuje v případě odvolatelů z řad poškozených či zúčastněných osob zastoupených zmocněncem. Za nepřítomného odvolatele přednese odvolání předseda senátu, eventuálně soudce zpravodaj. Veřejné zasedání pak pokračuje vyjádřením ostatních osob, jež mohou být odvoláním dotčeny a vyjádřením státního zástupce. Následuje porada senátu o tom, zda je třeba dokazování doplnit. Rozhodne-li senát, že nikoli, uskuteční se závěrečná porada a po ní vyhlášení rozhodnutí.

Předložené odvolání zkoumá odvolací soud jen z hlediska zákonnosti a odůvodněnosti těch oddělitelných výroků, proti kterým je oprávněnými osobami podáno odvolání (§ 254 odst. 1 TŘ). Jedná se o uplatnění principu vázanosti soudu podaným odvoláním, jenž brání soudu přezkoumávat ostatní nenapadené výroky ex officio. Opakem je revizní princip, který před tzv. „velkou novelou“ trestního řádu umožňoval soudům druhého stupně zhodnotit všechny výroky napadeného rozsudku, proti nimž by mohla oprávněná osoba „brojit“. Ani aktuálně uplatňovaná zásada vázanosti soudu vytýkanými vadami však není aplikována ve své nejryzejší podobě a je modifikována prvky revizního principu. Odvolací soud je tak povinen přihlížet k vadám, jež nebyly vytýkány, pokud mají vliv správnost výroků, proti nimž bylo podáno odvolání. Rovněž jestliže mají vytýkané vady svůj původ v jiném výroku než v tom, proti němuž bylo podáno odvolání, přezkoumá odvolací soud i správnost takového výroku, na který v

odvolání napadený výrok navazuje, jestliže oprávněná osoba proti němu mohla podat odvolání. Obligatorně soud přezkoumá i výrok o trestu, byl-li oprávněnou osobou napaden výrok o vině (§ 254 odst. 2 a 3 TŘ).

Krátce po začátku účinnosti tzv. „velké novely“ zaznívaly z řad soudců výtky ohledně nekonceptnosti právní úpravy principu vázanosti soudu podaným odvoláním a omezeného revizního principu. Na jedné straně zde stojí § 254 odst. 1 TŘ, který v podstatě představuje zrušení revizního principu a zavedení vázanosti soudu vytýkanými vadami, ale hned odstavec 2 praví, že mají-li však vytýkané vady svůj původ v jiném výroku, než v tom, proti němuž bylo podáno odvolání, přezkoumá odvolací soud i správnost takového výroku, na který v odvolání napadený výrok navazuje, jestliže oprávněná osoba proti němu mohla podat odvolání. „Protože návaznost **všech** výroků trestního rozsudku je nepochybně dána, protože všechny výroky jsou, přinejmenším, spojeny výrokem o trestu, vyplývá z tohoto ustanovení povinnost odvolacího soudu přezkoumat **všechny** výroky napadeného rozsudku (včetně řízení), proti nimž může odvolatel brojít, tedy i ty, které nebyly odvoláním napadeny.“⁷⁴ V souvislosti s uvedeným pak JUDr. Lněnička⁷⁵ rozdělil soudce do tří skupin; třídícím kritériem je zde právě jejich přístup k daným principům. První skupinou jsou „právní pozitivisté“, kteří vycházejí z předpokladu, že revizní princip byl zrušen, k argumentaci využívají i důvodovou zprávu k zákonu č. 265/2001 Sb a rozsudky tedy přezkoumávají jen z hlediska vad vytýkaných odvoláním. Další skupinu představují „právní puristé“, jež poukazují na druhý odstavec ustanovení § 254 a praví, že soud je nadále povinen přezkoumat rozsudek ve všech výrocích, proti kterým může oprávněná osoba podat odvolání. Poslední skupinu autor nazval „praktici“, kteří pokud to považují za vhodné, aplikují revizní princip, vyhovuje-li však v jiném případě spíše zásada vázanosti podaným odvoláním, řídí se podle ní.

Aplikační praxe odvolacích soudů není tedy v míře uplatnění omezeného revizního principu a principu vázanosti podaným odvoláním jednotná a je tedy pravděpodobně otázkou k zamyšlení, zda by se připravovaná rekonstrukce trestního řádu měla zabývat i tímto tématem.

Problematickou sférou se jeví i otázka oddělitelnosti výroků o trestech

74 LNĚNIČKA, Jiří: *Revizní princip v trestním řízení*. Justiční praxe, 2002, roč. L, č. 4, s. 185

75 LNĚNIČKA, Jiří: *Revizní princip v trestním řízení*. Justiční praxe, 2002, roč. L, č. 4, s. 185 - 186

stanovených rozsudky soudů prvního stupně. Dle JUDr. Mazáka⁷⁶ se v soudní praxi se objevují problémy při řešení oddělitelnosti výroků o jednotlivých trestech a lze zde odlišit tři různé přístupy. Dle prvního z nich je celý výrok o trestu, resp. o všech trestech uložených obžalovanému tímž rozsudkem, nedělitelným výrokem, a proto by odvolací soud, za situace, kdy je odvolání podáno proti výroku o trestu, měl přezkoumat v celém rozsahu všechny výroky o trestu bez ohledu na rozsah odvolání. Předmětem zájmu odvolacího soudu by měla být i úvaha, zda neměl být uložen trest zcela jiný.

Druhý přístup naopak říká, že zobecnění otázky oddělitelnosti výroků není vhodné, neboť v některých případech může být výrok o určitém trestu považován za oddělitelný ve smyslu § 254 odst. 1 TŘ (například trest propadnutí věci nebo zákaz činnosti), v jiných případech je nutno daný případ posoudit komplexně a tudíž považovat celý výrok o trestu za neoddělitelný. Přednost tohoto přístupu spočívá především v možnosti individuálního posouzení konkrétního případu. Nevýhodou zde však je jistá nejednoznačnost v přístupu.

Třetí názor považuje všechny výroky o trestu za oddělitelné. Odvolací soud je tedy dle tohoto přístupu striktně vázán podaným odvoláním, resp. výroky, jež jsou v odvolání označeny jako vadné. Důvody pro přezkum v režimu § 254 odst. 2 TŘ pak mohou vyplývat ze vzájemného vztahu jednotlivých uložených nebo v úvahu přicházejících trestů.

Z uvedeného vyplývá, že i když přístupy k dané problematice jsou různé, je třeba citlivě rozlišovat jednotlivé konkrétní případy a rovněž přihlížet k zásadám spravedlivého procesu.

Vyvstane-li dle odvolacího soudu potřeba dokazování doplnit, a přitom nepůjde o rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování, kterým by byla nahrazována činnost soudu prvního stupně, provede takové dokazování odvolací soud sám a bude při tom postupovat dle obecných zásad dokazování v hlavním líčení v souladu s ustanoveními § 207 - § 215 TŘ. Obsáhlé dokazování, kterým by byla nahrazována činnost nalézacího soudu, není žádoucí, protože v případě velmi podstatných změn skutkových zjištění, by byla stranám odepřena možnost bránit se řádným opravným prostředkem. Je třeba vzít i v úvahu, že případným dovoláním se nelze

⁷⁶ MAZÁK, Josef: *K rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu*. Trestněprávní revue, 2009, roč. 8, č. 4, s. 108 - 109

domáhat nápravy z důvodu změny skutkových zjištění.⁷⁷

V praxi může být problematické stanovení hranice, kdy se již jedná o rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování a kdy nikoliv. Velmi matoucí je v tomto směru i formulace ustanovení § 259 odst. 1 TŘ, kde je řečeno, že odvolací soud **může** vrátit věc soudu prvního stupně, jen jestliže nelze vadu odstranit ve veřejném zasedání, zejména jsou-li skutková zjištění tak nedostatečná, že je nutno hlavní líčení opakovat nebo provádět rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování. Striktně stylisticky nahlíženo tak dané ustanovení poskytuje odvolacím soudům pouze možnost věc vrátit soudu prvního stupně. Dochází tak k případům, kdy určitý senát odvolacího soudu opírá svá rozhodnutí jen o § 259 odst. 1 TŘ a provádí rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování ve veřejném zasedání. Jiné senáty naopak dávají přednost aplikaci § 263 odst. 6 TŘ a rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování neprovádějí. K určité unifikaci postupu poskytla vodítko judikatura⁷⁸, kde je řečeno, že o rozsáhlé dokazování před odvolacím soudem jde v případě, kdy se jedná o dokazování do určité míry srovnatelné s dokazováním, jež doposud provedl soud prvního stupně. JUDr. Vantuch⁷⁹ dále de lege ferenda navrhuje úpravu formulace ustanovení § 259 odst. 1 TŘ, tak aby bylo jednoznačně zřejmé, že odvolací soud vrátí věc vždy, jsou-li skutková zjištění tak nedostatečná, že je nutno hlavní líčení opakovat nebo provádět rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování.

Stejně tak jako v hlavním líčení, i pro odvolací řízení platí pravidlo, že pokud byl obžalovaný řádně předvolán a bez omluvy se nedostavil, předpokládá se jeho souhlas s přečtením protokolů o výslechu svědků (§ 263 odst. 6 TŘ). Dokazování v odvolacím řízení se řídí rovněž zásadou bezprostřednosti, tj. odvolací soud musí při své rozhodovací činnosti vycházet jen z důkazů, které sám provedl ve veřejném zasedání a neměl by se omezovat na pouhé předčítání protokolů o výpovědích klíčových svědků, aniž by získal bezprostřední poznatky o skutečném náhledu na věc. Tím jsou pouze přehodnocovány skutkové závěry prvoinstančních soudů na základě obsahu spisu, což odporuje zásadám ústnosti a

77 BOBEK, Jaroslav, *Obhájce a nová úprava odvolacího řízení*. Bulletin advokacie, 2004, č. 5, s. 14

78 Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 1. 2002, sp. zn. 4 To 928/2001, publikované pod číslem Rt 2/2003 ve Sbírce soudních rozhodnutí

79 VANTUCH, Pavel: *Rozsah dokazování před odvolacím soudem*. Právní rádce 2011, roč. 19, č. 8, s. 22 – 29

bezprostřednosti.⁸⁰ Je však třeba, aby tyto důkazy hodnotil komplexně a v souvislostech s důkazy provedenými soudem prvního stupně. Odvolací soud je rovněž vázán hodnocením důkazů soudem prvního stupně s výjimkou důkazů, které sám ve veřejném zasedání znovu provedl.

Odvolací řízení, je fakultativní fází trestního řízení, již musí iniciovat osoby, které mají zájem na změně rozsudku vydaného soudem prvního stupně. Tyto osoby by pak měly využít dispozitivnosti a kontradiktornosti tohoto opravného prostředku a projevit aktivitu i v oblasti dokazování. Strany tak mohou samy vyhledávat, předkládat, navrhopvat a někdy i provést důkazy. Soud však nemusí veškeré navrhované důkazy vždy provést, pravidla pro takový postup vytyčil Ústavní soud: „*Soud není povinen provést všechny navržené důkazy, ale musí o vznesených návrzích rozhodnout. Pokud jim nevyhoví, musí ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl. Jestliže tak obecný soud neučiní, zatíží své rozhodnutí vadami spočívajícími v porušení příslušných procesních předpisů. Současně postupuje v rozporu se zásadami zakotvenými v hlavě páté Listiny, a v důsledku toho též s čl. 95 odst. 1 Ústavy.*“⁸¹

Provedené dokazování při veřejném zasedání by mělo v ideálním případě v souladu apelačním principem, vést k meritornímu rozhodnutí odvolacího soudu. Nic však nebrání tomu, aby i po dokazovací fázi soud druhého stupně došel k závěru, že je třeba věc vrátit soudu prvního stupně. „*Rozhodne-li se odvolací soud provést ve veřejném zasedání důkazy potřebné pro rozhodnutí o odvolání (§ 263 odst. 4 tr. ř.), nic mu nebrání, aby i po jejich provedení napadený rozsudek zrušil podle § 258 odst. 1 tr. ř. a věc vrátil podle § 259 odst. 1 tr. ř. soudu prvního stupně, pokud dojde k závěru, že bude zapotřebí provádět další rozsáhlé a pro odvolací soud obtížně proveditelné dokazování, které by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně.*“⁸²

Po provedeném doplnění dokazování, vyzve předseda senátu strany, aby přednesly své konečné návrhy, přičemž obžalovaný má právo hovořit jako poslední. V řízení, kde je stranou trestně odpovědná právnická osoba, je pořadí

80 PÚRY, František, SOTOLÁŘ, Alexander: *Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu*. Bulletin advokacie, 2005, č. 3, s. 18

81 Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 449/03, publikované pod číslem SbNU 22/33 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR

82 Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 1. 2002, sp. zn. 4 To 928/2001, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí, sb. č. Rt 2/2003

přednesů závěrečných návrhů modifikováno – po státním zástupci hovoří poškozený, zúčastněná osoba (případně zmocněnci poškozeného a zúčastněné osoby), obhájce právnické osoby, poté zástupce právnické osoby, obhájce fyzické osoby a fyzická osoba. Poslední slovo přednese nejprve zástupce právnické osoby a poté fyzická osoba (§ 37 odst. 2 TOPO).

5.2.6 Rozhodnutí odvolacího soudu

Trestní řád v ustanoveních § 253 a § 255 – 260 vymezuje možnosti rozhodnutí odvolacího soudu. V případech, kdy odvolací soud napadené rozhodnutí zruší a ve věci pak sám rozhodne, tak učiní rozsudkem, v ostatních situacích vydá usnesení.

Odvolací soud disponuje řadou nejrůznějších možností, jak o předložené věci rozhodnout. První okruh možných rozhodnutí reprezentují zamítnutí a odmítnutí odvolání. Zamítnout odvolání soud musí pokud bylo podáno opožděně, neoprávněnou osobou, osobou, která se odvolání výslovně vzdala nebo osobou, která odvolání již jednou podala a následně jej vzala zpět (§ 253 odst. 1 TŘ). Jako opožděné nelze zamítnout odvolání, které oprávněná osoba podala opožděně, neboť byla nesprávně poučena soudem o lhůtě k podání odvolání (§ 253 odst. 2 TŘ). Další příčinou, která může vést k zamítnutí odvolání, je důvod uvedený v § 256 TŘ, a jedná se o případy, kdy soud dojde k závěru, že odvolání je nedůvodné a napadený rozsudek je tedy správný, zákonný, jakož i celý proces, jenž předcházel tomuto rozsudku. Je třeba však zdůraznit, že výrok o nedůvodnosti odvolání nemusí bezpodmínečně znamenat správnost celého napadeného rozhodnutí jako celku. Soud se zde vyjadřuje jen k domnělým vadám, jež byly rozsudku vytýkány oprávněnou osobou. Tento postup vyplývá z koncepční změny odvolacího řízení po přijetí tzv. „velké novely“, kdy byl revizní princip nahrazen zásadou vázanosti soudu podaným opravným prostředkem.

Odmítnout odvolání je třeba v situaci, kdy nesplňuje obsahové náležitosti ani po předchozí poskytnuté součinnosti soudem, eventuálně ustanoveným obhájcem ve smyslu § 251 odst. 2 TŘ.

Jeden z dalších možných okruhů rozhodnutí odvolacího soudu se týká přerušení trestního stíhání. Takové rozhodnutí je pouze dočasné a předpokládá se, že se po odpadnutí překážky bude v trestním stíhání pokračovat. Soud o přerušení trestního stíhání rozhoduje usnesením (§ 119 odst. 1 TŘ), proti kterému není

přípustná stížnost. Nutnost přerušit trestní stíhání může vyplývat jednak ze skutečností, které nastaly až během odvolacího řízení, ale také se může jednat o příčiny, pro něž mělo být trestní stíhání přerušeno již v řízení před soudem prvního stupně (např. § 257 odst. 1 písm. e) TŘ). Do první skupiny náleží důvody stanovené § 173 odst. 1 písm. b) – d) TŘ, dále skutečnost, že nelze obžalovanému doručit předvolání k veřejnému zasedání odvolacího soudu, jež má být doručeno v souladu s § 64 odst. 1 písm. a) TŘ a není možné uložení zásilky dle § 64 odst. 2 a 3 TŘ ani uplatnění fikce doručení dle § 64 odst. 4 TŘ. Je třeba ale odlišovat případy, kdy obžalovaný pouze bezdůvodně odpírá přijetí dané písemnosti ve smyslu § 64a odst. 2 TŘ, v tomto případě stíhání přerušit nelze. K přerušení trestního stíhání dochází i v souvislosti s předložením předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie. Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 539/2004 Sb. byl do ustanovení § 255 odst. 1 TŘ doplněn odkaz na § 9a, který tak otevírá cestu k jedné z institucí Evropské unie. Trestní stíhání je v tomto případě přerušeno do doby než je soudu České republiky doručeno rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie.

Přerušení trestního stíhání nastane také v případě, kdy se odvolací soud domnívá, že napadené rozhodnutí soudu prvního stupně bylo opřeno o zákon, jenž odporuje ústavnímu pořádku. Následující postup odvolacího soudu pak spočívá v předložení věci Ústavnímu soudu k posouzení dotyčného zákona nebo jeho ustanovení z hlediska ústavnosti.

V praxi mohou vyvstat situace, kdy důvody pro přerušení trestního stíhání uvedené v § 173 odst. 1 písm. b) – d) sice nastanou až po vyhlášení rozsudku soudem prvního stupně, ale ještě před předložením odvolání odvolacímu soudu. Zde o přerušení trestního stíhání obligatorně rozhodne soud první instance.

Dalším typem rozhodnutí odvolacího soudu je zrušení napadeného rozsudku nebo jeho části a nové rozhodnutí v rozsahu zrušení. Jedná se o rozhodnutí, jež měl učinit již soud prvního stupně: rozhodnutí o předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti, rozhodnutí o postoupení věci jinému orgánu, o zastavení trestního stíhání pro okolnosti stanovené § 223 odst. 1 a 2 TŘ, o podmíněčném zastavení trestního stíhání či schválení narovnání či o přerušení trestního stíhání, měl-li tak učinit soud prvního stupně pro důvody obsažené v § 224 odst. 1, 2 a 5 TŘ.

K postoupení věci jinému orgánu je třeba přistoupit tehdy, jestliže posuzovaný skutek nenaplnuje znaky žádného trestného činu, ale lze v něm spatřovat přestupek nebo kárné provinění a je tedy v pravomoci jiných orgánů o něm rozhodnout. Ve smyslu § 257 odst. 1 písm. b) TŘ, tedy odvolací soud v tomto případě po zrušení napadeného rozsudku nahrazuje výrok soudu prvního stupně (jenž měl postupovat dle § 222 odst. 2 TŘ), a je povinen do tohoto výroku uvést popis skutku, jehož se postoupení týká. Jestliže tak odvolací soud neučiní, jde o vadu rozhodnutí, jež zakládá dovolací důvod předpokládaný ustanovením § 265 odst. 1 písm. k) TŘ, tj., že výrok rozhodnutí je neúplný.⁸³

Odvolací soud rovněž přeruší trestní stíhání aniž by zrušil napadený rozsudek, existuje-li některá z okolností dle § 11 odst. 1 písm. a), b), i), která nastala po vyhlášení napadeného rozsudku. Těmito důvody jsou milost či amnestie prezidenta republiky, promlčení trestního stíhání anebo odepření souhlasu poškozeného s trestním stíháním nebo tento byl vzat zpět (§ 257 odst. 2, 3 TŘ). Za této situace má obviněný právo domáhat se pokračování v trestním stíhání. Je třeba tak učinit výslovným prohlášením o tom, že trvá na projednání věci. Trestní stíhání pak pokračuje v tom stadiu, kde bylo předtím zastaveno.

Také další skupinu rozhodnutí představují usnesení, kterými soud ruší napadený rozsudek, a to dle § 258 odst. 1 a 2 TŘ, na základě tzv. kasačních důvodů uvedených v tomto ustanovení. Jedná se o důvody spočívající v podstatných vadách rozsudku a řízení, jež tomuto rozsudku předcházelo. Po zrušení rozsudku v souladu s § 258 TŘ je zpravidla nutné vydat rozhodnutí nové dle § 259 odst. 1 až 3, nebo § 260 TŘ. Novým rozhodnutím stanoví odvolací soud, zda bude věc vrácena soudu prvního stupně anebo sám meritorně rozhodne. Vzhledem k posílenému apelačnímu principu (tzv. velkou novelou) by měl odvolací soud ve větší části případů rozhodnout sám.

Kasačními důvody mohou být procesní vady, které mohly způsobit nesprávnost a nezákonnost rozsudku. V praxi tato pochybení reprezentují především porušení práv na obhajobu, porušení ustanovení ohledně předvolání k veřejnému zasedání, vady související s doručováním písemností, vady dokazování a např. porušení zásady bezprostřednosti. Kasační důvody reprezentují i vady samotných rozsudků,

83 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2010, sp. zn. 8 Tdo 578/2010, publikované pod číslem 15/2011 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A

kteře mohou spočívat v nejasnosti a neúplnosti skutkových zjištění, nesprávných skutkových zjištění, porušení ustanovení trestního zákona, nepřiměřenosti uloženého trestu, nesprávnosti rozhodnutí o nároku poškozeného a nesouladu rozsudku s dohodou o vině a trestu, jejíž schválení navrhl soudu státní zástupce. Podstatnou vadou řízení však dle judikatury není: „*Pokud důkaz sice nebyl součástí spisu v přípravném řízení a byl předložen soudu teprve po podání obžaloby, avšak stranám byla později dána možnost se s ním seznámit a předmětný důkaz byl řádně proveden v rámci dokazování v hlavním líčení, přičemž obviněný měl možnost se k němu vyjádřit, nedošlo tímto postupem ke zkrácení práv obviněného na obhajobu. Proto nejde o podstatnou vadu řízení ve smyslu ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) tr. ř. jen z toho důvodu, že určitý důkaz byl proveden v pozdější fázi trestního řízení, nelze dovést porušení zásad spravedlivého procesu.*“⁸⁴

Napadený rozsudek lze zrušit i jen částečně, je-li vadná část rozhodnutí oddělitelná (§ 258 odst. 2 TŘ). Oddělitelnost vadné části rozsudku musí být posuzována individuálně s ohledem na specifika daného případu. Zruší-li však soud, i když jen částečně, výrok o vině, zruší zároveň celý výrok o trestu.

V případech, kdy nepostačuje pouhé zrušení rozsudku, nebo jeho části, má odvolací soud několik možností, jak dále rozhodnout. Návod pro následný postup obsahuje § 259 odst. 1 – 3 TŘ. Jsou-li skutková zjištění tak závažným způsobem nedostatečná, že není v silách odvolacího soudu vadu zhojit ve veřejném zasedání, neboť je třeba zopakovat hlavní líčení či provést rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování, uplatní odvolací soud „prvky kasace“ a věc vrátí soudu prvního stupně. Omezení pro odvolací soud představuje i ustanovení § 259 odst. 5 a), b), dle něhož odvolací soud nesmí uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž byl napadeným rozsudkem zproštěn ani jej uznat vinným těžším trestným činem, než jakým jej mohl uznat vinným soud prvního stupně.

Soudu prvního stupně je možno věc vrátit také v případě chybějícího či neúplného výroku (§ 259 odst. 2 TŘ).

Další možností, jak může odvolací soud postupovat po zrušení rozsudku nebo jeho části, je uplatnění apelace, tedy vlastní meritorní rozhodnutí. Učinit by tak

84 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 148/2013, publikované pod číslem 10/2014 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A

měl vždy, pokud není třeba provádět rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování, jímž by byla suplována činnost soudu první instance. Meritorní rozhodnutí je však vázáno buď na správné skutkové zjištění prvoinstančního soudu, nebo na dokazování, jež odvolací soud zopakoval nebo provedl zcela nově ve veřejném zasedání. V praxi půjde zejména o takové situace, kdy je kupříkladu potřeba vyslechnout další svědky, kteří měli být vyslechnuti již v hlavním líčení, ale z nějakého důvodu tak učiněno nebylo.

Nejvyšší soud také dovodil, že za situace, kdy poškozený řádně a včas uplatnil nárok na náhradu majetkové škody způsobené trestným činem a obviněný byl s tímto uplatněným nárokem obeznámen a zároveň měl možnost se k němu vyjádřit, přičemž soud prvního stupně opomněl ve svém rozsudku uvést výrok o náhradě škody, může tak učinit odvolací soud, aniž by se jednalo pro obviněného o „překvapivé rozhodnutí“.⁸⁵

Odvolací soud může v neprospěch obžalovaného rozhodnout jedině v případě, kdy odvolání v jeho neprospěch podal státní zástupce, případně poškozený, jestliže daným opravným prostředkem v neprospěch napadl výrok o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení (§ 259 odst. 4 TŘ). Jedná se o uplatnění specifické zásady opravného řízení – zákazu reformationis in peius. Touto zásadou je posíleno právo obžalovaného na přezkum rozhodnutí soudu prvního stupně, neboť eliminuje případné obavy ze zhoršení postavení odvolatele. Změna k horšímu nemůže nastat ve skutkových zjištění, v použité právní kvalifikaci, druhu a výměře trestu, v ochranném opatření i v náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.⁸⁶

Ve výjimečných případech umožňuje trestní řád odvolacímu soudu vrátit věc státnímu zástupci k došetření (§ 260 TŘ). Toto ustanovení navazuje na rozhodnutí učiněná ve smyslu § 258 TŘ, a v situaci, kdy navíc nelze pokračovat v řízení před soudem pro neodstranitelné procesní vady a zároveň není důvod pro jiné rozhodnutí. De facto jde o takové procesní vady, pro které nemělo být zahájeno ani hlavní líčení, a proto musí být věc vrácena až do přípravného řízení. Jako

85 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. 8 Tdo 218/2013, publikované pod číslem 22/2014 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A

86 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 8. 2013, sp. zn. 5 Tdo 741/2013, publikované pod číslem 44/2014 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A

příklad takových neodstranitelných procesních vad uvádí prof. Šámal⁸⁷ např. porušení ustanovení o nutné obhajobě v přípravném řízení, vedení trestního stíhání bez souhlasu poškozeného, nepřibrání tlumočnicka v řízení proti obviněnému bez znalosti českého jazyka či trestní stíhání obviněného, jehož způsobilost k právním úkonům byla omezena, aniž měl zákonného zástupce nebo opatrovníka. Podmínky pro vrácení věci k došetření státnímu zástupci byly však tzv. „velkou novelou“ trestního řádu značně zpřísněny, a tak k tomuto postupu v praxi dochází velmi zřídka.

Jiným, svým charakterem, poměrně vzácným nástrojem odvolacího soudu, je možnost v souladu s § 262 TŘ nařídit, aby věc vrácená k novému projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně, byla zároveň projednána v jiném složení senátu. Z důležitého důvodu lze také nařídit, aby věc byla projednána jiným soudem téhož druhu a stupně v jeho obvodě. Důvodem pro takový postup mohou být zejména pochybnosti o nepodjatosti dotyčného soudu, nebo případ je natolik složitý, že je vhodné zvážit projednání zkušenějším soudcem. Jedná se zde o průlom do ústavní zásady, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, ale také o průlom do zásad o místní příslušnosti soudů, proto by k takovému postupu mělo docházet jen v nejnaléhavějších situacích.

5.2.7 Řízení u soudu prvního stupně po zrušení rozsudku

Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. byl posílen v rámci odvolacího řízení apelační princip na úkor kasace. Znamená to, že by odvolací soudy měly po zrušení napadeného rozsudku samy meritorně rozhodnout. Nelze-li však vady odstranit ve veřejném zasedání, je nutno opakovat hlavní líčení nebo provést rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování, musí se odvolací soud uchýlit ke kasačnímu principu a věc vrátit soudu, který rozhodl v prvním stupni, k novému projednání a rozhodnutí. V některých výjimečných případech, uvedených v § 262 TŘ, rozhodne soud v jiném složení senátu, nebo dokonce rozhodne zcela jiný soud v příslušném obvodu odvolacího soudu.

Vyvstane-li potřeba konat nové hlavní líčení před soudem prvního stupně, koná se na podkladě původní žaloby. Vrácená věc je však projednávána jen v rozsahu, v jakém byl původní rozsudek zrušen. Výroky, jež nebyly odvoláním dotčeny, již

87 ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář.*, 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1844s., ISBN 978-80-7400-465-0, s. 3102

nabyly právní moci a není tedy možné je jakkoli znovu projednávat a měnit. Soud, jemuž byla věc vrácena, je vázán právním názorem soudu odvolacího a zároveň je povinen učinit požadovaná doplnění a provést úkony. Jestliže však změnou skutkových zjištění v novém hlavním líčení právní názor odvolacího soudu ztratil zcela nebo částečně skutkový základ, soud prvního stupně jím již není vázán.⁸⁸ Pokud by soud prvního stupně nerespektoval právní názor odvolacího soudu, nebo neprovedl požadované úkony a doplnění, jednalo by se opět o vadu, pro kterou by odvolací soud mohl věc opětovně vrátit soudu prvního stupně.

Jedním ze specifíků tohoto řízení je uplatnění zásady zákazu reformationis in peius, za předpokladu, že napadený rozsudek byl zrušen pouze v důsledku odvolání podaného ve prospěch obžalovaného. Zákaz změny k horšímu pak platí nejen pro celé opětovné řízení před soudem prvního stupně, ale vztahuje se i na eventuální další opravné řízení, i kdyby nově podal státní zástupce odvolání v neprospěch obžalovaného.

88 ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář.*, 7. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, 1844 s., ISBN 978-80-7400-465-0, s. 3129

6 AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVA ODVOLÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ V SRN

Stejně jako v českém právním řádu, existuje i ve Spolkové republice Německo několik základních pramenů trestního práva procesního. Primárním pramenem, jímž se řídí trestní proces je obdoba trestního řádu ČR - „Strafprozeßordnung“, dále jen StPO, z roku 1877 ve znění vyhlášeném 7. dubna 1987, jehož poslední změna proběhla 21. prosince 2015. StPO obsahuje ve své třetí knize, třetím oddílu dvacet jedna ustanovení (§ 312 - § 332), pojednávajících o odvolání. Třetí kniha, první oddíl obsahuje všeobecné předpisy aplikovatelné na všechny opravné prostředky.

Věcnou a místní příslušnost soudů, stejně tak jako jejich obsazení a soustavu státních zastupitelství upravuje Ústavní zákon o soudech- „Gerichtsverfassungsgesetz, dále jen GVG.

Ústavní podklad trestního řízení v SRN představují především články 92 ff, 103 a 104 německé ústavy, tzv. „Základního zákona“ - „Grundgesetz“, dále jen GG.

Němečtí autoři odborných publikací neopomíjejí v rámci relevantních pramenů uvádět ani Úmluvu o ochraně lidských práv a svobod .

Zvláštnosti ve věcech trestního řízení s mladistvými se řídí ustanoveními zákona o soudnictví mladistvých - „Jugendgerichtsgesetz“, dále jen JGG.

6.1 Soudní systém v SRN

Pro další výklad o odvolacím řízení v SRN je důležité alespoň v základních obrysech naznačit systém soudů ve Spolkové republice Německo.

V prvním stupni zde rozhodují **okresní soudy**, „**Amtsgerichte**“. Jestliže se trestní věc týká přestupku, soukromoprávní žaloby nebo trestného činu u něhož se předpokládá trest odnětí svobody nepřevyšující dva roky, rozhodne samosoudce. Případy tzv. „středně závažné“ trestné činnosti pak rozhodují senáty složené s jednoho profesionálního soudce a dvou laických soudců. „Střední závažností“ trestné činnosti jsou míněny trestné činy za které hrozí trest odnětí svobody do

čtyř let. V rámci okresních soudů mohou rozhodovat i „rozšířené senáty“, jež jsou obsazeny dvěma soudci z povolání a dvěma soudci z lidu. Jejich úkolem je rozhodovací činnost ve složitých kauzách, jestliže takové projednání navrhne státní zástupce.

V prvním stupni mohou rozhodovat i **zemské soudy „Landgerichte“**. Jejich příslušnost je v StPO vymezena negativně, a to tak, že jim přísluší rozhodnout ve věcech, které nepřísluší projednat okresním soudům. Z logiky věci vyplývá, že se bude jednat o závažnější trestnou činnost, za kterou je možno uložit trest odnětí svobody v rozmezí nad čtyři roky až na doživotí. V prvním stupni rozhodují v rámci zemského soudu tzv. „velké komory“, složené zpravidla ze tří profesionálních soudců a dvou laických soudců. Dle § 76 II GVG může „velká komora“ rozhodnout usnesením o tom, že případ není složitý a bude jej projednávat komora složená pouze ze dvou profesních soudců a dvou přisedících. Existují i specializované komory – porotní pro nejzávažnější trestné činy, jako např. vražda, zabití a těžké ublížení na zdraví, hospodářská a komora, jež projednává delikty související s ochranou státu.

Soudní soustava SRN zahrnuje i **vrchní zemské soudy „Oberlandesgerichte“**. V prvním stupni zde rozhodují senáty složené ze tří či pěti soudců z povolání. Tyto soudy v první instanci jednájí o trestných činech dle § 120 I GVG, tj. o deliktech proti státu a trestných činech dle § 120 II GVG (další závažné trestné činy, které narušují existenci SRN).

Nejvyšší instancí představuje **„Bundesgerichtshof“**, tedy **spolkový soudní dvůr** rozhodující v senátech o pěti soudcích z povolání.

Odvolání lze podat proti nepravomocným rozsudkům okresních soudů a rozhodují o nich tzv. „malé komory“ zemských soudů, složené z jednoho soudce z povolání a dvou laických soudců. Jedná-li se o rozsudky rozšířených senátů okresních soudů, projednají je „malé komory“, rovněž rozšířené o jednoho soudce profesionála. Proti ostatním provoinstančním rozsudkům, tedy rozsudkům zemských či vrchních zemských soudů, lze podat pouze opravný prostředek – revizi.

6.2 Systém opravných prostředků v SRN

Systém opravných prostředků v SRN se ve srovnání s českým liší poměrně zásadně. Základní rozdělení na opravné prostředky řádné a mimořádné však zůstává i zde. Mezi řádné prostředky jsou řazeny: odvolání, revize, stížnost a odpor proti trestnímu příkazu. Německý trestní řád zná pouze jediný mimořádný opravný prostředek, a sice obnovu řízení. Zvláštními, do uvedených dvou základních kategorií nezařaditelné, prostředky jsou pak návrat v předešlý stav a ústavní stížnost.

Řádným opravným prostředkem **stížností** lze napadnout usnesení a opatření soudu. Kromě obviněného a státního zástupce ji může podat každý, kdo je napadeným usnesením dotčen, např. svědek proti usnesení ohledně pořádkové pokuty. Tímto opravným prostředkem mohou být vytýkány jak právní, tak skutkové vady. Neuplatňuje se zde zásada zákazu reformationis in peius.⁸⁹

Revizí lze napadnout rozhodnutí soudu jen z hlediska právních vad, a právě tato vlastnost ji nejspolehlivěji odlišuje od odvolání. Tímto opravným prostředkem lze napadnout všechny soudní rozsudky, kromě „revizních“ rozsudků. Konkrétně je možno podat revizi proti druhoinstančním rozsudkům zemských soudů k vrchním zemským soudům (§ 333 StPO), proti prvoinstančním rozsudkům okresních soudů k vrchním zemským soudům – v tomto případě je „přeskočeno“ odvolání, a proto se německém jazyce nazývá „Sprungrevision“ (§ 335 StPO). Proti prvoinstančním rozsudkům zemských a vrchních zemských soudů se podává revize ke spolkovému soudnímu dvoru (§ 333 StPO).

Odpor proti trestnímu příkazu lze podat do dvou týdnů od doručení příkazu k soudu, jenž jej vydal. Pokud jde o akt podání odporu, lze jej podat jak písemně, tak ústně do protokolu. Včasné podání tohoto opravného prostředku má za následek jeho zrušení a nařízení hlavního líčení (§ 410 StPO).

Nejdůležitějším řádným opravným prostředkem je **odvolání**. Lze jím vytýkat jak právní, tak skutkové vady. Podrobněji se jím budeme zabývat v následující kapitole.

Po nabytí právní moci rozhodnutí lze uplatnit pouze jediný mimořádný

89 ROXIN, Claus; ARZT, Gunther; TIEDEMANN, Klaus, *Einführung in das Strafrecht und Strafprozeßrecht*, 3. vydání, Heidelberg: C. F. Müller Juristischer Verlag, 1994. 200s. ISBN 3-8252-1279-3. s. 175

opravný prostředek – **obnovu řízení**. Znovuotevření případu lze žádat ve prospěch i v neprospěch (pouze státní zástupce) odsouzeného na základě zákonem stanovených důvodů. Tyto důvody se zjednodušeně řečeno týkají nových skutkových zjištění a důkazů. Německé soudy vyhovují žádostem o obnovu řízení velmi zřídka a většinou až po vícero žádostech. Analýza více než 1000 provedených obnov řízení ukázala, že tři procenta rozsudků vydaných ve věcech závažných „smrtných“ deliktů jsou vadné.⁹⁰

6.3 Řízení o odvolání v SRN

Odvolání představuje řádný opravný prostředek, jenž je možno uplatnit proti nepravomocným rozsudkům okresních soudů, a to nejen na základě skutkových, ale i právních vad. Přípustné je odvolání proti rozsudkům samosoudců i senátů (§ 312 StPO).

Z předchozích kapitol vyplývá jedna zvláštnost v oblasti německých opravných prostředků, a tou je skutečnost, že proti prvoinstančním rozsudkům zemských soudů neexistuje opravný prostředek, jímž by bylo možno napadnout vady skutkových zjištění. Proti těmto rozsudkům je přípustná pouze revize, která směřuje zásadně proti právním vadám. Jurisprudence Spolkové republiky Německo to vysvětluje tím, že v oblasti těžší kriminality je skutkový stav v daném případě pečlivě zkoumán a hodnocen několika orgány činnými v trestním řízení (policie, státní zástupce a soud), nadto je soudní první instance obsazena větším počtem soudců, dále je argumentováno i tím, že se jedná o případy nutné obhajoby a dokazování je celkově prováděno s nejvyšší možnou mírou svědomitosti, takže pochybení tohoto rázu nepřicházejí v úvahu.

90 ROXIN, Claus; ARZT, Gunther; TIEDEMANN, Klaus, *Einführung in das Strafrecht und Strafprozeßrecht*, 3. vydání, Heidelberg: C. F. Müller Juristischer Verlag, 1994. 200s. ISBN 3-8252-1279-3. s. 138

6.3.1 Základní zásady opravných prostředků

Odborné texty uvádějí několik základních zásad společných pro všechny opravné prostředky v německém trestním řízení.

1. Devolutivní a suspenzivní účinek

Všechny opravné prostředky dle StPO vyvolávají devolutivní účinek, tzn. napadené rozhodnutí přezkoumá instančně nadřízený orgán orgánu, jenž rozhodoval v prvním stupni. S výjimkou stížnosti způsobí podání všech ostatních opravných prostředků také suspenzivní účinek, takže napadená rozhodnutí nemohou nabýt právní moci ani být vykonána, dokud nebude rozhodnuto o podaném opravném prostředku.

2. Všeobecné podmínky přípustnosti.

a) Přípustnost – odvolání je přípustné proti prvoinstančním rozsudkům samosoudců a senátů. Revize, jak již bylo uvedeno výše, je přípustná proti všem rozsudkům, s výjimkou „revizních“ rozsudků. Stížnost je podobně jako u nás přípustná proti usnesením.

b) Jednou z dalších podmínek přípustnosti podání opravného prostředku je existence oprávněného zájmu na právní ochranu. Tzn., že obžalovaný nebo jiná oprávněná osoba musí prokázat, že je napadeným rozhodnutím poškozen či zasažen.

c) Oprávnění k podání opravného prostředku – k podání opravného prostředku jsou zejména oprávnění: státní zástupce (ve prospěch i neprospěch obžalovaného), obžalovaný, obhájce, zákonný zástupce, soukromý žalobce, vedlejší žalobce⁹¹ (pokud napadené nepříznivě ovlivnilo jeho postavení).

d) Zvláštní podmínky přípustnosti. Lhůta pro podání odvolání, stížnosti a revize činí jeden týden. Všechny opravné prostředky je třeba podat k orgánu, jenž vydal napadené rozhodnutí, a sice písemně nebo ústně do protokolu.

Pro podání odvolání platí, že je možné je vymežit na určité výroky, není to povinnou podmínkou. Nebude-li odvolání omezeno na určité vytýkané vady, bude

⁹¹ pozn. aut.: Vedlejší žalobce je dle StPO obdoba českého poškozeného. Německý vedlejší žalobce se může připojit k žalobě státního zástupce. Uvedené platí jen pro zákonem stanovené trestné činy. Postavení vedlejšího žalobce s sebou nese určitá procesní zvýhodnění, např. oprávnění být přítomen řízení a klást otázky obžalovanému a svědkům.

přezkoumáno v souladu s revizním principem. Uvedené neplatí pro revizi, neboť ta musí být obligatorně odůvodněna. Pro stížnost v tomto směru platí totéž, co pro odvolání.

3. Zákaz reformationis in peius

V souladu s touto zásadou nesmí být rozhodnutí napadené odvoláním či revizí změněno tak, aby zhoršilo postavení obžalovaného, alespoň co se týče druhu a výše trestu. Zákaz změny k horšímu se uplatňuje pokud opravný prostředek podal obžalovaný, státní zástupce v jeho prospěch a zákonný zástupce. Podal-li opravný prostředek státní zástupce v neprospěch obžalovaného, lze rozhodnutí změnit i ve prospěch obžalovaného. Není v rozporu s uvedenou zásadou, pokud je změněn výrok o vině v neprospěch obžalovaného. Trest však musí zůstat zachován. V rozporu se zákazem reformationis in peius rovněž není nařízení umístění obžalovaného do psychiatrické léčebny či výchovného opatření (§ 331 odst. 2, § 358 odst. 2 StPO).

4. Možnost částečného napadení rozhodnutí opravným prostředkem

Opravný prostředek odvolání a revizi lze omezit jen na některé oddělitelné výroky. Není-li odvolání omezeno jen na určité oddělitelné výroky, považuje se za napadené celkově a bude podrobena přezkumu na základě revizního principu (§ 318 StPO).

Příklady oddělitelných výroků dle judikatury:

- a) Každý obžalovaný má možnost podat opravný prostředek nezávisle na ostatních spoluobžalovaných.
- b) Každý obžalovaný může podaný opravný prostředek omezit na jednotlivé trestné činy.
- c) Odvolání a revize mohou být omezeny jen na vyšší trestů.

5. Částečné nabytí právní moci rozhodnutí

Řádně a včas podané odvolání, které je omezeno jen na určité výroky, způsobí, že výroky, jež opravným prostředkem nebyly napadeny, nabudou právní moci. K uvedenému uvádí DR. Beulke⁹² příklad: Pan A dle způsobil dopravní nehodu, v

92 BEULKE, Werner., *Strafprozeßrecht*. 2. vydání., Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 1996. 268s. ISBN 3-8114-5295-9. s. 237

jejímž důsledku došlo k usmrcení oběti z nedbalosti. Rozsudkem byl odsouzen k trestu odnětí svobody. Pan A podal odvolání, které omezil pouze na výši trestu. V „odvolacím“ hlavním líčení však tvrdil, že při dané dopravní nehodě nebyl vůbec řidičem. Toto tvrzení však pro odvolací soud nemůže být relevantní, neboť výrok o vině již nabyl právní moci a soud je vázán podaným odvoláním a musí pouze reflektovat zásadu zákazu reformationis in peius.

6. Zpětvzetí a vzdání se opravného prostředku

Zpětvzetí, stejně tak jako vzdání se opravného prostředku může dle § 302 odst. 1 StPO být učiněno ještě před uplynutím lhůty k jeho podání. Podal-li však odvolání státní zástupce ve prospěch obžalovaného, může jej vzít zpět jen s jeho souhlasem. Ke zpětvzetí opravného prostředku obhájcem je vyžadováno výslovné zmocnění obžalovaného k tomuto úkonu.

6.3.2 Podání odvolání

Z hlediska počátku běhu lhůty k podání odvolání je velmi zásadní, zda byl obžalovaný, či alespoň jeho obhájce s udělenou písemnou plnou mocí přítomen při vyhlášení rozsudku. Jestliže alespoň jeden z uvedených přítomen byl, běží lhůta k podání odvolání od vyhlášení rozsudku. V opačném případě se lhůta počítá od doručení opisu rozsudku a je stanovena na jeden týden (§ 314 odst. 2 StPO). Odvolání je nutno podat k soudu, jenž rozhodoval v prvním stupni, a to buď písemně, eventuálně ústně do protokolu. I nesprávně označené odvolání bude přezkoumáno, neboť relevantní je pouze obsah. Odůvodnit odvolání lze do dalšího týdne od uplynutí lhůty k podání odvolání. Odůvodnění zde ale není povinné. Neodůvodněné odvolání bude přezkoumáno na základě revizního principu, naopak odůvodněné bude podléhat zásadě vázanosti soudu podaným odvoláním. Opožděně podané odvolání soud usnesením zamítne.⁹³

Řádně a včas podané odvolání vyvolá suspenzivní účinek (§ 316 odst. 1 StPO). Může dojít k situaci, kdy obžalovaný, jenž byl přítomen u vyhlášení rozsudku, jej již napadl odvoláním, ale opis rozsudku mu ještě nebyl doručen. V tomto případě podané odvolání způsobí i to, že mu bude rozsudek neprodleně odeslán (§ 316 odst. 2 StPO). Účelem je zde především zájem na tom, aby měl odvolatel k dispozici podklad pro případné odůvodnění odvolání.

⁹³ pozn. aut.: V německém jazyce se nerozlišuje odmítnutí a zamítnutí, pro obojí existuje jedno slovní spojení „als unzulässig zu verwerfen“

Opožděně podané odvolání bude soudem první instance zamítnuto usnesením (§ 319 odst. 1 StPO). Odvolatel se v tomto případě může obrátit na odvolací soud s žádostí o navrácení lhůty do jednoho týdne od doručení usnesení o zamítnutí opožděného odvolání (§ 319 odst. 2 StPO). K odložení výkonu rozhodnutí však nedojde.

Zákon umožňuje podat odvolání i v tzv. bagatelních⁹⁴ záležitostech, ale není však garantováno, že dojde i k projednání dané věci soudem. Záleží výlučně na daném soudci, zda bagatelní případ přijme a bude se jím zabývat, či nikoliv (§ 313 odst. 1 StPO). Proti usnesení o nepřijetí dané věci není přípustná stížnost (§ 322a StPO).

6.3.3 Průběh odvolacího řízení před odvolacím soudem

Jsou-li splněny všechny náležitosti podaného odvolání, rozhodne odvolací soud usnesením, proti němuž není přípustná stížnost, o jeho přijetí. V opačném případě, tj. jestliže nejsou dodrženy zákonem stanovené náležitosti, rozhodne usnesením o zamítnutí odvolání (§ 322 odst. 1, § 322a StPO). Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost (§ 322 odst. 2 StPO).

Německé odvolací řízení je ovládáno zásadně principem apelace a nelze zde tedy rozhodnout o vrácení věci soudu prvního stupně. Poté, co odvolací soud vydá usnesení o přijetí podaného odvolání, nařídí nové hlavní líčení, jež se řídí stejnými předpisy jako hlavní líčení před soudem první instance. Svědci a znalci, kteří byli vyslyšáni již v hlavním líčení před soudem prvního stupně, nemusí být opětovně podrobeni výslechu, jestliže je soud přesvědčen o neúčelnosti takového vyslyšání. Je-li to účelné, nařídí odvolací soud přečtení protokolu o výslechu, jenž by zaznamenán na zvukový nosič a následně přepsán do protokolu. Správnost protokolu je stvrzena podpisem osob, jež na dané nahrávce hovořily (§ 323 odst. 2 StPO).

Po zahájení odvolacího řízení přednese soudce zpravodaj zprávu o dosavadním průběhu řízení. Rozsudek soudu prvního stupně je přečten, pokud to soud považuje za nutné. Souhlasí-li státní zástupce, obžalovaný či jeho obhájce, není

94 Za bagatelní záležitost považuje německý trestní řád např. peněžitý trest do výše patnácti denních sazeb.

třeba číst odůvodnění prvoinstančního rozsudku. Poté následuje výslech obžalovaného a provádění důkazů (§ 324 StPO). Pro čtení protokolů o předchozích výpovědích svědků a znalců platí, že pokud tyto osoby byly řádně předvolány, a přesto se nedostavily, je možno jejich výpovědi přečíst. V hlavním líčení v odvolacím řízení je přípustné navrhnout a provádět nové důkazy (§ 323 odst. 3 StPO). Dokazování je i zde ovládáno zásadou ústnosti a bezprostřednosti. Po skončení dokazování následují závěrečné řeči, kde poslední slovo má vždy obžalovaný.

6.3.4 Rozhodnutí v odvolacím řízení

Existují dvě základní formy rozhodnutí odvolacího soudu v rámci odvolacího řízení. Jedná se o usnesení a rozsudek. Usnesení se vztahuje na případy, kdy je rozhodnuto bez hlavního líčení. Důvody pro vydání usnesení mohou spočívat v potřebě zastavit řízení, např. z důvodu zpětvzetí trestního oznámení, promlčení či amnestie. Usnesením je rozhodnuto i v případě zamítnutí odvolání pro nedodržení příslušných předpisů ohledně podání odvolání.

Druhou formou rozhodnutí odvolacího soudu je rozsudek vydaný na základě hlavního líčení. Právní nauka zde rozlišuje několik typů rozsudků. V první řadě se tak jedná o procesní rozhodnutí, „Prozeßentscheidung“. Tímto rozsudkem není rozhodováno meritorně. Vydává se v případech, kdy teprve v průběhu odvolacího řízení, přesněji během hlavního „odvolacího“ líčení, vyjdou najevo určité překážky nebo nejsou splněny formální podmínky. V prvním případě dojde ke zrušení prvoinstančního rozsudku a přeručení řízení, ve druhém bude odvolání zamítnuto. Procesní rozhodnutí bude rovněž vydáno, jestliže v prvním stupni rozhodoval nepřislušný soud. V tomto případě se popisovaným typem rozsudku zruší rozsudek nepřislušného soudu a zároveň bude věc postoupena příslušnému soudu první instance.⁹⁵

Německý trestní řád pamatuje i na situace, kdy obžalovaný podá odvolání, ale k hlavnímu líčení se bez omluvy nedostaví, a není přítomen ani jeho obhájce vybavený písemnou plnou mocí. V tomto případě soud jeho odvolání zamítne procesním rozhodnutím, aniž by jakkoli zkoumal správnost napadeného rozsudku (§ 329 odst. 1 StPO). Proti takovému rozhodnutí je přípustné podat žádost o

95 PETERS, Karl: *Strafprozeß*. 4. vyd. Heidelberg: Müller Juristischer Verlag, 1985, 711s., ISBN 3-8114-1185-3. s. 629

navrácení v předešlý stav (§ 329 odst. 7 StPO).

Pokud však odvolání podal státní zástupce a obžalovaný se neúčastní hlavního líčení aniž by se omluvil, může být odvolání projednáno i bez i jeho přítomnosti (§ 329 odst. 2, věta první StPO). V tomto případě bude vydán již meritorní rozsudek. Je-li přítomnost obžalovaného nutná, je přípustné jej předvést či zatknout.⁹⁶

Odborná literatura uvádí tři možné podoby rozsudků ve věci samé:

- a) rozsudek, kterým se zruší napadený rozsudek a rozhodne se věci
- b) rozsudek, kterým se odvolání zamítne, z důvodu jeho neopodstatněnosti, tj. napadený rozsudek je správný
- c) rozsudek, kterým se částečně zruší napadený rozsudek a v tomto rozsahu se nově rozhodne a částečně se odvolání zamítne, pokud je částečně opodstatněné a částečně nikoliv.⁹⁷

Odvolání v trestním řízení v SRN podléhá rovněž zásadě zákazu reformationis in peius, za předpokladu, že odvolání ve prospěch obžalovaného podal státní zástupce, sám obžalovaný či jeho zákonný zástupce (§ 331 odst. 1 StPO). Za porušení uvedené zásady se nepovažuje nařízení ochranné léčby v psychiatrickém zařízení či jiného výchovného opatření (§ 331 odst. 2 StPO).

6.4 Základní komparace právní úpravy odvolání v trestním řízení v právních řádech ČR a SRN

Právní úprava odvolání v námi sledovaných trestních řádech se liší poměrně zásadně. První rozdíl spočívá již v samotné přípustnosti tohoto opravného prostředku. Zatímco v ČR je odvolání přípustné proti všem rozsudkům soudů prvního stupně, v SRN je možné odvoláním napadnout pouze rozsudky okresních soudů. Proti rozsudkům zemských soudů je možno podat jen revizi, jíž je možno napadené rozhodnutí přezkoumat výlučně z hlediska právních vad a nikoli skutkových. Taková právní úprava je samozřejmě v souladu s čl. 2 Protokolu 7 EÚLP, ale domnívám se, že české zakotvení institutu odvolání poskytuje v

96 PETERS, Karl: *Strafprozeß*. 4. vyd. Heidelberg: Müller Juristischer Verlag, 1985, 711s., ISBN 3-8114-1185-3, s. 630

97 PETERS, Karl: *Strafprozeß*. 4. vyd. Heidelberg: Müller Juristischer Verlag, 1985, 711s., ISBN 3-8114-1185-3, s. 631 - 632

mnohem větší míře garanci práva na spravedlivý proces.

Rozdílně je upravena i lhůta k podání odvolání. V ČR počíná běžet lhůta od doručení rozsudku a je stanovena rozdílně pro „právníky profesionály“ (tj. pět dní pro státní zástupce, obžalované zastoupené obhájcem a poškozené a zúčastněné osoby zastoupené zmocněncem) a delší lhůtu (osm dní) mají k dispozici ostatní oprávněné osoby bez jakéhokoli právního zastoupení. Naopak v Německu mají všechny oprávněné osoby délku lhůty stanovenu stejně (jeden týden), ale počátek běhu této lhůty se liší v závislosti na tom, zda byl obžalovaný či alespoň jeho obhájce přítomen při vyhlásování rozsudku. Byl-li tedy rozsudek vyhlášen za přítomnosti uvedených osob, běží lhůta pro podání opravného prostředku od tohoto vyhlášení, v opačném případě běží od doručení rozhodnutí. Zde bych si dovolila vytknout oběma právním úpravám zavádění nadměrných složitostí a formalismů. Myslím si, že v ideálním případě by lhůta měla být stanovena stejně pro všechny oprávněné osoby a rovněž počátek běhu lhůty bych sjednotila na okamžik doručení rozsudku, neboť odvolatelé by měli být co nepřesněji seznámeni s obsahem rozsudku. Co se týče samotné délky lhůty, stanovila bych ji, co nejdelší, s přihlédnutím k principu, dle něhož odvolací soud k odvolání přistupuje. Postupuje-li soud dle principu vázanosti orgánu podaným opravným prostředkem, přiklání bych se ke lhůtě (minimálně) osmi dnů, aby byl oprávněným osobám poskytnut dostatečný prostor k pečlivému formulování odvolání.

Zatímco v ČR je třeba odvolání obligatorně vymežit a odůvodnit, v SRN je tento postup zcela ponechán na úvaze oprávněných osob. Z této skutečnosti vyplývá i princip, jímž se řídí rozsah přezkumu napadeného rozhodnutí. České odvolací soudy napadený rozsudek přezkouvávají jen z hlediska vad, jež byly odvoláním vytýkány, tzn. dle principu vázanosti podaným opravným prostředkem. V SRN jsou aplikovatelné oba principy, tedy princip revizní, není-li odvolání nikterak vymezeno, ale i princip vázanosti podaným odvoláním, jestliže odvolatel napadl jen určité konkrétní vady prvoinstančního rozsudku. Je spíše otázkou k zamyšlení, která z uvedených právních úprav je výhodnější, neboť ani v případě českého odvolacího řízení nelze hovořit o jednoznačném principu vázanosti soudu vytýkanými vadami (viz. kapitola 5.2.5, str. 68 této práce). Mnozí autoři odborných publikací způsob přezkumu s převažujícím revizním principem

kritizují, neboť se v minulosti v praxi příliš neosvědčil. Proto se rovněž spíše přikláním k české právní úpravě. Německý trestní řád se sice snaží vyjít vstříc ponecháním revizního principu oprávněným osobám, jež si z nejrůznějších důvodů nemohou dovolit obhájece, ale domnívám se, že efektivnější pomoc sociálně slabším osobám na cestě za garancí práva na přezkum prvoinstančního rozhodnutí spočívá spíše v ustanovení obhájece, než v zachování revizního principu.

Snad nejzásadnější rozdíl mezi českým a německým odvolacím řízením tkví v uplatnění apelačního a kasačního principu. České odvolací řízení je vybudováno na apelačním principu s prvky kasace, kdežto německé je vybudováno zásadně na principu apelace. Ani zde zřejmě nelze jednoznačně říci, zda a případně, která právní úprava je vhodnější. Na problematiku je třeba nahlížet komplexně a ve všech souvislostech. Obě varianty mají totiž jak svá pozitiva, ale i negativa. Německé odvolací soudy ovládané principem apelace mají širší možnosti dokazování. S uplatněním apelace v rámci odvolacího řízení souvisí i maximální naplnění zásad bezprostřednosti a ústnosti. Domnívám se, že tento princip přispívá i ke zrychlení řízení o tomto opravném prostředku, neboť nedochází ke (zbytečnému) vracení věci soudu prvního stupně, tím se stává řízení také hospodárnějším. Podobně situaci hodnotí i doc. Pipek⁹⁸, který spatřuje prospěšnost apelace především v omezení možnosti neustálého vracení věci k soudu prvního stupně a opakovaného podávání odvolání proti novému prvostupňovému rozhodnutí. Nadto lze od přezkumu, jenž provede instančně vyšší orgán, očekávat vyšší míru erudice a zkušenosti.

Na druhou stranu české odvolací řízení umožňuje využití výhod obou principů, takže ve většině případů v dané věci meritorně rozhodne odvolací soud, jen pokud situace vyžaduje rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování, mohou soudy druhé instance uplatnit „prvky kasace“ a věc vrátit soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Je pravděpodobné, že soud prvního stupně měl možnost se s daným případem seznámit již v prvoinstančním hlavním líčení, tudíž lze předpokládat, že rozhodne na podkladě hlubší znalosti dané problematiky. Hlavní nevýhody „prvků kasace“ spočívají v možnosti podávat neustále odvolání proti novému rozhodnutí soudu první instance a v tom, že soud prvního stupně je

98 PIPEK, Jiri: *Nad návrhem novelizace úpravy odvolání v trestním řízení*. Bulletin advokacie, 2001. č. 3. s. 53 – 54

vázán právním názorem soudu druhého stupně.

Rozdíl mezi oběma úpravami lze spatřovat i v uplatnění zákazu reformationis in peius. Dle StPO nelze v odvolacím řízení zhoršit druh a výši právních následků. Uvedený zákaz se nevztahuje na výroky o vině a nařízení léčení v psychiatrické léčebně či jiných výchovných opatřeních. Argumentace německých zákonodárců spočívá v tvrzení, že léčba v psychiatrické léčebně či výchovná opatření jsou v podstatě pro obžalované prospěšná a nelze tato opatření chápat jako zhoršení jejich postavení.

7 VYBRANÉ SPORNÉ OTÁZKY INSTITUTU ODVOLÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ A NÁVRHY JEJICH ŘEŠENÍ

V této kapitole se zaměříme na vybrané úvahy de lege ferenda, jež jsou v posledních letech diskutovány zejména v souvislosti s připravovanou rekodifikací trestního řádu.

Většina diskusí na téma odvolání či opravné prostředky se nutně musí zabývat otázkou uplatnění principů apelace a kasace a jejich vzájemného poměru v daném trestním opravném řízení. Toto téma bývá i předmětem zkoumání řady komparativních studií. V České republice až do účinnosti tzv. „velké novely“ provedené zákonem č. 265/2001 Sb. jednoznačně vítězil princip kasace. V současné době je tomu naopak a převažuje princip apelace s prvky kasace. Jinak řečeno, je žádoucí, aby odvolací soudy maximálně využívaly svého oprávnění vydávat rozhodnutí ve věci samé a eliminovaly vrácení věci soudu prvního stupně. Tento princip se osvědčil, a proto v nastoleném trendu nová kodifikace trestního procesu nejen setrvává, ale ještě apelaci pravděpodobně prohloubí. Vrátit věc soudu prvního stupně bude možno, jen pokud odvolací soud shledá nutnost opakování hlavního líčení. Odvolací soudy by se tak měly snažit dokazování před nimi co nejvíce doplnit, aby mohly samy ve věci rozhodnout. Jen pokud důkazy provedené před soudem prvního stupně nedávají dostačující obraz o skutkovém stavu nebo nové důkazy navržené stranami by mohly zcela změnit zjištěný skutkový stav, budou moci odvolací soudy věc vrátit zpět k první instanci. I v tomto případě by však měly pečlivě zhodnotit účelnost takového počínání. Vrácení věci by tedy mělo být pouze krajní možností.

Otázkou zůstává, zda je další prohlubování apelačního principu na místě. Někteří odborníci namítají, že pokud dojde v odvolacím řízení k podstatné změně skutkového stavu, bude obviněný zkrácen na svém právu na obhajobu, neboť již nebude mít k dispozici žádný řádný opravný prostředek, kterým by se mohl bránit proti takové podstatné změně skutkového stavu. Teorie trestního práva většinou doporučuje při výrazném posílení apelačního principu zavést trojinstanční řízení. V této souvislosti tak bývá navrhováno přetavit dosavadní dovolání v řádný opravný prostředek typu revize, o níž byl rozhodoval Nejvyšší soud. Zde však existují reálné obavy, že by taková právní úprava vedla k nežádoucímu protahování řízení a k značnému přetížení Nejvyššího soudu. Problém

vyváženosti obou principů by pravděpodobně však nezjednodušil ani další záměr, jenž navrhuje zavedení mimořádného opravného prostředku kasační stížnosti. Nepanuje zde však názorová shoda v rozsahu její případné aplikace, tj. zda bude řešit právní i skutkové vady. Většina odborníků však preferuje omezení kasační stížnosti pouze na otázky právní.⁹⁹ Nelze si nevšimnout, že tato eventualita nápadně připomíná německý systém.

JUDr. Vočka¹⁰⁰ zmiňuje ještě jeden zvláštní opravný prostředek, jenž bývá v souvislosti s plánovanou rekodifikací zmiňován v rámci posilování apelačního principu. Je jím revizní přezkoumání¹⁰¹, jehož specifická spočívá v tom, že na rozdíl od ostatních opravných prostředků by subjekty oprávněnými k jeho podání nebyly ani obžalovaný ani žalující strana, nýbrž nalézací soud. Účelem revizního přezkoumání by mělo být buď potvrzení rozhodnutí odvolacího soudu o vrácení věci soudu prvního stupně nebo zrušení takového rozhodnutí příkázání soudu, který takové rozhodnutí vydal, aby sám ve věci po doplnění dokazování rozhodl. Důvodem pro zavedení tohoto opravného prostředku je zejména dosavadní nejednotnost v míře uplatňování principů kasace a apelace jednotlivými soudy a právě revizní přezkoumání by mělo napomoci žádoucímu sjednocení. Výše jmenovaný autor však se zavedením revizního přezkumu nesouhlasí a argumentuje mimo jiné tím, že by se v daném případě jednalo o průlom do principu vázanosti soudu prvního stupně právním názorem soudem vyššího stupně a rozhodně by tento postup nevedl k urychlení a zhospodárnění řízení.

Z průzkumu provedeného dotazníkovou metodou Institutem pro kriminologii a sociální prevenci mezi soudci vyplynulo, že soudci okresních soudů by další prohloubení apelačního principu uvítali, soudci krajských soudů byli v tomto směru poněkud zdrženlivější a argumentovali názorem, že zrychlení trestního řízení nemůže být dosaženo pouze tím, že se dokazování přesune na soud druhého stupně. Upozornili i na obavy, že by se práce soudů prvního stupně mohla stát méně kvalitní, neboť by spoléhaly na odvolací řízení.¹⁰²

99 LANGER, Petr: *Je třeba nově upravit odvolání v trestních věcech?*. Trestněprávní revue, 2007, roč. 6, č. 5, s. 131

100 VOČKA, Vladimír: *K některým otázkám navrhované úpravy odvolacího řízení v rámci rekodifikace trestního práva procesního*. Trestněprávní revue, 2008, roč. 7, č. 8, s. 243 - 244

101 Autor článku rovněž upozorňuje na nevhodně zvolené označení daného opravného prostředku, neboť se jedná o pleonastický výraz a klade vedle sebe slova stejného významu, tj. přezkoumací přezkoumání.

102 KARABEC, Zdeněk., KOTULAN, Petr: *Vliv velké novely trestního řádu na stav agendy odvolacího řízení u soudů*. Trestněprávní revue, 2010, roč. 9, č. 1, s. 20

Zmíněný průzkum také ukázal, že dle názorů soudců největší průtahy v odvolacím řízení představuje zdlouhavé odstraňování vad podaných odvolání, obtíže se vyskytují i při doručování výzvy k odstranění vad, na něž obžalovaní často nereagují a mnohdy je nutno ustanovit obhájce k napravení vad podaného odvolání, což celé řízení ještě více prodlužuje.¹⁰³

Co se týče vrácení věci státnímu zástupci, i tato eventualita bude přípustná jen v naprosto ojedinělých případech, kdy procesní vady nelze odstranit v řízení před soudem.

Velmi prospěšnou změnou se jeví prodloužení lhůty k podání odvolání na 15 dní, neboť se jedná o lhůtu, u které je nejčastěji žádáno o její navrácení. Zachován zůstane systém, kdy lhůta běží od doručení opisu rozsudku, ale nově bude poskytnut delší čas k pečlivému promyšlení důvodů a vytýkaných vad. Tím dojde i k sjednocení lhůt k podání odvolání s civilním řízením dle zákona č. 99/1963 Sb., tedy občanského soudního řádu.

Dle věcného záměru nového trestního řádu z roku 2008 by měl nový kodex zavést povinnost uvádět návrhy na doplnění dokazování již v písemném odůvodnění odvolání, aby odvolací soud mohl včas předvolat či vyrozumět svědky a znalce. Je třeba počítat i se situacemi, kdy nová zjištění či důkazy vyjdou najevo až po podání odvolání, ale i v těchto případech by měly oprávněné osoby jednat ihned a neprodleně je po jejich zjištění písemně oznámit včetně náležitého odůvodnění. Nejzazší možnost, kdy bude možno tzv. „nova“ uplatnit nastane při zahájení prvního veřejného zasedání odvolacího soudu.

Zajímavou myšlenkou je jistě také navrhované rozšíření zákazu reformationis in peius na zúčastněnou osobu. V současné době existuje totiž možnost, že na základě odvolání podaného zúčastněnou osobou dojde odvolací soud (nebo soud prvního stupně po vrácení věci) k závěru, že měly být zabráný i další věci a rozhodne o jejich zabrání. Tato obava může vést k tomu, že zúčastněná osoba nakonec odvolání vůbec nepodá.

Navrhovaná rekodifikace počítá také s podrobnější a ucelenější úpravou účasti obžalovaného a jeho obhájce v odvolacím řízení. Výchozí zásadou tak bude, že obžalovaný má právo se veřejného zasedání zúčastnit, není to však jeho povinnost. Konat veřejné zasedání v nepřítomnosti obžalovaného, který je ve

103 KARABEC, Zdeněk., KOTULAN, Petr.: *Vliv velké novely trestního řádu na stav agendy odvolacího řízení u soudů*. Trestněprávní revue, 2010, roč. 9, č. 1, s. 21

vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody, bude nadále možno, jen pokud se tohoto práva výslovně vzdá. Uvedená změna má zamezit situacím, kdy se obžalovaní poté co podají odvolání opakovaně omlouvají z nejrůznějších důvodů, ale přitom trvají na projednání věci za jejich přítomnosti. Obžalovaný bude zpravidla o konání veřejného zasedání vyrozuměn. Nabude-li však předseda senátu dojmu, že účast obžalovaného je nezbytná z hlediska dokazování v odvolacím řízení, přikročí v tomto případě k předvolání obžalovaného. Přítomnost obhájce bude jako v současné době vyžadována v případech nutné obhajoby. Tento záměr je veden především úvahami, že důvody odvolání jsou obsaženy v písemném odůvodnění odvolání a soud by tedy měl mít k dispozici veškeré podklady pro projednání věci ve veřejném zasedání.

Velmi diskutovanou novinkou v oblasti řízení o odvolání je zavedení možnosti konání neveřejného zasedání. K tomuto kroku bude možno přikročit, jen pokud splněny dvě základní podmínky. První podmínkou je, že nebude zjišťován skutkový stav a druhou podmínkou, jež musí být splněna kumulativně, je, že strany k danému způsobu projednání dají výslovný souhlas. I v tomto případě by však měl být rozsudek vyhlášen veřejně.

V souvislosti s předchozí jmenovanou změnou se ozývají i hlasy, jež volají po možnosti rozhodovat o odvolání samosoudcem. Navrhovaná změna obsazení odvolacích soudů je sice ústavně konformní, neboť čl. 94 odst. 1 Ústavy ČR zakotvil, že zákon stanoví, kdy je přípustné rozhodovat v senátu a kdy naopak samosoudcem. Zastánci možnosti rozhodovat o odvolání samosoudcem argumentují zejména požadavkem na zrychlení odvolacího řízení. Odpůrci tvrdí, že rozhodování v senátu poskytuje vyšší míru objektivitu rozhodnutí a vyvolává mnohem méně pochybností o jeho správnosti. Zejména s ohledem na pokračující trend posilování apelačního principu, kdy může v odvolacím řízení dojít k zásadní změně skutkového zjištění, by mělo senátní rozhodování zůstat zachováno.

8 ZÁVĚR

Jedna z prvních písemných zmínek o opravném prostředku proti rozhodnutí (vladaře) se nalézají již ve Statutech Konrádových z roku 1222. V roce 1579 pak zakotvil Pavel Kristián z Koldína v „Právech městských Království českého“ odvolání v podobě, za jakou by se v hrubých rysech nemusel příliš stydět ani současný zákonodárce. Již tehdy zde byl například uzákoněn suspenzivní účinek podaného odvolání apod.

Současný trestní řád (zák. č. 141/1961 Sb.) je účinný již více než půl století. Během této doby došlo k jeho četným novelizacím. Mezi nejzásadnější patří novely provedené zákonem č. 178/1990 Sb., 292/1993 Sb., 265/2001 Sb. a 193/2012 Sb. Předposlední jmenovaná, nazývaná též tzv. „velká novela“ pak představuje klíčový průlom do několika dlouhodobě respektovaných zásad opravného řízení. Docent Pipek dokonce upozornil, že spíše než o novelizaci by se mělo hovořit o rekonstrukci trestního řádu.¹⁰⁴ Po čtyřiceti letech tak byl dosavadní revizní princip přezkumu napadeného rozhodnutí nahrazen mnohem efektivnějším principem vázanosti podaným odvoláním a princip kasace substituován principem apelace s částečně zachovanými prvky kasace. Cílem novelizace bylo vyhovět požadavkům na zjednodušení, zrychlení a zefektivnění odvolacího a tím i celého trestního řízení. Vyskytly se však rovněž obavy, zda uvedené změny nebudou mít spíše opačný účinek. Prokazatelný přínos „velké novely“ v trestním řízení tak hodnověrně potvrdila teprve analýza Institutu pro kriminologii a sociální prevenci¹⁰⁵ na základě statistických údajů Ministerstva spravedlnosti. Hlavním argumentem byla například délka trestního řízení od nápadu dané věci soudu k vydání rozsudku odvolacího soudu, jež se z původních osmdesáti devíti dnů v roce 2002 zkrátila na pouhých šedesát dnů v roce 2006, tedy o celou jednu třetinu. V důsledku preference apelačního principu došlo rovněž k žádoucímu navýšení počtu případů, v nichž o podaných odvoláních rozsudkem meritorně rozhodly rovnou krajské soudy.

104 PIPEK, Jiří: *Nad návrhem novelizace úpravy odvolání v trestním řízení*. Bulletin advokacie 3/2001. s. 51

105 Institut pro kriminologii a sociální prevenci: *Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení*. Zpráva z výzkumu. [online]. Dostupné z: www.ok.cz/iksp/docs/343.pdf.

Rovněž opuštění revizního principu přineslo veskrze pozitiva, a to i přesto, že klade na odvolatele nepoměrně vyšší požadavky už obligatorní povinností identifikovat konkrétní napadané výroky při současném odůvodnění takových tvrzení. Díky ustanovením § 254 odst. 2 a 3 TŘ, jež obsahují omezený revizní princip, nezůstanou bez nápravy ani nesprávné rozsudky, u nichž se přitom odvolatelům nepodařilo zcela správně identifikovat a formulovat vytýkané vady. Povinnost odůvodnit odvolání se vztahuje i na státní zástupce, kteří musí navíc explicitně uvést, zda opravný prostředek podávají ve prospěch či neprospěch obžalovaného, což má naprosto fatální význam z hlediska aplikace zásady zákazu reformatio in peius.

Domnívám se, že v praxi může být stanovení přesné hranice, kdy je odvolání ještě řádně či naopak již nedostatečně odůvodněno, značně problematické, neboť se jedná o hodnotící hledisko do značné míry závisející na subjektivním vnímání konkrétních soudců. Tato skutečnost tak jistě klade především vysoké nároky na profesionální vyzrálost a elementární „moudrost“ toho kterého soudce, stejně tak jako citlivou aplikaci ustanovení § 251 odst. 2 TŘ v rámci poskytování potřebného poučení, případně ustanovení obhájce.

Jedním z původních cílů této diplomové práce byla i komparace institutu odvolání s právní úpravou SRN. Česká i německá právní úprava institutu odvolání vychází z čl. 2 Protokolu 7 EÚLP, jenž je rozšířením čl. 6 EÚLP, tedy práva na spravedlivý proces. Na základě prostudovaných materiálů a zjištěných skutečností lze konstatovat, že česká úprava odvolání poskytuje mnohem vyšší standard garance práva na spravedlivý proces. V českém trestním řízení lze totiž přezkoumat všechny rozsudky soudů prvního stupně z hlediska právních i skutkových vad, naproti tomu v německém je možno odvoláním napadnout pouze rozsudky okresních soudů. Rozsudky zemských soudů lze přezkoumat pouze revizí, a to jen z hlediska vad právních, nikoli skutkových. Argumentace německé jurisprudence spočívá víceméně v tvrzení, že se v těchto případech jedná o závažnou trestnou činnost, která je od počátku sledována snad všemi orgány činnými v trestním řízení, což je již samo o sobě zárukou minimální závadovosti řízení. O této trestné činnosti pak rozhodují senáty obsazené větším počtem soudců a jedná se navíc o případy nutné obhajoby. Jakkoliv nelze tomuto systému upřít jistý racionální základ, stejně tak jako nesporné výhody procesního

pragmatismu, česká právní úprava poskytuje osobám, jež čelí trestnímu řízení nepochybně vyšší míru individuální ochrany.

Další rozdíly lze spatřovat rovněž v nestejně míře uplatnění principů apelace a kasace. Zatímco v českém odvolacím řízení je uplatňován apelační princip s prvky kasace, ve Spolkové republice Německo je využíváno pouze apelačního principu. Jinak řečeno, o odvolání rozhodují zásadně odvolací soudy a možnost vrácení věci soudu prvního stupně zde vůbec neexistuje (s výjimkou případů, kdy odvolací soud dojde k závěru, že v prvním stupni rozhodoval nepřislušný soud). Pro německou právní úpravu odvolání je dále typické subsidiární uplatnění revizního principu a omezení zásady zákazu reformatio in peius.

Z prostředí české právní veřejnosti zaznívá aktuálně čím dál častěji naléhavá poptávka po celkové rekonstrukci trestního procesního práva. Bez ohledu na konkrétní složení té které rekonstrukční komise obsahují dosavadní návrhy povětšinou vždy několik shodných bodů. Především se jedná o pokračování v nastoleném trendu posilování apelačního principu. Ke kasaci by tak mělo docházet v minimální míře a jen po důkladném zvážení nezbytnosti takového postupu.

Koncepty nového trestního řádu shodně vycházejí z myšlenky posílení kontradiktornosti trestního procesu a požadavku na maximální aktivitu stran v oblasti dokazování. Tento bezpochyby přínosný trend se tak dozajista promítne i do úpravy odvolání. Další krok správným směrem by pravděpodobně představovala také zákonná povinnost stran uvádět návrhy na dokazování již v písemném odůvodnění odvolání, eventuálně (v odůvodněných případech) při zahájení veřejného zasedání v rámci odvolacího řízení. Zcela nové zakotvení bude vyžadovat odvolání v rámci soukromé žaloby. Dále je velmi diskutovaným tématem například prodloužení lhůty k podání odvolání. Argumenty ve prospěch hovoří o nutnosti poskytnout oprávněným osobám delší čas k přípravě odvolání s ohledem na uplatňovaný princip vázanosti soudu podaným odvoláním, tedy povinného odůvodnění a vymezení vad napadaného rozhodnutí. Opoziční názory zase vyjadřují obavy z nežádoucího prodlužování odvolacího řízení. Asi největší emoce vzbuzují úvahy o možnosti rozhodování v odvolacím řízení samosoudcem v neveřejném zasedání v případech, kdy i v prvním stupni rozhodoval samosoudce. Nelze ovšem přehlédnout, že tyto úvahy jsou postaveny spíše na

požadavku maximálního zkrácení odvolacího řízení a postulát širšího práva na spravedlivý proces pocitově poněkud upozadují. Rozsudky odvolacích soudů by tak byly postaveny výhradně na vůli instančně výše postaveného soudce a oprávněné osoby by již neměly žádnou možnost zakročit pomocí řádného opravného prostředku. Převážně pozitivním ohlasům se těší naopak záměr napomoci zamezení zneužívání institutu odvolání k neúměrnému protahování trestního řízení. Tento návrh má směřovat k zásadě, kdy účast obžalovaného na veřejném zasedání bude jeho právem, nikoli však povinností. V důsledku toho již tak často nebude docházet k neustálým omluvám z účasti na řízení, motivovaných v řadě případů jen ryze obstrukčními účely.

Česká podoba právního institutu odvolání v trestním řízení v celkovém kontextu aktuálního procesního kodexu zcela jistě v porovnání s právní úpravou SRN přinejmenším důstojně ob stojí. Je pak spíše otázkou individuálního posouzení, zda se jeví v konečném důsledku modernější jedna či druhá z nich. V každém případě však česká aktuální verze úpravy momentálně poskytuje dotčeným osobám nepoměrně širší míru uplatnění odvolacího opravného prostředku než její německý ekvivalent.

9 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

Monografie

ADAMOVIÁ, Karolina: Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938. 1. vyd. Praha: Lexis Nexis, 2005, 231 s., ISBN 90-86920-07-0.

ADAMOVIÁ, Karolina, SOUKUP, Ladislav: Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 362 s., ISBN 978-80-7380-271-4.

BEULKE, Werner: Strafprozeßrecht. 2. vyd., Heidelberg: C. F. Müller Verlag, 1996, 268 s., ISBN 3-8114-5295-9.

CÍSAŘOVÁ, Dagmar, FENYK, Jaroslav, GRIVNA, Tomáš a kol.: Trestní právo procesní. 5. vyd. Praha: Aspi, 2008, 824 s., ISBN 978-80-7357-348-5.

JELÍNEK, Jiří a kol.: Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, 864s. ISBN 978-80-87576-44-1.

JELÍNEK, Jiří a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a předpisy souvisící. 21. vyd. Praha: Linde, 2004, 988s. ISBN 80-7201-496-X.

KMEC, Jiří, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář., 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 1687 s., ISBN 978-80-7400-365-3.

KRISTIÁN z Koldína, Pavel: Práva Městská Království Českého etc. 5. vyd., ed. J. Jireček. Praha 1876.

MALÝ, Karel a kol.: Dějiny českého a československého práva do r. 1945. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, 640 s., ISBN 978-80-87212-39-4.

MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír, ŠÁMAL, Pavel, a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, 1124s., ISBN 80-7179-678-6.

PETERS, Karl.: Strafprozeß. 4. vyd. Heidelberg: Müller Juristischer Verlag, 1985, 711s., ISBN 3-8114-1185-3.

PIPEK, Jiří: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech: Revizní princip., 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova, 1988, 349 s.

ROXIN, Claus; ARZT, Gunther; TIEDEMANN, Klaus: Einführung in das Strafrecht und Strafprozeßrecht, 3. vyd., Heidelberg: C. F. Müller Juristischer Verlag, 1994, 200s., ISBN 3-8252-1279-3.

- ŠÁMAL, Pavel: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému., 1. vyd., Praha: Codex Bohemia, 1999, 404 s., ISBN 80-85963-89-2.
- SCHELLE, Karel a kol.: Vývoj trestního řízení. 1. vyd. Brno: KEY Publishing. 2012. 98 s., ISBN 978-80-87475-14-0.
- VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém: České právní dějiny. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 694 s., ISBN 978-80-7380-257-8.

Odborné články

- BOBEK, Jaroslav: Obhájce a nová úprava odvolacího řízení. Bulletin advokacie, 2004, č. 5, s. 10 – 15.
- KARABEC, Zdeněk, KOTULAN, Petr: Vliv velké novely trestního řádu na stav agendy odvolacího řízení u soudů. Trestněprávní revue, 2010, roč. 9, č. 1, s. 18 – 22.
- LANGER, Petr: Je třeba nově upravit odvolání v trestních věcech?. Trestněprávní revue, 2007, roč. 6, č. 5, s. 128- 134.
- LNĚNIČKA, Jiří: Revizní princip v trestním řízení. Justiční praxe, 2002, roč. L, č. 4, s. 184 – 186.
- MANDÁK, Václav: Povinnost odůvodnit odvolání v trestních věcech. Bulletin advokacie, 2000, č. 6 – 7, s. 51 – 61.
- MAZÁK, Josef: K rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu. Trestněprávní revue, 2009, roč. 8, č. 4, s. 108 – 112.
- PIPEK, Jiří: Nad návrhem novelizace úpravy odvolání v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2001. č. 3, s. 51 – 60.
- PÚRY, František, SOTOLÁŘ, Alexander: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. Bulletin advokacie, 2005, č. 3, s. 6 – 22.
- VANTUCH, Pavel: Rozsah dokazování před odvolacím soudem. Právní rádce 2011, roč. 19, č. 8, s. 22 – 29.
- VOČKA, Vladimír: K některým otázkám navrhované úpravy odvolacího řízení v rámci rekodifikace trestního práva procesního. Trestněprávní revue, 2008, roč. 7, č. 8, s. 243 – 247.
- VOČKA, Vladimír: Problematika právní úpravy a trestněprocesní praxe principu zákazu reformace in peius. Trestněprávní revue, 2007, roč. 6, č. 7, s. 201 – 203.

Judikatura

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 15. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 449/03, publikované pod číslem SbNu 22/33 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 8. 2005, sp. zn. IV. ÚS 276/04, publikovaný pod číslem N 149/38 SbNU 189 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 7. 1999, sp. zn. III ÚS 505/98, publikovaný pod číslem N 99/15 SbNU 25 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 6. 2010, sp. zn. III. ÚS 608/10, publikovaný pod číslem N 173/58 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 8. 2010, sp. zn. III.ÚS 1926/10, publikovaný pod číslem N 168/58 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR

Rozhodnutí Najvyššieho súdu v Bratislave ze dne 15.10. 1976, sp. zn. 5 Tz 86/76, publikované pod č. Rt 59/1977 Sbírkou soudních rozhodnutí

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 2. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1573/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2005, sp. zn./č.j. 7 Tdo 1199/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2007, sp. zn. 5 Tdo 974/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 11. 2007, sp. zn. 5 Tdo 1261/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2010, sp. zn. 8 Tdo 277/2010, publikované pod číslem 13/2011 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2010, sp. zn. 8 Tdo 578/2010, publikované pod číslem 15/2011 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2011, sp. zn. 15 Tdo 354/2011, publikované pod číslem 15/2012 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2012, sp. zn. 6 Tdo 955/2012, publikované pod číslem 19/2013 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 5 Tdo 946/2012 – 22

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 303/2012, publikované pod číslem 21/2013 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 148/2013, publikované pod číslem 10/2014 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2013, sp. zn. 8 Tdo 218/2013, publikované pod číslem 22/2014 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 8. 2013, sp. zn. 5 Tdo 741/2013, publikované pod číslem 44/2014 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, kat. A

Krombach proti Francii., Rozsudek ESLP, ze dne 13. 2. 2001, č. 29731/96.

Usnesení Okresního soudu v Teplicích ze dne 5.5. 1998, sp. zn. 2T 187/97, publikované pod číslem Rt 60/2000 Sbírký soudních rozhodnutí

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 1. 2002, sp. zn. 4 To 928/2001, publikované pod číslem Rt 2/2003 Sbírký soudních rozhodnutí

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 2. 2002, sp. zn. 6 To 1004/2001, publikované pod číslem Rt 59/2002 Sbírký soudních rozhodnutí

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 2. 2002, sp. zn. 3 To 87/2002, publikovaný pod číslem Rt 54/2002 Sbírký soudních rozhodnutí

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 6. 5. 2002, sp. zn. 3 To 709/2001, pod číslem Rt 38/2003 Sbírký soudních rozhodnutí

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. 3 To 278/2003, publikované pod číslem 3 Nt 15/2003 Sbírký soudních rozhodnutí

Legislativní zdroje

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška ministra zahraničních věcí č- 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Zákon č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb. Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. BGBI. I S. 1074, 1319, vyhlášený dne 7. dubna 1987, naposledy změněném čl. 1 ze dne 21. prosince 2015 zákonem č. BGBI I S. 2525 (Strafprozessordnung)

Zákon č. 119/1873 ř.z. Zákon o trestním řádu soudním

Zákon č. 11/1918 z. a n., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 231/1948 Sb. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky

Zákon č. 232/1948 Sb. Zákon o státním soudu

Zákon č. 319/1948 Sb. Zákon o zlidovění soudnictví

Zákon č. 87/1950 Sb. Zákon o trestním řízení soudním

Zákon č. 64/1956 Sb. Zákon o trestním řízení soudním

Zákon č. 178/1990 Sb. Zákon, kterým se mění a doplňuje trestní řád

Zákon č. 283/1993 Sb. Zákon o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/1993 Sb. Zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích

Zákon č. 227/2000 Sb. Zákon o elektronickém podpisu a změně některých dalších zákonů

Zákon č. 265/2001 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 418/2011 Sb. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Zákon č. 193/2012 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony

Zákon č. 45/2013 Sb. Zákon o obětech trestných činů

Zákon č. 104/2013 Sb. Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních

Vyhláška č. 312/1995 Sb., kterou se stanoví paušální částka nákladů trestního řízení, ve znění vyhlášky č. 432/2002 Sb.

Internetové zdroje

Institut pro kriminologii a sociální prevenci: *Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení*. Zpráva z výzkumu. [online]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/343.pdf>.

JELÍNEK, Jiří: *Při rekodifikaci trestního řádu je potřeba sáhnout i do trestního zákoníku*. Česká justice. [online]. Poslední změna 19.12. 2015. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2015/12/jiri-jelinek-pri-rekodifikaci-trestniho-radu-je-potreba-sahnout-i-do-trestniho-zakoniku/19.12.2015>

Statistika Evropského soudu pro lidská práva. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_Report_2015_ENG.Pdf, s. 193

Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) 2004 [online]. Dostupné z: [www: http://www.portal.justice.cz](http://www.portal.justice.cz) [cit. 3. 4. 2015]

Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) 2008 [online]. Dostupné z: [www: http://www.portal.justice.cz](http://www.portal.justice.cz) [cit. 3. 4. 2015]

Východiska a principy nového trestního řádu.[online]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/wp-content/uploads/2015/01/Trestni-řad-vychodiska-a-principy.pdf>.

10 RESUMÉ

The aim of this thesis is to describe Appeals in criminal proceedings in the Czech Republic and comparing it with the same institute under the German legislation. Appeal is a proper remedy by which participating person may defend against faulty judgments of courts of first instance.

The first written mention of an appeal against a decision of the ruler can be found on our territory in Act called “Statuta Konrádova” from 1222 AD. In modern history, appeal as a remedy was firstly introduced to law in 1579 AD by Pavel Kristián z Koldína in “Práva městská Království českého” (Law of the cities in the Czech Kingdom).

The aim of this thesis was to briefly characterize the institute of appeal and compare it with the same institute in German legislation, using methods of compilation, analysis and comparison. The basic principles of criminal procedure and their application in the appeal proceedings were taken in account. The thesis mainly focuses on appellation principles.

Furthermore, these procedural principles significantly affect the course of the entire appeal proceedings, especially now since the Criminal procedure code (Act No. 265/2001 Coll.) was brought up to date with significant changes. Obviously, practice of the courts is also important.

Czech form of the legal institute of appeal in criminal proceedings in the overall context of the current Procedural Code, certainly in comparison with the legislation of Germany, stands up with dignity. It is a question of individual assessment whether it appears more modern the Czech form of appeal institute or the German one. In any case, the current Czech version provides incomparably wider prospects of treatment to the participating people than its German equivalent.

